

EĞİTİM SEN Adına Sahibi : Prof. Dr. Nejla Kurul

EĞİTİM SEN Adına Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : İkrım Atabay
(ikramatabay@egitimsen.org.tr)

Yayın Yönetim Yeri

Aziziye Mh. Cinnah Cd. Willy Brand Sk. No:13 Çankaya-Ankara

Kapak Tasarımı / Dizgi : Gülüzar Ünver

Dizgi / Typography : Gülüzar Ünver

Basım Tarihi : 04.12.2023

Basım Yeri : Hermes Ofset Matbaa

Büyük Sanayi 1. Cadde No:105 İskitler / Ankara Tel: 312 384 34 32

içindekiler

Katılımcılar	4
Önsöz	7
Çalıştayımıza İlişkin Değerlendirme <i>Nejla Kurul</i>	9
7 Ocak 2023 / Sunumlar	
I. OTURUM	
Okul Öncesi <i>Şadiye Can Gül</i>	19
İlkokul <i>Prof. Dr. Ali Ekber Şahin</i>	25
Ortaokul <i>Doç. Dr. Mehmet Karakuş</i>	31
II. OTURUM	
Genel Liseler <i>Doç Dr. Erdal Küçüker</i>	37
Mesleki Teknik Liseler <i>Yrd. Doç. Dr. Zafer Kiraz</i>	41
Özel Eğitim Kurumları <i>Şuğayip Vayıç</i>	45
III. OTURUM	
RAM (Rehberlik Araştırma Merkezleri) <i>Simge Yardım</i>	51
Yetişkin Eğitimi ve Halk Eğitim Merkezi <i>Meral Uysal</i>	57
Tüm Kademelerde Genel İdari, Teknik ve Yardımcı Hizmet Personeli <i>Demengül Kocalar</i>	61

İçindekiler

8 Ocak 2023 / Raporlar

I. OTURUM

Okul Öncesi	69
İlkokul	75
Ortaokul	83

II. OTURUM

Ortaöğretim	94
Mesleki Teknik Liseler	107
Özel Eğitim	135

III. OTURUM

İdari Teknik Hizmetler ve Yardımcı Hizmetler	148
Rehberlik Araştırma Merkezleri	152
Yetişkin Eğitimi ve Halk Eğitim Merkezleri	157
Çalıştay Kapanış Değerlendirmesi <i>Sinan Muşlu</i>	165
Çalıştaydan Fotoğraflar	167

Katılımcılar

OKUL ÖNCESİ

AYŞEGÜL ŞENGÜL
EROL TATAROĞLU
YAŞAR TARAKÇI
İBRAHİM KUŞKAYA
LEYLA ATAŞ
MÜYESSER ÇETİN
HİCRAN ALBAYRAK
MEVLÜT YAMANYURT
ŞADIYE CAN GÜL
HÜSEYİN YOLCU

İLKOKUL

NURAY DEMİR
DİLEK KARAKUL
LOKMAN BABAT
DENİZ FIRAT
KENAN GÖK
FATMA BUDAY
ABDULLAH DAMAR
MUZAFFER ŞEN
M.ALİ TÜY
MURAT SÖNMEZ
ŞENEL PULLU
VEYSİ HELVACIOĞLU
SULTAN ERSÖZ
ŞENAY DÜZ
SEÇİL SÖNMEZ
NEVRUZ UĞUR
EMİR KOÇAK
SONGÜL DOLAŞ

OSMAN AKKOYUN
ALİ EKBER ŞAHİN
NEJDET AYKAÇ
YAŞAR YAVUZ
ELİF BİLGE DENİZ
AŞIR YILMAZ
ZAFER TURAN

ORTAOKUL

UĞUR AKTEPE
AHMET AKTAŞ
BETÜL BEYDİLLİ
HAMDİ BALTACI
GÜLŞAH MOLLAOĞLU YEŞİLOT
ONUR ÖZCANLI
DENİZ DEMİRKILIÇ
AHMET SARIYARLIOĞLU
ESEN AYHAN
HACI ŞİRİN
AYŞE PINAR ÖNESU
İRFAN KAYAŞ
MAHMUT İŞİYOK
MEHMET KARAKUŞ
GÜLAY ASLAN
BORA ERDOĞAN
Ş. ŞEHNAZ SÖNMEZ

GENEL LİSE

BEKİR TURBALIOĞLU
SİBEL BALCI
SEVDA UZUNKAŞ
AYTEN BAYDAR

Katılımcılar

ABDURRAHMAN AKDAĞ
SİNAN AYGÜN
ENVER YILDIZ
FERAH BALCI
ERDAL KÜÇÜKER
TÜLAY YILDIRIM
NURİ USTA
MÜBERRA KÖROĞLU
HÜLYA DARAN
MUSA HALEFOĞLU
FATMA BUDAY
VOLKAN TUNCER

MESLEKİ TEKNİK LİSE

MUHARREM BAKIRCI
NACİTTİN DURAK
BURHAN KURT
HİLMİ ASLAN
A. KADİR ÖZTÜRK
YALÇIN AYDIN
MEHMET BİDAK
TÜLAY YILDIRIM
MEHMET NEDİNÇ
ERHAN AKKAYA
MİTHAT UZUN
AYÇA TAŞKAYA
ÇİĞDEM ÜNER
OYA TANER
ZAFER KİRAZ
TURAN TOLGA VURANOK
TAHİR GÖKTÜRK
BÜLENT SARAÇ

MÜSLÜM KABADAYI
NEDRET GÜZELORDU
A. ERHAN TURGUT
ALİ ŞAHAN
ADNAN GÜMÜŞ
UĞUR KOLAY

RAM (REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZİ)

ESRA SOKULLU
EKREM AYHAN
ZEYNAL POLAT
SEDAT KURT
SİMGE YARDIM
ŞENAY GARİP
ERGÜN KAYNAR
İLYAS ASLAN
AYŞEGÜL YALÇINKAYA

YETİŞKİN EĞİTİMİ VE HEM (HALK EĞİTİM MERKEZİ)

KADRI KANAT
HÜSEYİN ÖZKAN
CEMİL EROL
ENGİN NUR
MERAL UYSALALAADDİN DİNÇER
DEMENGÜL KOCALAR
SENEM KOCA
MÜRSEL TAÇ YILDIZ
ARZUNUR ŞİMŞEK

Katılımcılar

ÖZEL EğİTİM

YOLDAŞ DEDE

ŞAHİN ÇİFÇİ

SİBEL BURUN

ALİ YAVUZ KÖSE

MÜRSEL TAÇYILDIZ

RAİFE YILMAZ

SULTAN TAŞTAN

CEVHER KİMYANOK

KENAN KARLIDAĞ

OğUZ DAĞ

EMİNE TEKAS

ŞEFİK ÇAğIR

ŞUğAYİP VAYİÇ

ÖNSÖZ

Eğitim Sen Genel Merkezi tarafından 7-8 Ocak 2023 tarihlerinde Ankara’da, “Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda Okul öncesi Eğitim, İlkokul, Ortaokul, Genel Liseler, Mesleki ve Teknik Liseler, Özel Eğitim, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri alanında yaşanan sorunlar, tespitler ve çözüm önerileri tartışılmış ve her bir alan ile ilgili şubelerimizden gelen raporlar birleştirilmiştir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM başlığında, okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması nedeniyle yaşanan sorunlar, değerler eğitimi adı/başlığı altında evrensel, laik ve bilimsel eğitimden uzaklaşarak dini eğitim uygulamalarının artması, okul öncesi öğretmenlerinin yaşadığı sorunlar, Okul öncesi eğitim mekânlarındaki fiziki yetersizlikler ikili eğitim uygulamasının yarattığı olumsuzluklar ele alınarak somut öneriler geliştirilmiştir.

İLKOKUL başlığında, ilkokul çağındaki çocukların analitik ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi ilkokulun en temel amaçları arasında olması gerektiği belirtilmiştir. Bu başlık altında ilkokula başlama yaşı ve eğitim süresi, 4+4+4 düzenlemesinin yarattığı olumsuzluklar, eğitime erişim, anadilinde eğitim, ilkokulların bütçeleri, öğrencilerin beslenme sorunu, fiziki altyapı ve donanım sorunları, sınıf öğretmenlerinin yaşadığı sorunlar değerlendirilmiştir.

ORTAOKUL başlığında, ortaokulların eğitim öğretim sisteminde ilköğretimle ortaöğretim arasında bir köprü olması açısından önemli olduğu belirtilmiştir. Bu başlıkta ortaokul eğitim programları ve ders yoğunluğu, bütçe yetersizlikleri, ortaokul öğretmenlerinin sorunları, öğrencilerin sorunları, merkezi sınavın (Liselere Geçiş Sınavı-LGS) yarattığı eşitsizlikler ve adaletsizlikler çeşitli yönleriyle ele alınmış, somut çözüm önerileri geliştirilmiştir.

GENEL LİSELER başlığında, elemeye dayalı merkezi sınav sisteminin varlığı, lise öğrencilerinin ilgi ve yeteneklerini geliştirmekten uzak bir yapıda olduğu belirtilmiştir. Okullarda başarı odaklı ve yarışmacı bir eğitim anlayışının olduğu, eğitim programlarının bilimsel ve laik olmaktan giderek uzaklaştığı, liselerde dinsel yapının güçlendiği, ırk, din, dil ve toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı ayrımcı ve ötekileştirici uygulamaların artarak sürdüğü tespiti yapılmış, genel liselere ilişkin somut öneriler belirlenmiştir.

MESLEKİ VE TEKNİK LİSELER başlığında, bu okulların tamamen toplumun yoksul kesimlerine yönelik hizmet verdiği tespiti yapılarak, mesleki eğitimden hızla uzaklaşıldığı

piyasaya ara ve ucuz iş gücü yetiştiren kurumlara dönüştürüldüğü tespiti yapılmıştır. Öğrencilerimizin ve eğitim emekçilerinin sorunlarına dair çözüm önerileri geliştirilmiştir.

ÖZEL EĞİTİM başlığında, Türkiye’de özel eğitim alanında özel eğitim gereksinimli bireylere yönelik ayırıştırıcı ve ötekileştirici eğitim uygulamaları somut örnekler üzerinden ele alınmış, özel eğitim alanına ilişkin politikaların eğitimin bütün kademeleriyle birlikte ele alınması gerektiği tespiti yapılmıştır. Eğitimin temel bir insan hakkı olduğundan hareketle, ayırıştırılmış eğitim uygulamalarına son verilmesi; özel eğitimde birlikte eğitim anlayışı çerçevesinde, kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi politikasının benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.

EĞİTİMDE GENEL İDARİ HİZMETLER, TEKNİK HİZMETLER VE YARDIMCI HİZMETLER başlığında, eğitim sisteminin sağlıklı işlemesi açısından önemli işlevleri olan Genel İdari Hizmetler, Teknik hizmetler ve yardımcı hizmetler sınıfında çalışan eğitim emekçilerinin ekonomik, sosyal ve özlük sorunları ele alınmış, düşük ücret, görev tanımı ve güvencesiz istihdam başta olmak üzere çok yönlü olarak yaşanan sorunlara yönelik talepler ve çözüm önerileri tartışılmıştır.

REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZLERİ (RAM) başlığında, eğitimde rehberlik ve araştırmada ölçme ve değerlendirmede yaşanan yetersizlikler, okullarda çocukların yeterli düzeyde takip edilmemesinden kaynaklı sorunlar, RAM binalarının fiziki yetersizlikleri, RAM’larda çalışan eğitim emekçilerinin sorunları ve öğrencilerin ailelerinin tutumlarından kaynaklı sorunlar çeşitli yönleriyle ele alınmış, değerlendirilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı şubelerimizden gelen raporlar üzerinden alanında uzman akademisyenler ve üyelerimizin katılımı ile gerçekleştirilmiş, belirlenen her alt başlıkta oluşturulan komisyonların verimli çalışmalarıyla tamamlanmıştır.

Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı, bir sendikanın tüm kademelerdeki sorun alanlarını tespit etmeye ve çözüm önerilerini ortaya çıkarmaya çalışması özelliğiyle bir ilktir. Bu kitapla çalıştayımızın ortaya koyduğu çözüm önerilerini eğitim kamuoyuyla paylaşıyoruz. Elbette birçok boyutuyla geliştirilmesi ve eksikliklerinin de giderilmesi gerekmektedir. Bu sorumluluk önümüzdeki yıllar için temel bir görev olarak şimdiden belirlenmelidir.

Eğitim Sen Merkez Yürütme Kurulu

ALIşTAYIMIZA İLİşKİN DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Nejla Kurul

Eğitim Sen Genel Başkanı

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası olarak yaptığımız her çalıştayda eğitim alanında yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini, değişen koşullar bağlamında konuşmayı ve tartışmayı amaçlıyoruz. Yine aynı amaçla 7-8 Ocak 2023'te hayata geçirdiğimiz ve yayınladığımız “Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri” konulu çalıştayda ekonomik, siyasal ve toplumsal güncel gelişmeleri dikkate alarak eğitime dair bakışımızı; eğitim hakkı bağlamında öğrencilerin; çalışma hakkı bağlamında da eğitim emekçilerinin durumundaki değişimi anlamaya, derinleştirmeye çevirdik. Genel sorunların yanı sıra velilerin durumunu da gözetererek hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin özgül/tikel gereksinimlerini ortaya koymak oldukça önemli idi. Eğitim alanında eğitimin bu üç bileşenine siyasal iktidar tarafından yapılan her türlü etkinin, müdahalenin, zorlamanın öğrenciler ve öğretmenleri hatta velileri de etkileyeceğini düşünerek kapsayıcı tartışmalar yürütmeye çaba gösterdik. Yani eğitimin bileşenleri arasındaki kaçınılmaz ilişki ve kesişim alanlarını ortaya koymaya çalıştık. Örneğin eğitim programlarının türcü, ırkçı, dinci ve cinsiyetçi nitelikler taşıması, sadece öğrencileri değil, bu dersleri veren öğretmenleri, çocukların ev ödevlerine yardımcı olan velileri de etkilemektedir.

Çalıştayı planlarken okul öncesi eğitim, ilkokullar, ortaokullar, liseler, mesleki ve teknik liseler, özel eğitim, idari, teknik ve yardımcı hizmetler, rehberlik araştırma merkezleri ve halk eğitim merkezleri olmak üzere farklı eğitim tür ve düzeylerinde öğrenciler ve öğretmenler ile eğitim sürecinde farklı emek süreçlerinde yer alan eğitim emekçilerinin durumunu incelemeye çalıştık. Öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyleri, toplumsal sınıfsal konumları, cinsiyet, cinsel kimlik ve yönelimleri, etnik ve inanca dair farklılıkları, dil ve kültürleri, özel eğitime gereksinme duymaları gibi olguları da tartışmalara dâhil etme uğraşısı içinde olduk. Çalıştayımızda oldukça zengin bir tartışma ortamı yaratıldı. Hem atölyelerde hem ortak tartışma ortamlarında konular derinlemesine tartışıldı ve yeni çalıştay önerileri ortaya çıktı.

***

Eğitimde öğrencileri, salt çocuğun üstün yararı bağlamında “öğrenci” olarak genel bir kategoride düşünmek çok önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Öğrencileri homojen bir bütün olarak (türdeş) ele alma çabası içinde olmak, farkı görmeden öğrencileri aynı kategori içinde eşitlemeye hizmet eder. Bu yaklaşım toplumsal sınıfsal, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik ve yönelim, din, inanç ve yaşam biçimi, dil, kültür ve etnik aidiyeti, göçmen, göçebe hali, geldiği siyasal ve ideolojik iklim ve benzeri hallerini görmeyi, duymayı, hissetmeyi engeller. Oysa bu farklılıkları ortaya koymak, öğrencilerin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve özgülleşmesinin olanaklarını birlikte keşfetme yollarını bulma çabası içinde olmak demektir. Ayrıca öğrencileri, salt genel öğrenci kategorisi içinde görmeyi, bir yandan onların insan olma vasıflarını unutmaya, bir yandan da yüzeysel bir eşitlik anlayışı ile “aynılaştırma”, farklı olanı norm dışı sayma tehlikesi taşımaktadır.

Genç insanları salt “öğrenci” kimliği içinde görmek onların eğitim programlarını, eğitim ortamlarını, eğitim araç ve gereçlerini, eğitim politikalarını yatay anlamda eşitleme, eşdeğer kılma anlamını taşır. Eğitimde yatay eşitliği sağlayacağımız sorun alanları bir hayli

çoktur, bunların nedenlerini öğrenmek makro ve mikro eğitim politikalarının gerçekçi biçimde belirlenmesini ve yaşama geçirilmesini sağlar. Örneğin çocukların ve eğitim emekçilerinin okuldaki ve evdeki fiziksel koşullarını denk hale getirmeye çaba göstermek, sınıf mevcutlarının her bölgede, kentte, mahallede örneğin 25 öğrenci ve daha az düzeyde olmasını sağlamak, okullara gönderilen ödeneklerde öğrenci sayısını dikkate alan öğrenci başına harcamayı eşitlemek, her okulda bir kütüphane, bir spor salonu, bilgisayar laboratuvarı ve internet erişimi olması vb. çabalar, yatay eşitliği sağlamaya yöneliktir ve oldukça anlamlı bir çabadır.

Yatay eşitlik mücadelesi eğitim eşitsizliklerinin derinleştiği, çelişkilerin apaçık biçimde yaşandığı ülkelerde öncelikli eğitim politikaları haline gelir. Türkiye bu ülkeler arasındadır ne yazık ki. Bu eşitsizlikler kapitalizmin eşitsizlik, ayrımlar ve tahakküm üreten yapısının eğitim alanında ortaya çıkardığı sonuçlardır. Yatay eşitlikte istenilen düzeye erişememe, iktisadi, siyasal, kültürel ve yönetsel derin yapısal eşitsizliklerle ilgilidir, buralardan kaynaklandığı içindir ki dikey eşitliği sağlama konusunu gündeme getirir. Bütçe hakkının kullanılmadığı, halkın bütçe süreçlerine katılımının olmadığı ülkelerde çocuk ve genç nüfus oranı yüksek olsa bile eğitim, merkezi yönetim bütçesi içinde birinci öncelikli alan olamamaktadır. Öte yandan, nitelikli bir eğitim ise başta iktidarları ürkütmektedir. Çünkü iktidarlar, halkın güçlü bir talebi, baskısı olmadıkça, düşünen ve etkin yurttaşlık görevlerini yerine getiren kuşaklar yetiştirmeyi istememektedir. Yurttaşlar şu soruları sıklıkla sormaya başladığında ve yanıtını istediğinde, eşit bir eğitim, farkı önemseyen bir eğitim inşa edilebilmektedir:

- Kentlerde yurttaşların toplumsal sınıfsal, kültürel ve mekânsal ayrışmasının okullar arası eşitsizliklerle ilişkisi nedir? Neden bazı bölgelerinde okullar ve derslikler daha kalabalıktır? Bu durumun toplumsal ve sınıfsal ayrışma ile bağı nedir?
- Merkezi sınavlarda başarı puanları neden kimi bölgelerde, kentlerde, mahallelerde ve okullarda daha düşüktür? Başarı düşüklüğünün, gelir dağılımı adaletsizliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuğun yaşadığı kültürel ortamda kamusal eğitimin değersiz görülmesi, anadili temelli çok dilli eğitimin olmaması, farklı dil ve kültürlerin yok sayılması gibi farklı etkenlerle bağı nedir?

Bu soruların sayısı artırılabilir. Yatay eşitlik anlayışı önemlidir ancak öğrenciler arasındaki farkları gözetken bir niteliğe kavuşması, daha ileri bilgi edinimine gereksinme duyar. Yatay eşitlik anlayışı, bir süre sonra ortalamadan, ortak noktalardan, ortaklıktan hareket ederek, “farklı olan çocukları” konuşamama hali, standartlarla hareket etme haline yol açabilir. Örneğin ortopedik engelli bir çocuğa okul bütçesinden bir tekerlekli sandalye almak “eşitliğe aykırı” bir davranış olarak değerlendirilebilir, yönetici istese de farklı bir tavır sergileyemez. Yasalar da genel olarak yatay eşitliği sağlamak üzere yasa koyucu tarafından oluşturulmuştur. Ancak Türkiye’de eğitimde yatay eşitliğin bile sağlanamadığı açık bir biçimde gözlenmektedir. Bölgeler, iller, aynı il içinde mahalleler, hatta okulun içindeki sınıflar arasında bile eşitsizlikler gözlenmektedir.

Devlet okulları arasında sınıf mevcutları 25-30'un altında olan okullar varken derslik başına öğrenci sayısının 45-50'ye yaklaştığı okullarla karşılaşmaktayız. Sınıflar kalabalıklaştıkça öğretmenlerin öğrencilere ayıracağı zaman azalmakta ve bu da eğitimin niteliğini düşürmektedir. “Hepimiz eşitiz”, kimi zorunlu, istenmeyen haller dışında yatay eşitliği sağlamak önemlidir denilir. Bu yaklaşımda dikkat, yine aynılaştırma [standartlaştırma] amacıyla öğrenciler için eğitimin koşullarından sınıfa giren öğretmen davranışlarına, ders kitaplarına, eğitim programlarına kaydırılır. Sınıfa toplumsal normlara uygun bir öğretmenin girmesi önemlidir. Oysa eğitimde eşitlik aynılaştırmak, öğrencileri asgari bir potada eritmek değildir.

Dikey eşitliğin sağlanması, farklı olan çocuk ve gençlere farklı olanaklar sunarak adaleti sağlamaya hizmet eder. Yoksul çocuklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığı ortamlardan gelen kız çocukları, anadili, inancı, kültürü, kimliği farklı olan çocuklar, engelli çocuklar, ihmal ve istismar edilen çocuklar için ayrı eğitim politikaları geliştirmek, eğitim bütçesini bu çocuklara, kız çocuklarına duyarlı hale getirmek dikey eşitliği sağlamaya hizmet eder. Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde, kent yoksullarının yaşadığı bölgede okulları geliştirme çabası da bir yandan yatay eşitliği sağlamak, bu okulları diğer okulların düzeyine ulaştırmak için önemlidir, öte yandan yoksul çocukların yaşadığı okulları dikey eşitliği sağlamak amacıyla geliştirmek amacına da hizmet eder. Başka bir örnek, yine öncelikli olarak kalabalık sınıfları belli bir sayıya düşürmek hem yatay hem de dikey eşitliği sağlama amacına hizmet eder. Eğitimde dikey eşitliği sağlamak amacı, eşitsizliklerle karşı karşıya kalmış çocukları geliştirme, güçlendirme ve özgürleştirme amacına hizmet eder. Sosyal demokrat, sol ve sosyalist eğitim politikalarından hareket edilir. Bu yaklaşımda eğitime dair yaklaşım, “zekâların eşitliği” üzerine kurulur. Zekâların eşitliği varsayımı, gerekli eğitim koşulları eş değer biçimde sağlandığında, her çocuğun tikel/özümlü farkları eğitim sürecinde dikkate alındığında, ayırım gözetmeden her çocuğun gelişeceği, güçleneceği ve özgürleşeceğine olan inanç ile eğitim politikaları geliştirmektir. Bu yaklaşımda amaç çocukları ayırıştırmak değil, aynı eğitim ortamları içinde birlikte eğitim görmelerini sağlamak amaçlanır.

Dikey eşitlik yaklaşımını gelir düzeyi yüksek ayrıcalıklı kesimler ve siyasal kayırmacı iktidarlar, kendi politik çizgileri gereği istismar ederek kullanırlar. Sağ, otoriter, popülist anlayışlar, “zekâların eşitsizliği” varsayımından hareket ederek eğitimin özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesini savunurlar. Çocukların yeteneklerinin, gelişimlerinin toplumsal sınıfsal kökenle ilişkili olduğu kabul gören bir anlayıştır. Daha iyi beslenen, daha nitelikli sağlık hizmeti alan, evde ve çevresinde daha nitelikli eğitim koşullarına sahip olan çocukların diğer çocuklardan ayrı bir eğitime tabi tutulması gerektiği savı bir yandan velilerin, bir yandan kimi öğretmenlerin ve özel okulları savunanların ortaya koyduğu gerekçeler arasındadır. Bu bağlamda dikey eşitlik yaklaşımı zaten diğer çocuklara göre sosyal ve ekonomik ayrıcalığı olan çocukların “özel okullarda, kendi benzerlerinin arasında” eğitim görmesi düşüncesini ortaya çıkarır. İşte tam da bu tartışmanın içinden piyasaların dikey eşitliği istismarı, eğitimin özelleştirilmesi fikriyle ortaya çıkar. Bu düşünce devletin eğitim yükümlülüğünü piyasalarla

paylaşması gerektiği gibi çok zayıf savlarla desteklenir. Savunma hazırır: “Bütün çocuklar eşit değil ki!”. Az önce ifade edildiği gibi zekâların eşitsizliği varsayımından hareket edilir. “Zeki ve yetenekli çocuklar farklı okullarda eğitim görmelidir” savı ile de sıkça karşılaşılır. Velilerin varıllığı, “okul seçme özgürlüğü” talebini yapay biçimde yükseltir, gerçekte bu talep eğitim sermayesinin bu alanda kâr çıkarımı özgürlüğüne karşılık gelir. Kamusal, bilimsel, laik, parasız, anadilinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sağlayan ve demokratik bir kamusal eğitim olduğunda neden aileler çocuklarını büyük paralar ödeyerek özel okullara göndermek istesin ki? Kamusal eğitime yeterli bütçe ayırmayarak, kamu okullarında niteliği düşürerek velilerin özel okullara geçişini sağlamak isteyen eğitim politikaları nedeniyle, gelir düzeyi görece yüksek veliler özel okulları tercih ederler. Ayrıca kimi zaman kamu okullarında sağ, otoriter ırkçı, dinci, cinsiyetçi ve ayrılaştırıcı politikalar velileri özel okullara yönlendirebilir. Belki sadece kendini, kendi çocuklarını ‘çok özel’ gören, görmek isteyen veliler isteyebilir özel okulların varlığını. Burada fark eşitlikten yana değil, fark ayrıcalık talebinden yana kullanılmış olur.

Yukarıda sözü edilenden farklı olarak dikey eşitlik kavrayışı, kız çocuklarının, yoksul çocukların, bireysel gereksinmesi farklı olan çocukların (engelli çocukların), anadili ve kültürü, inancı farklı olan çocukların eğitimde geride kalmasını engellemek için eğitim politikası oluşturma amacına yöneliktir. Farklılıkları nedeniyle güçsüz kalan, kendini geliştiremeyen, özgürleşme olanağından yoksun olup eğitimde geride kalabilecek çocukları diğer çocuklar ile eşitlemeye [ama ayrılaştırmaya değil], giriş koşullarını, eğitim olanaklarını ve sonuçları eşitlemeye dayanır. Bu nedenle eğitim politikaları oluşturulurken, eşitlik ve farklılık arayışları birlikte özgür bir eğitim için toplumsal ve kültürel olarak zengin bir eğitim ortamı sağlar.

Eğitimde eşitlik ve özgürlük arayışının farklı yaş gruplarından, farklı gelişim düzeylerinden öğrencilerin olduğu eğitim düzeyleri bağlamında da sonuçları bulunmaktadır. Eğitim tür ve düzeylerinin amaçları, eğitimin içeriği ve eğitim programları, öğretim ilke ve yöntemleri, ölçme ve değerlendirme yöntemleri birbirinden oldukça farklıdır. Okul öncesi eğitimdeki çocuklarla, ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin yaş ve gelişim düzeyleri arasında farklar açıktır. Öte yandan mesleki ve teknik liselerle Anadolu liseleri arasında, eğitimin işleyişinden kaynaklanan farklar bulunmaktadır. Genç insanların gelişiminde bu farkların etraflıca incelenmesi ve farklı eğitim tür ve düzeylerindeki öğrencileri geliştirecek, güçlendirecek ve özgürleştirecek eğitim politikalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğitim çalıştayımız bu bağlamda eğitim kamuoyunun dikkatini çekecek sonuçlara ulaşmıştır.

***

Eğitim emekçilerinin eşitliği ve farklılığı konuları sendikal mücadele açısından daha karmaşıktır. Eğitim emekçilerinin eşitliği ilk çağrışımı ile çalışma koşullarının eşitlenmesine karşılık gelir. Eğitim emekçilerinin sınıfsal konumu (ailesinin sosyal ve ekonomik kökeni), yaşı, cinsiyeti, anadili, etnik ve inançsal kimliği, engelli olup olmaması, hastalık durumu gibi farklılıkları bir kenarda bırakılarak çalışma koşulları [yukarıda öğrenciler bağlamında tartıştığımız gibi] eşitlenmeye, eş değer hale getirilmeye çalışılır. Öğretmenlerin eşit çalışma koşullarına sahip olmasının büyük önemi vardır. Örneğin neden bir öğretmenin 20 öğrencisi

varken diğer öğretmenin sınıfında 45-50 öğrencisi olsun? Her iki öğretmenin de derslik başına öğrenci bağlamında çalışma koşullarının eşitlenmesi talep edilen bir durumdur. Çünkü derslik başına düşen öğrenci sayısı, öğretmenin emek sürecini ve zamanını büyük ölçüde etkiler. Sınıf kalabalıklaştıkça öğretmenin, hatta öğrencilerin maruz kaldığı gürültü düzeyi, öğretmenlerin “sessiz olun” uyarıları, öğretmenin okuduğu ödev sayısı ve sınav kâğıdı sayısı ile görüşmek durumunda olduğu öğrenci ve veli sayısı artar.

Eğitim düzeyi düştükçe, örneğin okul öncesi dönemde öğretmenin sınıf içinde sadece konuşma değil, bedensel/fiziksel etkinlikleri daha da çoğalır, öz bakım becerileri gelişmemiş çocukların öğretmenin yardımına daha çok gereksinmesi vardır. Çocukların dil gelişimi için öğretmenin sözcük ve cümleleri sürekli tekrar etmesi, yüksek sesle konuşması gerekir. Öte yandan ortaokul ve lise öğretmenleri ergenlik döneminin çeşitli sorunları ile karşı karşıya kalırlar. Öğrencilerin soruları karmaşıklaştıkça öğretmenlerin bunlara yanıt vermesi için kendini geliştirmesi gerekir, bu durum okul dışı eğitim faaliyetlerini artırır. Öğretmenlik mesleği sürekli zihinsel etkinlik ve duygu üretmeyi gerektiren bir meslektir.

Eğitim hizmetinin üretimi bir ekip çalışmasıdır. Öğretmenler, rehber öğretmenler, idari, teknik ve destek eğitim emekçileri, okul yöneticileri eğitim hizmetini birlikte üretir. Öğretmenler ile idari teknik ve yardımcı personelin, kısaca eğitime destek emekçilerin sorunları birbirinden farklıdır. Eğitim yöneticilerinin de çeşitli sorunları vardır. Okul içinde, hizmet yılına gözeterek benzer emek süreçlerine yakın ve eşit maaşların ödenmesi, öğretmenlik mesleğinin değişen yönlerini gözlemleme, eğitim türü, düzeyi, branşı, derslerine girdiği öğrencilerin gelişim özellikleri, iş güclüğü, başka bir bağlamda ele alınarak incelenenmelidir. Bu konular hakkında çalışma yürütmek eğitim emekçilerinin farkı üzerinde çalışmak demektir. Sendikal mücadelede sorunları ortaklaştırma fikri çok daha güçlüdür, çok önemlidir ve politik ve ideolojik iz düşümlere sahiptir. Ancak fark gözlenmediğinde ortaklığın cümleleri ezbere sözler olarak tekrar edilir ve eğitim emekçilerinin fazla da dikkatini çekmez olur. Bu nedenle eğitim emekçisi kavramlaştırması, sınıf mücadelesini ortaklaştırmak için öneminin altını çizer. Ancak bir o kadar da önemli olan eğitim emekçilerinin öğretim türü ve düzeyi, hitap ettikleri öğrencilerin yaş grubu ve gelişim durumu, herhangi bir eğitim politikasının farklı branşların normlarına etkisi, yapılan işin niteliği gibi farklarına odaklanmak da önemlidir. Eğitim emekçilerinin bu farklı yönlerine değinmek öğretmenlik mesleğini güçlendirmek, bir ekip çalışması olduğu için de idari, teknik ve destek personelin sorunlarına eğilmek, okul yöneticilerinin karşı karşıya kaldığı güçlükleri gündemleştirmek, rehber öğretmenlerin farklı sorunlarını dillendirmek, halk eğitimi merkezlerinde görev yapan kadrolu veya geçici konumlardaki eğitim emekçilerinin çalışma yaşamından kaynaklanan sorunlarını ele almak, okulda ekip çalışmasını güçlendirdiği gibi okul içi dayanışmayı ve demokrasiyi de geliştirir. Okulda ücretli öğretmenlerin karşı karşıya kaldığı sorunlar ve öğretmen işsizliği de eğitimin önemli sorunlarındandır.

***

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çok derinleştiği bugünkü Türkiye koşullarında bu eşitsizlikler, kadın öğretmenlerin yaşamına ve kız çocuklarının eğitimine doğrudan

yansımadır. Kadın öğretmenlerin mesleğini yerine getirirken karşılaştığı sorunlar, erkek öğretmenlere göre daha farklıdır. Eğitim alanında görev yapan emekçilerin çok büyük bir oranını kadın öğretmenler oluşturmaktadır. Durum böyle iken gerek Bakanlık merkez örgütünde gerekse taşra örgütünde yönetim basamaklarında adeta kadının adı yoktur. Kadınlar neden yönetim görevlerinde bu denli az oranda temsil edilmektedir? Kadınlar hangi güçlükler nedeniyle yönetim görevlerine uzak durmaktadır. Cam tavan nasıl işlemektedir? Bu soruların yanıtlanması çok önemlidir. Öğretmenler arasında yatay eşitlik ücrette sağlanmıştır, öğretmenler eşittir, eğitim emekçileri cinsiyet temelinde eşittir diyebilir miyiz? Kadın ve erkek öğretmenler eşit maaşlar almaktadır. Peki, neden erkekler ağırlıklı yöneten durumdaki cinsiyettir. Okulun içinde öğretmenlerin kadın olmakla bağıntılı sorunları nelerdir? Sadece kadın eğitim emekçilerinin ağırlıklı olarak konuştuğu, önemsedığı, çözümü hakkında fikir yürüttüğü konular nelerdir? Bu soruların farklı çalıştaylarda incelenmesi önemlidir.

Son yıllarda kız ve erkek öğrencilerin mekânsal olarak ayrıştırılması, böylece karma eğitim ilkesinin kaldırılması sıklıkla dillendirilmektedir. Yetkili sendika tek cinsiyetli eğitimi savunan bir dergi çıkarmıştır. Bu görüşü benimseyenlere göre, tek cinsiyetli eğitim başarıyı yükseltir. Çünkü kız ve erkek öğrencilerin öğrenme süreçlerindeki farklılıkları nedeniyle, bu iki grubu yan yana getirmek akılcı bir uygulama değildir. “Erkek ve kız her birey kendi fitratına ve öğrenme yeteneğine uygun eğitimi alabileceği karma olmayan eğitim hakkına sahiptir.”¹ Kadını paternalist bir yaklaşımla korumaya ve başarıyı yükseltmeye yönelikmiş gibi savunulan bu yaklaşım, gerçekte, kadınlara yönelik bir kolektif aşağılama ve cinsel nesneleştirmeye hizmet etmektedir. 19. Milli Eğitim Şurası’nda karar altına alınmasa da, başta imam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinde olmak üzere karma eğitim ilkesi açıkça ihlal edilmektedir. Öte yandan, kız ve erkek öğrenciler aynı sınıf içinde olsalar dahi bunlar arasına cinsiyetçi bir duvar örülerek sağlıklı bir toplumsallaşmanın önü kesilmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve özellikle kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasında çok önemli katkısı olacak İstanbul Sözleşmesi’nden bir cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile çekilmiştir. Sözleşmenin 14. maddesi eğitim kurumlarına ciddi yükümlülükler getirmektedir:

“Taraflar Devletler, kadın erkek eşitliği, kalıplaştırılmayan toplumsal cinsiyet rollerini, karşılıklı saygıyı, kişiler arası ilişkilerde şiddetten kaçınma temelinde çatışma çözümünü, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı meselelerinin resmi müfredat içerisinde ve eğitim sürecinin her düzeyinde öğrencilerin gelişim kapasitelerine uygun olarak öğretim materyallerinin içerisine dâhil edilmesi için uygun olan durumlarda gerekli adımları atar.”

1 Ahmet Özer, “Türkiye’de ve Dünyada Karma Eğitim”. *Eğitimde Bakış. Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırması Dergisi*. Yıl: 8, Sayı 22, Ocak, Şubat, Mart, 2012.

Çalıştayımızda İstanbul Sözleşmesi'ne de değinilerek toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve cinsiyet farkının doğurduğu sorunlar kısmen ele alınmıştır. Bu konuların çalışılmasına devam etmek gerekmektedir. Günümüz toplumsallığının erkek egemen niteliği oldukça açıktır. Erkekler hem gündüz hem de gecenin, zamanın daha büyük bir kısmını evin dışında geçirebilirler. Mekân olarak evden çok daha uzağa gidebilirler. Hem özel hem de kamusal alandaki nerdeyse tüm semboller erkekler lehine düzenlenmiştir. Böylece erkekler hem ekonomik hem de dşünsel anlamda daha çok deneyime sahip olabilirler.

Eşitlik ve farklılığa ilişkin çalışmaları, farklı kuşaklardaki feminist tartışmalarda görebiliyoruz. 1968 öncesi birinci kuşak feministlerin esas amacı, erkeklerle eşitlenme ve dolayısıyla aynı haklara sahip olma arzusuna dayanıyordu. İlkelerinin en belirgin dayanağı, erkeklerle aralarında bir fark olmadığı ve dolayısıyla aynı sosyal ve politik haklara sahip olmaları gerektiği iddiasıydı. 1970'ler boyunca "ikinci kuşak" adıyla anılan feminist kuramcılar bu yapıyı fark edip, özdeşleşme yerine farklılığı esas almak suretiyle feminist söylemi bir başka boyuta taşımıştır. Farklılığı eşitleme çabası içinde emek veren birinci kuşak feministlerin aksine, ikinci kuşak feministler "farklılık" fikrini esas alıp bir önceki kuşağın amaçları doğrultusunda göz ardı ettiği "kadın olma" halinin değerini ön plana çıkarmak için uğraşmıştır. Üçüncü kuşak feministlerin en başta gelen görevi her kadının teklifini, öznelliğini ve özgünlüğünü vurgulamak olmalıdır.

Kadın mücadelesinde tüm kuşakların eşitlik ve farklılık tartışmaları ve arayışlarının hem genel olarak kadın kavrayışı hem de tikel kadın bağlamında geliştirici, özgürleştirici boyutları bulunmaktadır. Sendikal mücadelemizi okul içinde, iş yerlerinde güçlendirmek topluma, eğitime, mesleğimize ilişkin teorik ve pratik bilgilerimizi derinleştirmekle mümkün olacaktır. Feminist tartışmalardan hem eğitim hem de sendikal mücadele bağlamında pek çok şey öğrenebiliriz.

***

Tartışmamızı eşsiz cümleleri ile özetleyen Arendt'den bir alıntı ile noktalayalım. Arendt² konuşma ve eylemin temel koşullarını ve diyalektiğini, "eşitlik" ve "farklılık" temelinde şöyle açıklıyor:

"Gerek eylemin gerekse konuşmanın temel koşulu olan insani çoğulluğun, eşitlik ve farklılık gibi ikili bir niteliği vardır. Eğer insanlar eşit olmasalardı ne birbirlerini ne de kendilerinden öncekileri anlayabilir, ne de geleceği planlayabilir ve kendilerinden sonrakilerin ihtiyaçlarını öngörebilirlerdi. Eğer insanlar birbirlerinden kim oldukları bakımından farklılık göstermeselerdi, kendilerini anlaşılır kılmak için ne konuşmalarına ne de eylemde bulunmalarına gerek olurdu. Aynı olan ihtiyaç ve isteklerini birbirlerine iletmede, işaretler ve sesler yeterli olurdu".

***

2 Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu Seçme Eserler 1*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012. s.258

Elinizdeki Eğitim Sen yayınında, “Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı” atölye çalışmalarını derlenmiştir. Bu raporlar bir yandan eğitim emekçileri ve öğrenciler arasında eşitliği sağlamaya, bir yandan da farkın ortaya konulması için eğitim politikalarının geliştirilmesine katkı sunacak önemli bir kaynaktır. Çalışmamızın üyelerimize, tüm eğitim emekçilerine, eğitim kamuoyuna katkısı olacağı düşünölmektedir.

Çalıştayı hazırlanması, gerçekleştirilmesi ve raporlaştırılması sürecine özverili biçimde emek veren üyelerimize, bilim insanları ve öğretmenlere, idari, teknik ve destek eğitim emekçilerine, Genel Eğitim ve Yükseköğretim Sekreteri Sinan Muşlu'ya, Sendikamız emekçilerine çok teşekkür ediyorum. Çalışmamızın okuru bol olsun! Sevgi ve saygılarımla.

I. OTURUM / 7 OCAK 2023

OKUL ÖNCESİ

şadiye Can Gül

Hacettepe Üni. Eğitim Fak. Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı Arş. Gör.

Öncelikle herkese hoş geldiniz demek istiyorum. Umarım biz de daha demokratik bir ülkede yaşamayı başarabiliriz.

Öncelikle, okul öncesi eğitimde yaşanan sorunlara değinmeden önce, bir tanımlama ile başlamak istiyorum.

Literatüre yani alan yazına baktığımızda 0-8 yaş zihinsel, dilsel, sosyal-duygusal ve fiziksel gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Erken çocukluk yılları olarak nitelendirilen bu dönemde beyin ve dil gelişiminin büyük kısmının tamamlandığı görülmektedir (National Scientific Council on the Developing Child, 2004). Çocukların düşünme, öğrenme, konuşma, sorgulama, öz düzenleme ve sosyal etkileşim becerilerini edinmeye başladığı ve beyindeki bağlantıların yoğun şekilde gerçekleştiği bu dönem, bilişsel ve sosyal uyarılmanın önemli olduğu, büyüme ve gelişimin kritik yıllarını oluşturur (Shonkoff ve Phillips, 2000). Erken çocukluk eğitiminin amacı da bu doğrultuda çocukların zihinsel, sosyal-duygusal, dil, motor ve öz bakım gibi temel gelişim alanlarını destekleyerek, çocukları sosyal hayata ve okul hayatına hazırlamaktır. Erken yıllarda alınan eğitimin kısa ve orta vadede çocukların gelişimsel potansiyelini artırdığı, ilkokula hazır bulunuşluk düzeylerini ve örgün öğretim boyunca okul başarısını olumlu etkilediği, uzun vadede iş ve sosyal hayattaki çıktıları belirleyen yeteneklerin gelişiminde etkin bir rol oynadığı görülmektedir (Bekman, 1998; Campbell ve Ramey ve Ramey, 2004).

Erken çocukluk eğitimi (early childhood education) alan yazında 0-8 yaş aralığını kapsayan küçük çocukların eğitimi olarak tanımlanırken, bazı uygulamalar ve ülkelerde farklı adlandırılabilir. Genel olarak bakıldığında okul öncesi eğitim (preschool education) kavramının daha yaygın kullanıldığı ve bu kavramın daha çok 0-6 yaş aralığını kapsayan eğitim süreci olduğu görülmektedir (Gordon ve Browne, 2011). Alan yazında kullanılan erken çocukluk eğitimi (0-8 yaş), ülkelerde ve uygulamalarda düzenlemelere bağlı olarak değişebildiği gibi, Türkiye’de de değişmiştir. Türkiye’de okul öncesi eğitim kavramı yasal düzenlemeler ve uygulamalara daha uygun olduğu için 0-6 yaş aralığındaki çocuklar için kullanılmaktadır (Toran, 2011). Ancak Türkiye’de okul öncesi eğitimi dediğimiz zaman, özellikle ve öncelikli olarak 3-6 yaş yani 36-72 ay aralığındaki çocukların eğitimini kapsayan eğitim-öğrenim dönemini ifade etmek için kullanıyoruz. Dolayısıyla okul öncesi eğitimle ilgili ilk sorun daha tanımlamalarla başlıyor diyebiliriz.

Ülkemizde okul öncesi eğitim, erken çocukluk eğitimi, anaokulu eğitimi, kreş eğitimi gibi çok farklı adlandırmalarla tanımlanıyor ve bu tanımlamalara bağlı olarak da öğretmenlerin özlük hakları da değişiyor. Anasınıfı öğretmeni olduğu zaman, aldığı ücreti, ek ders ücreti değişiyor. Bağımsız anaokuluna ya da uygulama anasınıfına gittiğinde ise bu ücret ve sınıflandırması daha farklı bir şekilde ele alınıyor. Peki, eğitim fakültesindeki dört yıllık aynı eğitim sürecine ve uygulamaya tabi olan öğretmenler, MEB’e başladığında nasıl bu kadar farklı bir uygulamayla karşılaşılıyor? Bu uygulamalarla öğretmenlik mesleğinin niteliği ne hale geliyor?

Bir diğer önemli sorun da okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması nedeniyle bu eğitimden 0-72 ay aralığındaki tüm çocukların yararlanamaması. Çünkü çocuğunuzun okul öncesi eğitimi

almasını istiyorsanız bu hizmeti almak için belli bir ücret ödemeniz gerekiyor. Ödeyeceğiniz ücret de okuluna göre değişebiliyor.

Eğer siz çalışan bir kadınsanız ne yazık ki çocuğunuza bakım verecek yer bulmakta da zorlanıyorsunuz. Diyelim ki kurumunuzda kadın personelin ihtiyacına göre bakım veren bir kreş yok, önceden bu kanunla en azından zorunlu tutuluyordu, artık böyle bir şey de yok, hele büyük şehirlerde birincil ilişkilerin olmadığı yerde yaşıyorsanız, oturup dizinizi kırıp kendi çocuğunuza bakmak zorundasınız. Ya da aileden birileri gelip sizinle kalacak ve dar alanda kısa paslaşmalar halinde bir çocuk yetiştireceksiniz. Bir de şöyle bir durum var: 0-3 yaşla ilgili bir veri yok elimizde. Yani biz sendika olarak, bu dönemde ne yapılıyor bilemiyoruz ama aynı şekilde üniversitede de bu durumla ilgili bir öngörü ya da çare üretemiyoruz. 36 aydan küçük kaç çocuk kurumlarda nitelikli bir bakım ve/veya eğitim alıyor bilmiyoruz. Çünkü aslında 36 aya kadar çocuğun gelişiminin büyük bir kısmı tamamlanıyor. Dolayısıyla bu 0-3 yaş göz ardı ediyoruz zaten. 36. ayda eğitim alan ya da almaya başlayan çocuklar da ailesinin belli bir gelir düzeyi olan çocuklar. Dolayısıyla en baştan itibaren okul öncesi eğitime gelen çocuklar, belli bir sınıfa ait olan çocuklar, bu çocuklar diğerlerine göre daha şanslı olan çocuklar. Çünkü zaten okul öncesi eğitimden itibaren çocukların büyük bir çoğunluğu eğitime gel(e)miyor.

Peki, bu çocuklar okul öncesi eğitim için okullara geldiği zaman neyle karşılaşılıyor?

“Dört duvar arasında sabahtan akşama kadar oynasın ama zaten sabahtan akşama kadar eğitim vermeyelim. Biz öğretim yaptıralım. Yarım gün yeter.” gibi bir anlayış var ne yazık ki. Dolayısıyla tam gün bir eğitim yok. Öğretmen personel yardımı almadığı için 25 çocukla 4-5 metre karelik alanlarda tüm çocukların gelişimini takip edecek, onlara eğitim verecek. Ve buradan tüm çocukların müthiş başarılı bir çocuk olarak çıkmasını bekliyoruz. Bu ne kadar gerçekçi? Dolayısıyla burada verilen eğitimin niteliği zaten sıkıntılı. Bir de özellikle 4+4+4 öncesinde de başlayan bir anlayışla daha dinsel bir akım var.

Okul öncesinde bunu çok net görüyorsunuz. Her ne kadar anayasal hakla garanti altına alınsa da, uygulamada yemek dualarını ve aslında doğrudan ifade etmek gerekirse dini eğitim verildiğini görüyorsunuz. Burada çocuk dinini öğrensin bana yeter diye düşünebilirsiniz. Oysa çocukların eğitiminde böyle bir şey yok. Herkesin belli bir inancı var ama herkes aynı şekilde inanmıyor. Herkes aynı şekilde yaşamıyor bunu göz ardı ediyoruz. Yine aynı şekilde çocuğun evde var olduğu kültür, sınıfta ne kadar yansıtılıyor? Anadili, yaşam tarzı bunlarla ilgili hiçbir şey yapmıyoruz. Bir torna tezgâhına sokuyoruz çocukları. “Bunu yap, şunu yap”, “Bunu yaptığın zaman sen ilkokula geçersin ve çok iyi bir öğrenci olursun” diyoruz, genel anlayışımız bu şekilde. Böyle bir anlayış olduğu ve bu şekilde gittiği sürece ne yazık ki uzun yıllar geriden devam edeceğiz. Çocuğa dini eğitimin verilmesi, çocuğun (özellikle 0-6 yaş çocuğu) sizi eleştirebilmesine, bir şeye itiraz edebilmesine ve dünyayı tanımmasına ket vuruyor.

Çocuğunun nitelikli bir okul öncesi eğitimi alması ya da daha farklı anlayışta yetişmesi istediğinde (orman okulu pedagojisi, Montessori ya da Waldorf eğitimi vb.) ise bunu yapmak için ailenin tüm bütçesini/gelirini çocuğuna aktarması gerekiyor. Dolayısıyla farklı yaklaşımlar,

farklı modeller, kamu okullarındaki okul öncesi eğitim sınıflarında nasıl, bunu bilmiyoruz. Çünkü merkezi bir anlayışla bir eğitim veriliyor ve merkez teşkilatı da diyor ki, "Sana gelen 0-72 ay çocuğunun özellikleri bu. Sen bunları öğreteceksin." Sana gelen çocuğun hazır bulunuşluğunu nasıl ölçeceksin belli değil. Çocuğun neye ihtiyacı var, neyi öğrenecek, bunu öğretmen nasıl belirleyecek bununla ilgili ne yazık ki üniversite düzeyinde de çok bilgi ve beceri kazandırmıyoruz. Son 20-30 yıldır dünyaya değişik bir nesil geliyor arkadaşlar. Mesela denilirdi ki, "Kırk günlük çocuk kesinlikle işte göğsünü kaldırıp hareket edemez" oysa çocuklar kırk gün içinde kendi kendine dönüp yere bile düşebiliyor. Çocuğun gelişimi değişiyor, dünya değişiyor ama bizim verdiğimiz eğitim değişmiyor. Dolayısıyla bu şekilde öğretmenlerimizi de bilimsel ve güncel verilerle yetiştiremiyoruz. Anadili Türkçe olmayan çocuklarla karşılaştığında nasıl bir eğitim vereceğini bilmiyor. Yönetmeliği bilmiyor, mevzuatı bilmiyor. Öğretmenlik eğitimi daha tekdüze hale geliyor.

Alanda çok fazla dille ilgili, yoksullukla ilgili, inançla ilgili sorunlar oluyor. Şöyle bir örnek vereyim; farklı inanışlarda olan çocukların inançları yok sayılıyor. Örneğin eşim ve ben farklı inançları, farklı kültürleri ve farklı anadilleri olan ailelerde yetiştik. Biz bir araya gelip bir aile olduysak çocuğumuz da bizim değerlerimizden farklı düşünebilir, yaşayabilir. O kendi hakları olan bir birey, ama ne yapıyoruz? Belirli gün ve haftalarda diyoruz ki; şu tarihte Ramazan Bayramı'nı kutlayacaksınız, şu tarihte Kurban Bayramı'nı kutlayacaksınız, bu yetmiyor değerler eğitimi adı altında Mevlana'yla ilgili eğitim yapacaksınız, bakın 4-5-6 yaşında çocuğun neye ihtiyacı var? Siz çocuk olarak dünyayı tanımaya çalışıyorsunuz, öz bakım becerilerinizi geliştirmeniz gerekiyor. Yani 4-5 yaşındaki bir çocuk kendi başına yemeğini tabağına doldurup yiyebilmeli. Bununla ilgili beceri kazandırmıyoruz ya da tuvaletine girip çıktığında ister alafraanga tuvalet olsun, ister alaturka tuvalet olsun temizliğini tek başına yapabilmeli. Ama bunlar önemli değil, bizim çocuğumuz robotik kodlamayı çok iyi yapabilirsin, çok iyi "orange" diyerek İngilizce öğrensün ama poposunu kendi temizleyemezsin. Dolayısıyla bu noktada biz ne yapacağız? Okul öncesi eğitim kurumundan ilkokula geçerken çok farklı bir eğitim sisteminden (çünkü iki okul arasında bir bağ kurulmadığı için çocuklara iki eğitim kurumu çok farklı gelebiliyor), ilkokula geçtiğinde de ilkokul öğretmenleri de diyor ki, "Hayda yine geldi bunlar". Biz okul öncesi eğitimi öğretmenleri her şeyi erkenden öğretmeye çalışıyoruz. Okul öncesinde öz bakım ya da sosyalleşmeyi göz ardı ettiğinizde, ben harf öğretmeye çalışıyorum hece öğretmeye çalışıyorum. Alanım olmayan her şeyi öğretmeye çalışıyorum. Dolayısıyla ben kendi meslektaşlarımdan daha iyi olduğumu kanıtlayabilmek için ne yapacağım? Yanlış bir şekilde alanımla ilgili olamayan, yanlış bildiğim ve/veya bilmediğim şeyleri öğreteceğim. Ağaç kelimesini "ağ-aç" diye öğreteceğim. Biz oturup bir öğretmenin öğretmesi gereken şeylerle ilgili, neyi nasıl yapması gerektiği ile ilgili sendika olarak da bir şeyler düşünmek zorundayız.

Bir diğer nokta da okullaşma oranı... Bu sene en fazla duyduğumuz konu okul öncesi eğitiminde okullaşma oranının artmasıydı. "Okullaşma oranı arttı, okullaşma oranı arttı" diye duyuyorum, okul öncesi eğitimi kurumlarına bakıyorum yeni bir okul var mı diye? Yok. Atanan öğretmen sayısına bakıyorum, yok. Atanan öğretmen sayısında değişiklik yok. Peki,

okullaşma oranı nasıl artıyor? İlkokul bünyesindeki ana sınıfı bir anda anaokulu oluyor. Diyelim ki A ilkokulunun içinde toplam beş tane ana sınıfınız varsa gidip oraya bir tabela yapıdırıyorsunuz ve bir anaokulu yapıyorsunuz. Okullaşma oranı birden artıyor. Dolayısıyla okul öncesi eğitim alanında yapılan şeyler sadece yapılmak için yapılıyor. Burada çocuğun gereksinimlerini göz ardı ederek bir politika oluşturuyoruz.

Dolayısıyla bugün Türkiye’de okul öncesi eğitime erişim ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle yaklaşık 8 milyon nüfusun yer aldığı bu yaş grubunun okul öncesi eğitime erişimi 3 yaş için %5; 4 yaş için %16 ve 5 yaş için %58 civarında iken, 3 yaş altı çocuklar hakkında ise herhangi bir istatistik bulunmuyor. Dolayısıyla 3-5 yaş arasındaki çocukların okul öncesi eğitime erişim oranı yaklaşık olarak %30 civarındadır. Bu da 3-5 yaş arası her 100 çocuktan sadece 30 çocuğun okul öncesi eğitime eriştiğini, 70 çocuğun ise okul öncesi eğitime erişemediğini ifade etmektedir. Bu oran OECD ülkeleri arasında en düşük oranlardan biridir.

Okul öncesi eğitimde okullaşmanın bu kadar düşük olmasının en önemli nedenlerine baktığımızda ise okul öncesi eğitime yönelik uzun vadeli politikaların geliştirilmemesini, okul öncesi eğitim kademesine yeterli bütçe ayrılmamasını, bağımsız bir birim olarak yapılandırılmamasını, okul öncesi eğitimin zorunlu olmamasını ve ayrıca ücretli olmasını görüyoruz. Yani bir tür yumurta-tavuk ikilemi çıkıyor karşımıza.

Milli Eğitim Bakanlığı, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile okul öncesi eğitimin sorumluluğunu üstlenmekle birlikte, yapısal olarak okul öncesi eğitimi yeniden düzenlemiş ancak buna rağmen bu eğitim basamağında kayda değer çalışma yapılmamıştır. Bugün toplumun okul öncesi eğitime yönelik farkındalığının düşük olmasının sebebi geçmişten beri hep ertelenmiş bir eğitim kademesi olmasıdır. Bununla birlikte nitelikli bir okul öncesi eğitimin sunulmamasının en önemli nedenlerinden biri nitelikli ve uzun vadeli bir okul öncesi eğitim politikasının bir türlü geliştirilememesi, MEB içerisinde okul öncesi örgüt yapısının bir türlü inşa edilememesi ve üniversitelerde okul öncesi öğretmenleri yetiştirilmesine yönelik politikanın olmaması. Yaklaşık 8 milyon çocuğun olduğu okul öncesi eğitimde kurumsallaşmanın henüz tamamlanmaması, okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması, nitelikli öğretmenlik eğitimi olarak yetişmiş öğretmenlerle ve tüm gün bir okul öncesi eğitime erişimi güçleştirmektedir. Ayrıca ülkemizde 0-3 yaş grubu çocuklara yönelik yeterli ve nitelikli eğitime yönelik uygulamaların MEB bünyesinde olmaması, bu yaş grubu ile bilgi yetersizliğinin olması da okul öncesi eğitimin bir sorunudur. Doğumdan itibaren ilkokulun ilk iki sınıfını da kapsayacak şekilde çocuklara verilecek okul öncesi eğitim, çocukların bütünsel gelişimini kesintisiz bir şekilde destekleyecektir.

Okul öncesi öğretmenleri yetiştirmede ve okul öncesi eğitimi politikalarının hazırlanmasında bilimsel bilgiler, evrensel değerler ve çocuğun haklarıyla bir birey olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece çocukların gelişimini odak alan bir anlayışla günümüz dünyasında oyun oynamayı bilen, sağlıklı, eleştirel, mutlu olabilen çocuklar yetiştirebiliriz. Oysaki 20. MEB Şurası’nda alınan tavsiye kararlarında görüldüğü üzere, çocuğun bir birey olması ve gelişimi

göz ardı edilerek pedagojik olmayan kararlar alınmıştır. Ülkemizde son 20 yıllık süreçte, okul öncesi eğitimde daha pedagojik ve/veya bilimsel temeller yerine iktidarın kendi politik anlayışını uygulamaya konmaktadır.

Öğretmenlerin sorunu var ama öğretmenlerin yanı sıra çocukların da okul öncesi eğitimle ilgili sorunları var. Tüm bu sorunları herkes için göz önüne almak zorundayız. Çünkü bu çocuklar bugün nasıl yetişiyorsa yarın onu gösterecekler, itiraz etmeyecekler, her şeye “he” diyecekler. Bir kere ya babam biliyor, annem biliyor, emmim biliyor diyecekler... Çünkü birey olmayı, vatandaş olmayı siz okul öncesi eğitimde, erken çocukluk eğitiminde, sınıf öğretmenliğinde de vermediğiniz zaman sonrasında da ne yazık ki demokrasi kültürünü geliştirmeniz çok çok zor... Bunun için bu çalışmaya katılan herkese teşekkür ederim.

İLKOKUL

Prof. Dr. Ali Ekber şahin

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi

Sayın başkan, değerli meslektaşlarım hoş geldiniz, sizleri saygıyla selamlıyorum.

Hacettepe Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğretim üyesiyim ama aynı zamanda 10 yıllık öğretmenim, 1983-1993 yılları arasında sınıf öğretmenliği yaptım ve o günler belki de meslek hayatımın en güzel günleriydi, hiç unutamadığım günleriydi belki de. Öğretim üyeliğimin en büyük desteğini de o dönemde çok farklı okul türlerinde yaptığım öğretmenlikten aldığımı söyleyebilirim. Örneğin; birleştirmiş sınıflarda çalıştım. Sinop Gerze'nin bir dağ köyünde yolun olmadığı, okulun olmadığı, elektriğin olmadığı bir köyde, geçici bir binada 4 yıl öğretmenlik gerçekten hayatımı değiştiren bir dönemdi. Daha sonra Fethiye'de de yine elektriğin, yolun, suyun olmadığı bir köy okulunda çalıştım. Ankara'da Çinçin Bağları hayatıma değer katan bir öğretmenlik deneyimiydi, Çalışkanlar İlkokulu'ndaki deneyimim. Lisansımı, yüksek lisansımı, doktoramı ve doçentliğimi eğitim yönetiminden aldım, ama ilkokuldaki sınıf öğretmenliğinin hayatımda hep farklı bir yeri olmuştur. Onun için de ısrarla sınıf öğretmenliği alanında çalışmayı, öğretmenlerin yetiştirilmesini ve eğitimlerine katkıda bulunmayı öncelikli gördüğümünden 2001 yılından beri sınıf öğretmenliği anabilim dalında görev yapıyorum.

İlkokul gerçekten önemli. Bugün de hep birlikte ilkokullarda yaşanan sorunları ele alacak, çözüm önerileri geliştirmeye çalışacağız. Ben de gerek akademik olarak gerek uygulamadaki deneyimlerimle bu sürece destek vermeye çalışacağım. İlkokul dediğimiz de aslında inanılmaz geniş bir kapsamdan söz ediyoruz. 25 bin ilkokul inanılmaz bir sayı, 270 bin derslik, 300 binden fazla öğretmen ve 6 milyona yaklaşan bir öğrenci sayısı. Birçok ülkeden bile fazla, yani sayıya baktığımız zaman inanılmaz bir kapsam. Şimdi bütün bu kapsamı, öğretmen, öğrenci, okul ve burada yapılan üretim boyutuyla düşündüğümüzde, ilkokulun etki alanının bütün eğitim kademelerinde en yüksek etki alanına sahip okul kademesi olduğunu söyleyebilirim. Aslında etki alanının kanıtlarını da rahatlıkla görebiliyoruz. Yani alınan kararlara baktığımız zaman eğitim politikalarını izlediğimizde hep ilkokula yönelik bir odağın olduğunu rahatlıkla görüyoruz. Mesela ilkokula çok keyfi öğretmen atamaları yapılmıştır bugüne kadar. 1998 yılında ilkokula 50 bin öğretmen atanmıştır. 50 bin öğretmenin ataması pedagojik formasyon koşulu bile aranmaksızın, açık öğretim de dâhil olmak üzere herhangi bir 4 yıllık programdan mezun olma yeterli kabul edilerek yapılmıştır. Ne yazık ki ne akademisyenlerin, ne üniversitelerin ne de -bu çatı altında rahatlıkla söylüyorum-, sendikaların ses çıkarmadığı bir durum olmuştur. Nitelsiz, vasıfsız, -öğretmenlik açısından söylüyorum-, 50 bin kişi bu sisteme dâhil olmuştur ve onların yetiştirdiği öğrenciler birçok farklı yere gelmiştir. Benzer durumlar bugün de yine tekrar gündemde.

Yine 4 + 4 + 4 uygulamasına baktığımız zaman asıl hedefin orada ilkokul kademesi olduğunu görüyoruz. Okula başlama yaşıyla ilgili yapılan değişiklik, 5 yıllık sürenin 4 yıla indirilmesi yine ciddi bir eğitim politikasıdır ve toplumu derinden etkilemiştir. Buna ilişkin olarak yaptığımız araştırmada, 2012-2013 eğitim öğretim yılında, uygulamaya başladığında üniversiteler de sendikalar da bu eğitim politikasına ilişkin seslerini yükseltti. Kararlılıklarını ortaya koydular ama bütün bu duruşa rağmen bu hayata geçirildi ve çocuklar çok erken bir

yaşta okula alındı. 60 aylık çocuklar, 84 aylıktan fazla çocuklar aynı sınıfta eğitim, öğretim görmeye başladılar. İlk yıl uygulamaya başlandığı sene, tabii bu uygulama hayata geçmiş, artık engellenecek bir durum yok. Fakat çocukların gelişimleri üzerindeki etkisi nedir? Bu ciddi bir inceleme konusudur. Hemen ilk alınan çocukların hazır bulunmuşluklarını veri temelli olarak inceledik. Çiğdem İş Güzel, Hacettepe Üniversitesi'nde yardımcı doçent. Eğitim danışmanlık firması vardı. Hollanda orijinali bir firma. Oradan Ahmet Ömer Konak ve benim ortak yaptığımız bir çalışmada o yıl ilkokul birinci sınıfa başlayan çocukların hazır bulunmuşluk düzeyleri arasında çok ciddi farklar olduğunu, çocukların önemli bir kısmının hiçbir şekilde okula hazır olmadan eğitim hayatına başladıklarını tespit ettik ve bunu bir yayın haline getirdik belki dikkat çeker diye. Ancak bu ülkedeki en temel problem eğitim politikalarının ya da eğitmen için alınan kararların hiçbir zaman bilimsel temelde olmaması. Bilimsel temelde kararlar alınmamasını ortaya koymamıza rağmen, bu sonuçlar çok ses getirmede. Devamında ilkokuldaki bu uygulamayı izleyen yıllarda da boylamsal bir araştırmayla yine Çiğdem İş Güzel'le beraber süreci izledik. Yani çocuklar ilkokulun birinci döneminde ne yaptılar, ikinci döneminde ne yaptılar, ikinci sınıfa geçtiklerinde ne yaptılar, çocukların akademik gelişimleri, bilişsel gelişimleri yaş gruplarına göre farklılık gösteriyor mu? Yaş grupları arasında 69 aydan küçüklerle büyükler arasında çok ciddi uçurumlar olduğunu tespit ettik ve bu uygulamanın gerçekten çocukların gelişimini olumsuz etkilediğini, yine veri temelli olarak ortaya koyduk. Sonraki süreçte bu biraz etki yarattı ve basına da yansıyınca okula başlama yaşında bir revizyona gidilme ihtiyacı hissedildi. Ama yine veli kararına bırakan bir okula başlama yaşı, küçük yaşta okula başlama yaşı noktasında bir açık kapı olarak bırakıldı.

Sabırla bu süreci izlemeye devam ettik. Bu çocuklar yani 2012-2013 eğitim öğretim yılında 4 + 4 + 4 ile ilkokul birinci sınıfa başlayan öğrenciler, 2020 yılında liseye giriş sistemi kapsamında yapılan LGS'ye girdiler. Biz bu çocukların yine buradaki akademik performanslarını yaş gruplarına göre karşılaştırmayı hedefledik. Israrla bakanlıktan defalarca buna ilişkin veri talebimizi yazılı olarak ilettik. Vermeyiz de demediler ama sürekli şurada mevcuttur burada mevcuttur diye geçiştirdiler ve bizim bu verileri almamız mümkün olmadı. Çünkü ulaşmak istediğimiz Türkiye örnekleriydi. Takdir edersiniz ki Türkiye örneğine bir akademisyen olarak kendi çabalarımızla ulaşmamız pek de mümkün değil. Ama orada gerçekten çok etkili analizlerini yapabileceğimiz veriler var. Yine tabii bu süreçten vazgeçmek doğru olmazdı. Ankara örneklerin içerisinde.

Binde bir hata payıyla yani çok daha büyük bir örneklem grubuna giderek verileri toplamamız gerekti. Başkent Üniversitesi'nden Saadet Zoraloğlu -şimdi yardımcı doçent oldu-, yine gelişimini takdirle izlediğim ve doktora danışmanlığını yaptığım Nergis Kardaş İşler ile üçümüz birlikte Ankara'daki okullarda, ortaokullarda bir çalışma yaptık. Tabii Etik Kurul'dan ve Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden böyle bir amaçla veri toplayacağız diyerek kurumsal izinleri aldıktan sonra... Ankara'daki ortaokulları örneklerimiz kapsamında tek tek ziyaret ederek, 12 bin öğrenciye ait LGS verilerini bizzat okullardan topladık. Veri girişlerini de bizzat yaparak bu öğrencilerin ortaokulu bitirdikleri andaki 4 + 4 + 4 kararından etkilenme düzeyini,

bu kararın onların akademik gelişimleri üzerindeki etkilerini yine yaş grupları temelinde analiz ettik. Öğrenciler arasındaki farkın giderek açıldığını ve küçük yaş grubundaki öğrencilerin büyük yaş grubuna göre son derece dezavantajlı durumda olduklarını üzülerək tespit ettik.

Ben veri analizinde ilk sonuçları gördüğümde duygusal bir tepki gösterdiğimi söyleyebilirim. Bir kuşak kayboldu. Tamamen ilkokula yönelik alınan, hiçbir bilimsel ve akademik temeli olmayan, tamamen siyasi hedefler doğrultusunda alınan kararların, bu ülkenin çocuklarını nasıl yok ettiğini verilerle ortaya koyduk ve bunu da hem kamuoyuyla hem de bütün akademik çevrelerle paylaştık. Bu makale 2022 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi dergisinde –hakemli bir dergidir–, Nergis Kardeş İşler, Saadet Zoraloğlu ve benim adımla yayınlandı. Dolayısıyla ilkokulun hem ülke geleceği açısından, hem bireysel anlamda hem toplumsal anlamda son derece geniş etkisi olduğunu, sadece ilkokula değil tabii ki eğitimin geneline ilişkin alınacak her türlü kararın mutlaka bilimsel bir temeli olması gerektiğini söylemek isterim. Yine yanlış uygulamalar, bilimsellikten uzak uygulamalar devam ediyor. Öğretmenlik Meslek Kanunu da yine buna ilişkin bir örnek olarak verilebilir.

Şimdi Eğitim Sen Genel Merkezi tarafından ilkokullarda ve ilkokul eğitiminde yaşanan sorunlar tartışmaya açıldı. Bu son derece önemli. Bununla ilgili şubelerden sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri toplanmış. Ben bunları inceledim. Gerçekten çok ciddi bir çalışmanın yapıldığını, bir emeğin ortaya konulduğunu, öğretmenlerin ve katılımcıların sorunları derinden hissettiğini, çok yerinde çözüm önerileri sunduklarını gözlemledim. Bununla ilgili bir kaç şey söylemek isterim. Örneğin; ilkokullarda bütçe ve bütçelemeye ilişkin sorunlar var. Bu konuda hemen şu soruyu yöneltmek isterim: İlkokullara sınırsız bütçe versek sorunlar çözülür mü? Mesela raporda ilkokulların fiziksel durumları tamamen yansıtılmış durumda. Derslik ihtiyacı var, mimari özellikler uygun değil, spor salonu, kütüphane, yemekhane, bahçe ve oyun alanı vb. gibi bütün bunları yerine getirsek, fiziksel ortamları mükemmel hale getirsek sorun çözülmüş olur mu? İlkokuldaki sınıfların kalabalık oluşu, sınıf mevcutları, ikili öğretim bunları çözssek sorunu ortadan kaldırmış olur muyuz? Genel olarak belirlenen sorunların bu çerçevede seyrettiğini söyleyebilirim. Hemen şu noktaya vurgu yapmak isterim. Acaba biz çok daha iyi fiziksel ortamlarda eğitim bilimci Paulo Freire'nin sözünü ettiği “bankacı eğitim modeli”ni daha iyi uygulayabilir miyiz? Çok daha iyi araç gereçle bankacı eğitim modelini daha mı iyi uygularız? Muhtemelen daha iyi uygularız.

Aslında sorun ne fiziksel, ne bütçesel... Asıl sorun bizim eğitime ilişkin, ilkokula ilişkin ortak bir vizyonumuzun olmaması. Okul ne için? Eğitim ne için, okul kim için, okul neyi yaratmak istiyor, neyi yaratmalı? Biz bunların yanıtını vermeden hangi donanım, hangi teknolojiye ihtiyaç duyduğumuzun da yanıtını veremeyiz. Bizim sanıyorum temel sorunumuz ne için, kim için insan yetiştirmek? Eğitim fakültelerinde öğretmenleri yetiştiriyoruz. Eğitimin tanımını verirken, davranışlar, davranış değişikliklerini sağlama süreci diyoruz. İşte itaatkâr öğrenciler yetiştiriyoruz, az önce başkanımın vurguladığı neydi? Özgür birey yetiştirme... Eğitim insanı özgürleştirme sürecidir, işte bizim insanı özgürleştirecek süreç için nelerin gerektiğini bilmemiz

gerek. Özgürleşme için gerekli olanlar bizim ihtiyacımızdır. Belki bu fiziksel ve teknolojik donanımın hiçbirine ihtiyaç duymayacağız. İnsanı özgürleştirmek için neye ihtiyaç duymamız gerektiğini belirlemeye çalışacağız.

Umarım bu çalışma, burada yapılacak oturumlar büyük ölçüde buna odaklanır. Benim son olarak vurgulamak istediğim, burada sıralanan sorunları son derece önemsiyorum. Son derece yerli yerinde tespit edilmiş sorunlar ve bu sorunların temelinde iki faktörün yattığını özellikle vurgulamak isterim. Alınan eğitim kararlarının gerçekten güçlü, felsefi bir dayanağı yoktur. Alınan eğitim kararlarının ve eğitim politikalarının bilimsel bir dayanağı yoktur. Felsefi ve bilimsel dayanaktan yoksun olan politikaların da çocuklarımızın yüksek yararına sonuçlar üretmesini bekleyemeyiz. Umarım buradaki üretim sürecimizde böyle bir anlayışla sonuçlar elde etmeye odaklanırsınız. Buradaki çalışmanın, bütün çocuklarımız için olumlu sonuçlar ortaya çıkarmasını diliyorum.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Teşekkürler.

ORTAOKUL

Doç. Dr. Mehmet Karakuş

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Günaydın arkadaşlar, öncelikle davet için teşekkür ederim. Adana'dan geldik, çok güzel bir organizasyon, umarım eğitime yönelik sorunları birlikte tartışır ve gerçekten de eğitime dair sorunlara dokunabilecek bazı öneriler çıkarırız.

Ben daha çok mevcut durumu betimlemeye yönelik bir sunum hazırladım. Ortaokullara dair bir toplantının içinde olacağım için dolayısıyla ortaokulda ne var ne yok, yani bir resim çekmeye çalıştım ama mikro düzeyde, ondan bahsetmek istiyorum kısaca. Eğitim bir bütün biliyorum, ama süre sınırlı olduğu için tüm kademelere girerek uzatmak istemiyorum.

Eğitimin tüm kademeleri önemli ama ortaokula dair, ortaokula özgü, çok çok farklı sorunlar var. Bu çalıştayda da umarım onlara dokunabiliriz, ortaokullara dair bazı öneriler getirebiliriz. Okul öncesinden liseye kadar baktığımızda, eğitimin çok ortak sorunu var, ama ben "Ortaokula dair mevcut durum nedir? Burada süreç nasıl işliyor?", biraz bunun üzerine konuşacağım. Öncelikle pandemi döneminden başlamak istiyorum. Özellikle 2019'dan sonra eğitime yönelik kalıplarımızda bayağı bir değişiklik yaşamak zorunda kaldık. Çünkü pandemi aslında eğitimin yaşamdaki etkilere karşı çok da dayanıklı olmadığını ve bu anlamda daha dayanıklı sistemlere ihtiyacımız olduğunu ortaya koydu. Bu yüzden bizler de artık karşılaştığımız krizlere yönelik daha dayanıklı eğitim sistemlerini konuşmak zorundayız. Yeni bir pandeminin ya da yeni bir problemin yaşanmayacağını garantisi yok. Bu yüzden sağlıklı planlama yapabilmek için, eğitime yönelik sorunların tartışılması, bunların gündeme getirilmesi, konuşulması önemli. Bu eğitime yönelik ihtiyaç analizleri çok kıymetli, somut verilere dayalı bilimsel çalışmalar çok kıymetli ki bu çalışma onlardan bir tanesi.

Sunumuma geçiyorum, tablolar üzerinden konuşmaya devam edebiliriz. Burada özellikle ortaokuldan baktığımız zaman, 5.293.000 öğrenci var. Çok yüksek bir oran bu açıdan. Ortaokulu iyi analiz etmek, buradaki sorunlara bakmak çok önemli. Özellikle açık öğretime kayan öğrenci sayısındaki artışa dokunmak isterim. Bu ortaokula özgü bir sorun değil ama eğitim sistemimizde gittikçe artan bir oranda, ortaokulda ve lisede açık öğretime yüksek sayıda bir kayma söz konusu. Bu da eğitimi tehdit eden önemli bir durum.

Değerli arkadaşlar.

Eğitim programlarında ilköğretimin genel amacı nasıl ifade edilmiş? İlkokula baktığımız zaman daha çok çocuğu geliştirmek, öz güven kazandırmak, duyarlılık kazandırmak gibi ifade ediliyor. Ortaokulda ise milli manevi değerler, Türkiye'ye özgü bazı beceriler... Aslında becerilere baktığımız zaman çok genel ve ne istediği belli değil. Burada ortaokulun amacı ne? Evrensel bilimsel değerler nerede? Burada gerçekten vurgulanmış mı yok? Çok genel, yani sanki öylesine bir değer.

Ortaokul ilköğretimden ortaöğretime geçişte bir köprü aslında. Dolayısıyla bizim o köprüyü çok iyi inşa etmemiz gerekiyor. Çocuk, ilkokuldan ortaokula geçerken bir travma

yaşıyor. Beşinci sınıftaki çocukları gözünüzün önüne getirin. Çocuk, ilkokuldan beşe gittiği zaman “Nereye geldim ben?” diyor. Çünkü çocuk ilkokulda oynuyordu, zıplıyordu, biraz daha keyifliydi ama ortaokulda birdenbire ne oldu? Dersler geldi, dağ tepe isimleri geldi, şu geldi bu geldi. Çocuk birdenbire bir şaşkınlık içerisine giriyor ve ondan sonra aslında zaten okulu sevmemeye, nefret etmeye başlıyor diyebiliriz.

Derslerdeki şu yoğunluğa bakar mısınız? 35 saat, bu 37 hatta bazen 40 doğru çıkıyordu. Bunu azalttılar. Gerçekten bu kadar derse gerek var mı? Seçmeli dersler zaten yok, hatta var da zarar veriyor yani bu anlamda bu kısmı ortaokul ekibi olarak iyi analiz etmemiz lazım. Ekip olarak nasıl çıkacağız içerisinden? Bu dersler bu kadar verilmeli mi? Ortaokulda ne olmalı? Amacı ne olmalı ortaokulun? Dolayısıyla bunun üzerinden gitmek gerekiyor.

Söylemedim ama program geliştirme uzmanıyım. Bu açıdan biraz daha programa değinmek istiyorum. Şimdi ölçme değerlendirme açısından bakalım. Bu raporlardan önce Adana’da yaptığımız çalışmalara, raporlara, anketlere ve öğretmen görüşlerine yer vereceğim, somut olması açısından, sorunları net konuşmamız açısından bu konu önemli. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Kurumları Yönetmeliği’ne baktığımız zaman, ortaokullarda 45’den daha az alan öğrencilerin sınıf geçmesine veya sınıf tekrarına şube öğretmenleri kurulu karar veriyor. Bu konu belirsizlik yaratıyor, aynı zamanda velinin ve öğrencinin elini güçlendiriyor, öğrenciyi tembelliğe itiyor. Nasıl olsa giderim konuşurum şubede geçerim gibi. Bu anlamda böyle bir nokta net olmalı. Ölçme değerlendirme bilimsel olmalı, öyle üç beş tane kişinin yorumlarına kalmamalı. Ama biz bunu ne yapıyoruz? Yönetmelikle esnetiyoruz, aslında bunu açık ve net belirtmek zorundayız.

Biraz da LGS’ye değinmek isterim. 2018’den bu yana OKS, LGS biliyorsunuz değişik bir sürü isim kullanıldı. Artık o isimler bile karıştırıldı bizde. Şimdi buraya baktığımız zaman 2018’den bu yana LGS yapılıyor. Sonuncusu 5 Haziran’da yapılan LGS. Bu sınava toplam 1.236.313 öğrenci başvurdu, sınava katılan öğrenci sayısı 1.000.000. Katılım oranı %83. Peki, bu 236.313 öğrenci bu sınava niye girmede? Bunu sorgulamamız lazım, niye başvuru yaptığı sınava girmiyor? Vaz mı geçmiş yoksa başka bir sorun mu var. LGS’nin kapsamını niye sadece 8. sınıf oluşturuyor? Niye sadece 8. sınıfın tamamından oluşmalı? Eğitim dediğimiz şey bütünse, bütün konuları kapsamalı. Bu ne yapıyor biliyor musunuz? Çocuk 5. sınıftan itibaren 8. sınıfa odaklanıyor, 5. sınıfta ama 8. sınıf konularına dair dersler almaya başlıyor. Hapsam bence tamamına yönelik olmalı ama şu da akla geliyor, o zaman daha da mı arttıralım? Hayır, bunu söylemek istemiyorum. Yani hatta sınavda olmasın derim ben, ama olacaksa belli bir kapsamda olsun.

Burada ağırlıklara baktığımız zaman, LGS’de Türkçeden fen bilimlerine kadar 1,2,3,4, 5, 6 tane konu var sorular geliyor. Peki, katsayıya baktığımız zaman. 4, 4, 4, 1, 1, 1. Açıkçası ben de olsam, bir olanlara bakmam, çünkü bundan bir soru yaptığımız zaman dört taneye karşılık geliyor. Düz mantıkla söylüyorum, tam olarak standart sapmada falan fark ediyor. Bu

defa öğrenci ne yapıyor? Fende matematikte, Türkçeye yükleniyor. Peki, katsayısı bir olanlar ders değil mi, bunlara gerek var mı? O da ayrı bir konu. Yani burada mesela din kültüründen soru sormaya, yabancidan soru sormaya gerek var mı? Sosyal bilgiler, yurttaşlık hiç yok bunu sistem veriyor mu, veriyor, mümkün mü? Evet. Onlar nerede, onlar hiç yok zaten. O zaman ne öğrenci o derse girer, ne öğretmene, ne de derse itibar edilir.

Son yapılan LGS'nin istatistiklerine baktığımız zaman, orta düzeyde aslında %50'lerde. %30-%50 bandında gidiyor ama matematikte hep gerideyiz. Yani %20'lerde, %25-%26 bandında başarı var. Bu da bize matematik öğretiminde ciddi sıkıntılar olduğunu gösteriyor. Akıl yürütmede, düşünmede, problem çözmede... Matematik çok kıymetli. Matematiği, matematik gibi düşünmeyelim, matematik yaşamımızda çok önemli bir yere sahip, yani matematiği sosyal matematiksel boyutuyla da ele almak durumunda, bunu da görmek zorundayız. Dönüp baktığımız zaman, LGS'nin uygulanmaya başladığı 2018 yılında 127.480 ortalamayla öğrenci alan sınavların kontenjanları, 2022 yılında 191.932 oldu. Şimdi bunda bir çelişkisi var bakanlığın. 2022 yılında sınavla öğrenci alan liselerdeki kontenjanlar %15.52, bu oran yükseldi. Peki, bu veriler neyle çelişiyor? 2019-2023'de yayınlanan bakanlığın Stratejik Planıyla. Orada şunu söylüyorlardı, bu okullara sınavla alınan öğrenci sayısını azaltacağız. Peki, bu oran düşmüş mü, yükselmiş mi? Yükselmiş, giderek de yükseliyor.

Burada başka bir sorun daha var. Sınavla öğrenci alıyorsun ve %99'luk dilimindeki öğrenciyi alıyorsun. Bunun için sınav yapmaya gerek var mı? Hepsini alıyorsun aslında dolayısıyla bu da önemli bir çelişki, bazı liselere giden öğrenciler, yani% 90-%99'luk dilime gidiyor, bir de %10 dilimin altında olanlar var, onlar da %50'ye tekabül ediyor. Bu da sınavın ne kadar işlevsiz, ne kadar bilimsellikten uzak olduğunu gösteriyor. Zaten bizde sınavlar niçin yapılıyor? Eleme amaçlı yapılıyor. Yani, iyiyi seçme, yetenekliyi seçme... Sonu "S" ile biten bütün sınavlardaki amaç bu aslında. Bu yüzden sınavların da ne kadar işlevsel olduğu aslında bu tabloyu ortaya çıkıyor diyebilirim.

Biraz da raporlardan gelen sorunlara çok kısa değineceğim, çünkü raporda bunları zaten ifade edeceğiz. Program okulu, yönetim, öğretmen, öğrenci, veli bağlamında ortaokulda çalışan öğretmenler neyi ifade ettiler? Eğitim programı çok yoğun, ortaokul daha da yoğun. Ortaokul mutlaka sağaltılmalı, mutlaka bütünleştirilmeli, disiplin arası programlar uygulanmalı ortaokulda.

Seçmeli dersler de sıkıntılı bir konu. Seçmeli dersler, neyi seçtiriyor, nasıl seçiliyor? O da ayrı bir problem biliyorsunuz. Öğrencilerin okuma, yazma, konuşma becerisi zaten bitti.

Evet, ortaokullarda ders saatinin fazla olduğunu söyledim, LGS'de sadece bazı derslerden soru sorulmasını söyledim. Okulların fiziksel, yazılımsal altyapısının yetersiz olması, sınıfların küçük ve kalabalık olması sorunu var, bunlar ortak sorunlar. Biz okulların tam gün olmasını talep ediyoruz ama okulun alt yapısı buna uygun mu değil mi? Bunu sorgulamıyoruz. Çocuklar

aç, öğle yemeğini nerede yiyecek, öğle yemeğini dışarıda yese güvenlik sorunu yaşıyor. Bunu nasıl kontrol edeceğiz? Okul bunların hepsini düşünmek zorunda, bunlar önemli. Yine geçici koruma altındaki Suriyeli öğrenciler ya da mülteci çocuklar var, bunlar da sonuçta bizim düşünmemiz gereken sorunlar, bunlar da bizim çocuklarımız. Onlar ne olacak? Onları da düşünmek zorundayız. Bazı okullarda okulun yarısı göçmen, yarısı Türkiye’de yaşayan çocuklardan oluşuyor. Bu çocuklara ne oluyor? Dil problemi olan çocuklara sen nasıl eğitim vereceksin? Önce mutlaka bu sorun çözülmeli, ondan sonra eğitime geçilmeli.

Yine destekleme yetiştirme kurslarında çok ciddi problemler var, çok ciddi yanlışlıklar var. Özellikle öğretmen bedelleri... Kadrolu öğretmenlerin fazla olması... Yönetim, siyasi sorun, okul bütçeleri... Eminim bütün kademelerde bu sorunlar var. Yöneticiler, yönetici atamaları, mesai saatleri dışındaki görevlendirmeler, kantinler, nöbetçi öğretmenlik uygulaması hepsi sorun. Öğretmenlerde mesleki motivasyon düşük, tükenmişlik had safhada.

Öğretim programı da ayrı bir sorun. Biz de yüksek lisans yapan, tezsiz lisans yapan elli tane öğretmen var. Bir gün elli tane öğretmene sordum, kaç tanesinin öğretim programına baktığını. 3- 4 tane öğretmen sadece, belli bir içerik yok, öğretim programına bakmıyorlar, aslında öğretim programı iyi hazırlamışsa eğitime ışık tutacak olan bir boyuta sahiptir.

Teknoloji kullanmada yetersizlik, ücretli öğretmenlik, Öğretmenlik Meslek Kanunu var. Kariyer hesapları, sınavları... Öğrenciler açısından öğle yemeği sorunu, madde kullanımının artması... Ayrıca pandemiden sonra okulları açtık ama peki o yaklaşık bir buçuk, iki yıllık öğrenim eksikliği kapandı mı? Bunun üzerine biz çocuğa, hadi Türkçe, hadi matematik, hadi hayat bilgisi, hadi sosyal bilgiler diyoruz. Dolayısıyla bu ciddi bir sıkıntı.

Bazı okullar diyor ki veli gelmiyor, bazıları diyor ki gelenler de bizim işimizi zorlaştırıyor. Öğretmenlik dışında ben velinin bu kadar karıştığı bir meslek daha görmedim. Mesleki kimlik açısından önemli bir sıkıntı ve problem bu aslında.

Ortaokul, ilköğretimden ortaöğretime geçilen bir köprü yani bireysel kimliğin gelişimi, sosyal becerileri geliştirme, düşünme becerileri, demokratik değerler, yaşama öncülük, temel güven becerileri, evrensel beceriler... Bilgi, beceri ve değerler, bunları daha da arttırabiliriz bu açıdan çok kıymetli aşamalar. İlköğretimden, liseye geçişteki köprü ortaokul dedim ama biz çocukları arada sıkıştırıyormuşuz gibi geliyor bana, gibi değil öyle aslında, çocuk sıkışıyor. Burada çok önemli iki faktör var, biri eğitim programı diğeri sınav sistemi ve sınava endeksli başarı. Bu açıdan bu çalıştay farklı öğretim dönemlerinin yanında ortaokula yönelik sorunları betimlemesi ve çözüm önerileri getirecek olmasından dolayı çok önemlidir.

Umarım sıkılmamışımdır. Çok teşekkür ederim.

II. OTURUM / 7 OCAK 2023

GENEL LİSELER

Doç. Dr. Erdal Küçüker

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Aslında bir hazırlık yapmıştım, fakat Tokat'tan Ankara'ya gelirken, her şeyi odamda bırakıp geldiğimi hatırladım ve o hazırlıklar Tokat'ta kaldı. Çok kısaca bir kaç noktaya değineceğim, bugün ve yarın hem komisyon çalışmalarında hem de genel oturumda meseleyi tartışacağız. Meselenin de bütünlük içinde tartışılması gerekiyor aslında. Yarın zihinlerimiz biraz daha açılacak. Okul öncesi eğitimle yükseköğretimin ilişkisini kurgulayacağız, bütün bir sistemi topluca değerlendireceğiz. Bazı ilkelerimiz çerçevesinde, laik, demokratik, anadilinde, bilimsel eğitim çerçevesinde bir değerlendirme yapacağız.

Genel liseler komisyonunun başlığının değiştirilmesiyle başlamamız gerekiyor. Genel liselerin hepsi kapatıldı ve eğitim sistemimizde genel lise kalmadı, genel ortaöğretim dememiz gerekiyor. Genel liseler Anadolu Lisesi olarak değiştirildi, bu liselerin içeriği boşaltıldı ve niteliği düşürüldü. Hem Anadolu liselerinin niteliği düşürüldü hem de genel liseler bu nitelik kaybindan etkilendi.

Gerek şube komisyonlarından gelen raporlarda gerek işte yıllardır yaptığımız çalışmalar çerçevesinde orta öğretimin, özel olarak da genel ortaöğretimin birkaç tane önemli sorunundan bahsetmek istiyorum. Meseleyi daha çok ortaöğretim komisyonunda genel ortaöğretim komisyonunda yapacağımız tartışmalarla yarın yapacağımız sunuma bırakacağım.

Birincisi nitelik açısından çok büyük bir kayıp var. Bu nitelik kaybı ve farklılaşması, hem devlet okullarıyla devlet okulları arasında hem de devlet okullarıyla özel okullar arasında var. Fen liseleri ile yerel yerleştirmeye öğrenci alan Anadolu liseleri arasında, puanla öğrenci alan okullarda bile fark bulunuyor. Puana göre öğrenci yerleştiren okullarda, en yüksek yüzdelle gelen öğrenci ile en düşük yüzdelle gelen öğrenciler arasında çok büyük bir akademik başarı farklılığı var. İkinci mesele, devlet okullarıyla özel okullar arasındaki nitelik farklılığı ki bu nitelik farklılığı 2 noktada çok net bir şekilde karşımıza çıkıyor. Bir tanesini öğretmen başına düşen öğrenci sayısında görüyoruz, yediye 17 gibi bir durum söz konusu. Bu tabii özel okullarda çalışan öğretmenlerin, devlet okullarında çalışan öğretmenlerden daha nitelikli olduğu anlamına gelmiyor. Ancak öğrencilerle birebir ilgilenebilecek öğretmen sayısının özel okullarda daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte özel okullardaki düşük ücretlendirme yoluyla öğretmen sömürüsü de daha yüksek düzeyde...

İkinci farklılaşmayı da fiziki altyapı da görüyoruz. Dershanelerin kapatılmasından sonra liseye dönüştürülen bir takım apartman liseleri bir kenara bırakırsak, genel olarak özel okullardaki ve özel liselerdeki derslik sayısının ve derslik başına düşen öğrenci sayısının, devlet liselerindeki derslik başına düşen öğrenci sayısına göre daha avantajlı bir görünüm sergilediğini söyleyebiliriz.

Bir diğer mesele ise özelleştirme oranı ile ilgili... 2003-2004 öğretim yılında yani AKP'nin iktidarındaki ilk yılı kabul edebileceğimiz yılda, genel ortaöğretimde özel okulların öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki oranı %4.5 civarında iken, bu sayı bugün %15

üzerine çıkmış durumda... Bunun çeşitli nedenleri var. Özellikle AKP döneminde eğitimin dinselleşmesine karşı, seküler aileler orta sınıfın koşullarını zorlayarak çocuklarını bu dinselleşmeden kurtarma çabası içine girdi. Bir diğer neden ise devlet okulu ile özel okullar arasındaki nitelik farklılaşması... Yani merkezi sınav başarısına ilişkin farklılaşmaya bağlı olarak daha iyi bir gelecek kurma ümidinin bir yansıması olarak özel okullara kayma yaşanıyor.

Bir diğer konu da az önce değinildi, açık öğretime kaçış... Bu genel liselerde, genel ortaöğretimde çok üst düzeylere çıkmış durumda, neredeyse %30 oranında... 12. sınıflarda bu kaçış daha da üst boyutlarda gerçekleşiyor. Bunun nedeni çok açık, yani sınavdan daha yüksek puan alabilmek için öğrenciler hep ortaöğretim başarı puanlarını yükseltiyorlar. Açık öğretime geçerek boş zamanların tamamını sınava hazırlık için kullanma imkânına sahip oluyorlar. 2012'deki düzenlemede açık öğretim zorunlu eğitim kapsamı içine alınınca, AKP bir kapı açtı ve isteyen gidebilir dedi. Şimdi 1 milyon sekiz yüz bine ulaşmış bir öğrenci sayısından bahsediyoruz. Üzerinde durmak istediğim bir diğer konu da okulların çocuklar açısından ne kadar güvenli olduğuyla ilgili. Aslında bizim "Biz çocuklara okullarda, onların yaşam becerilerini geliştirmek açısından ne veriyoruz?" sorusunu sormamız lazım. Ama bu noktaya gelemiyoruz. Çünkü en alt düzeyde güvenlik problemleri ile karşı karşıyayız. Zorbalığın çok üst düzeylere çıktığı bir dönemde olduğumuzu düşünüyorum. Ereğli'deki lisede sınıfın ortasında yaşanan olayın görüntülerini görmüşsünüzdür. Engelli bir öğrencinin, 4-5 tane kendisinden fiziksel olarak oldukça büyük görünen çocuklar tarafından çok sistematik, yoğun, uzun süreli bir zorbalığa maruz kaldığını, artık zorbalığı da aşmış bir işkenceye maruz kaldığını... 2013 yılında bir çalışma başlatmıştım, bir izleme çalışması. İlkokul ikinci sınıfta olan 60 tane öğrenci seçtik. Bu öğrencilerin 30 tanesi okula başlama yaşı farklı öğrenciler. 60-66 aylık çocuklarla, 72 ay ve üstü 2 grup çocuk seçtik ve ilk incelemede 2 grup arasında akademik başarı açısından çok ciddi bir farklılık olduğu ortaya çıktı. Bu çocuklar şimdi 11. sınıfta. Geçen sene bu 60 çocuğun 23 tanesine ulaşarak yüz yüze görüşmeler yaptık ve çok net bir şekilde şunu gördük; ilkokul, ortaokul yılları, ortaokuldan liseye geçiş süreci ve lisedeki yıllar yani mevcut şu 12 yıllık süreç, okula erken başlamış çocuklar için çekilmez bir hale gelmiş durumda. İki grup arasında hem akademik başarı açısından çok bariz istatistiksel farklılıklar var hem de sosyal ilişkiler açısından. Küçük yaş grubundaki çocuklar, akranlarıyla ve sınıf arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerde oldukça dezavantajlı konumdalar... Liselerin bugün çocukların açık öğretime kaçmasına neden olacak, onları okula gitmekten soğutacak ve okul terkinin arttıracak koşullarının neler olduğunu gerçek gözlemlerden yola çıkarak belirlemek ve bu çalıştayda bunun üzerine gitmek gerektiğini düşünüyorum.

Çalıştayda geleceğe dönük olarak iki tane somut öneri yaparak, yönetim kuruluna bir çağrıda bulunmak istiyorum. Örgün eğitimi kademeler bazında ele almak ilk etapta bir çıkış olabilir ama bunu bir yerde birleştirmemiz ve her bir kademedeki çıkan sorunları, eğitim hakkı ve eğitim emekçilerinin hakları bağlamında iki ana kategoride toplayıp sonra alt kategorilerde daha derinlikli çalışmalar yapmamız gerekiyor. Bir de alan büyüdükçe verileri anlamak güçleşiyor. O yüzden biraz odaklanmamız gerekiyor. Peki, hangi konulara odaklanabiliriz?

Hangi sorunlara odaklanacağımıza belki yarınki tartışmalarda karar verebiliriz. Bir tanesi bu. İkindisi de hukuki durum, yani şu an işte 657 Devlet Memurları Kanunu'ndan Anayasa'ya kadar, Milli Eğitim Temel Kanunu'ndan İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na kadar pek çok kanunun satır aralarında yazan çok önemli hususlar var. Hukuki bir inceleme yapılması ve bizim sendika olarak orada değiştirilmesi gereken maddelerle ilgili bazı öneriler geliştirmemiz bu çalıştayın ilerleyen aşamalardaki çalışmalarına eşlik edebilir diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum. Beni dinlediğiniz için.

MESLEKİ TEKNİK LİSELER

Yrd. Doç. Dr. Zafer Kiraz

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Sunuya bağımlı kalmayacağım, vazgeçtim, bir konu üzerinden hareket edeceğim ve sadece orayı anlatacağım size.

Teknik eğitim. Neden mesleki teknik eğitim? Neden ihtiyaç vardı? Mesleki teknik eğitimi daha iyi anlayabilmek için ilk önce tarihsel süreç içerisinde sanayi devriminden sonra okullara neden bu kadar önem verildiğine bakmak gerekir. Normalde okulun tarihine baktığımızda neredeyse insanlık tarihiyle eş olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Çünkü Aristo'nun ve Plato'nun da okulları bulunmaktadır. Yani okul insanlık tarihiyle birlikte var olmuş ama en büyük ilgiyi sanayi kapitalizmiyle görmüştür. Yani sanayi devrimden sonra görmüştür. Peki, neden okul sanayi devrimden sonra önemli hale geliyor? Bunu anladığımızda, mesleki teknik eğitimin neden kapitalistler tarafından önemsendiğini de daha rahat anlayabiliriz.

Bunun çok basit bir nedeni var. Sanayi kapitalizminden önce (feodal dönem de diyebiliriz) üretim yeri topraktı. Bilginin üretimi ve kullanımı da toprağa dönüktü. Sanayi kapitalizminden sonra üretim yeri fabrikaya dönüştü ve dolayısıyla toprağa dönük olan bilgi fabrikada artık hiçbir işe yaramıyordu. Yani siz domates yetiştiriyorsunuz ve bu konudaki bilgi birikiminiz oldukça iyi; sanayi kapitalizminden önce bu size müthiş para, şan, şöhret kazandırmış olabilir ama o bilgi fabrikada bir işe yaramamaktaydı. O zaman sanayide kullanacak yeni bilginin üretilmesi ve öğretilmesi gerekmektedir. Bunun iki yolu bulunmaktadır. Birincisi, bu yeni bilgi çıraklık yoluyla öğretilir ancak bu yöntem hem yeterli sayıda kişiye öğretim yapılamayacak kadar zahmetli hem de çok maliyetliydi. Bu durumda başka bir kuruma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kurum hem kitlesel olarak insanları içine alabilecek hem de kısa zamanda istediği bilgi, beceri ve tutumu kazandırarak, kitlesel olarak mezun edebilmeliydi. İşte okul bu özelliğinden dolayı sanayi kapitalizmi tarafından yeniden keşfediliyordu. Çünkü milyonlarca insan aynı anda okula başlayabiliyor ve aynı anda mezun olabiliyordu.

Neden okul? Çünkü fabrikalarda kullanılan o makineler pahalı ve en azından işçilerin makinelerin talimatlarını okuyup onları bozmadan kullanması gerekmektedir. O halde okuma yazma bilmeyen birinin fabrikada işçi olması kolay değildi. Talimatları okuyamadığı için makineyi doğru kullanamayan işçi ya istenilen verimi oluşturamayacak ya da makineyi bozabilecekti. Dolayısıyla ya yeni bir makine alınması ya da makinenin tamiratının yapılması gerekecekti. Her iki durumda da üretim sekteye uğrayacak ve maliyetin artmasına yol açacaktı. O zaman ilk başta o makineyi kullanacak bilginin elde edilmesi gerekmektedir. Bunun çözümü okuma-yazma öğrenerek gerçekleştirilebilirdi. Zorunlu eğitimin nedenlerinden birinin de bu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu da yeterli olmayacaktır. Okuma-yazma öğretildiğinde makineyi kullanabilecek fakat işi nitelikli yapamayacaktır. Dolayısıyla işin daha nitelikli yapılabilmesi için başka bir şeye ihtiyaç duyulacaktır. İşte bu da mesleki teknik eğitimidir. Yani işçi okuma-yazma öğrendi, makineyi kullanıyor ama verimlilik düşük; o halde verimlilik için daha mikro bir bilgiye ihtiyaç duyulur. Ve bu bilginin öğretilmesi gerekmektedir. Peki, bu bilgi nerede öğretilecek tabii ki okulda. Hangi okul? Sadece bu bilginin koşullarının sağlandığı ve öğretildiği "mesleki teknik okullar". Böylece mesleki teknik eğitim, genel eğitimden ayrılmıştır.

İş başında yetiştirmeyi kapitalistler çok maliyetli bulduğundan bir şey yapmaları gerekemekteydi. Bu sorunun çözümünü devlete paslamışlardır. Devlet dediğimiz biziz yani yoksullar. Yoksulların eğitim göreceği bir okul (mesleki teknik okulları) oluşturacaklar. Bu okulu yoksulların ödediği vergilerden finanse edilecekler ve bu okullarda sanayide ihtiyaç duydukları mikro bilgiyi üretecek ve öğretecekler. Böylece hem yoksulları aradıkları ucuz işgücüne dönüştürecekler hem de onları ucuz işgücüne dönüştürürken beş kuruş para harcamayacaklar. Dolayısıyla yetiştirme maliyetini devlete yüklemiş olacaklar.

Mesleki teknik eğitime baktığımızda, genel eğitimden ne kadar koparılmış olsa da bir işleyişi bir mantığı bulunmaktadır. Yani bireye bir karakter ve bir kişilik kazandırma özelliği taşımaktadır. Bu sermaye tarafından istenilen bir durum değildir. Bundan dolayı günümüzde mesleki teknik eğitim de parçalanacaktır.

Ne yapılacak biliyor musunuz? Mesleki eğitim, iş eğitimine dönüştürülecek. Çünkü mesleki teknik eğitimde belli ölçüde yaşama dair bilgiyi öğretme süreci bulunmaktadır. Mesleki teknik eğitimde kullanılan bu bilginin makinayla ilişkisi olmasa da yaşam becerisi, demokratik yaşam tarzı, toplumda sağlıklı bir birey olarak yaşaması ve sosyalleşebilmesi için üretildiği ve öğretildiği bir sistemi oluşturmaktadır. Bu durum kapitalistler için artık istenilir olmaktan uzaklaşmıştır. Yani sadece iş için gerekli olan bilginin üretilmesi istenmektedir. Böylece mesleki teknik eğitimi de bölecekler ve bir iş eğitimine dönüştüreceklerdir.

Kimler gidecek bu okullara? Başta mesleki teknik eğitime kurgusu gereği, dünyanın her yerinde, yoksullar gidecek. İster sınavla alınsın ister sınavsız bu durum değişmeyecektir. Peki, mesleki teknik eğitim diğer eğitimlerden farklı mıdır? Temelde kapitalist eğitim cinsiyetçidir. Mesleki teknik eğitimde de cinsiyetçiliğin alası üretilecektir. Çünkü fabrikada bu durum çok işe yarayacaktır. Kapitalizmin doğasında patriarkal yapının çok önemli bir yeri ve işleyişi vardır. En temel düzeyde sistem için gerekli olan itaat ve hiyerarşik yapıyı ilk olarak burası üretecektir. Kapitalizmde cinsiyetçilik bitmez, bitmesi için kapitalist sistemin ortadan kalkması gerekmektedir. Cinsiyetçilik kapitalizmin yeniden ve yeniden ürettiği bir argüman ve kârın oluşması için kullandığı özelliklerden birisidir.

Diğer bir yandan kapitalist eğitim, dolayısıyla mesleki teknik eğitim aynı zamanda ekolojik olmayacaktır. Hiç kimseye ekolojiye dair bir eğitim verilmeyecektir. Çünkü ekoloji denilen şey, kapitalizmin kâr damarlarını tıkayan bir durumdur. Kâr için her türlü ekolojik denge bozulabilir. Kapitalizmin kurguladığı eğitimde bu tür unsurlar, teknik meslek okullarında da oluşacak hem de iki kat oluşacaktır. Yani cinsiyetçi olacak, demokratik olmayacak, hiyerarşiye dayalı olacak, itaat esas olacak. Kapitalizmin istediği bu özellikler devletten aşağıya doğru yerleştirilecek yani aileyle başlayacak ve okulla devam edecektir.

Peki, bunları söyledikten sonra ülkemizde mesleki teknik eğitim doksanlardan sonra neden bir erozyona uğramıştır? Biz kapitalist bir ülke değil miyiz? Tabii ki kapitalist bir ülkeyiz. Bunun

nedeni Türkiye'nin kendi özel koşullarıdır. Çünkü eğitimin ticarileşmesi için eğitimin niteliğinin düşürülmesi gerekmektedir. Bunun için eğitime ayrılan kaynağın oldukça sınırlandırılması gerekiyordu. Ayrılan kaynak sınırlandırıldığında her okul bu durumdan etkilendi ama en çok etkilenen mesleki teknik liseler oldu. Çünkü bu liselerin maliyeti diğer liselerden çok daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla mesleki teknik liselere ayrılan kaynak azaldığında mesleki teknik eğitimin niteliği de düşmüş oldu. Mesleki teknik okulların niteliğinin düşmesi öğrencilerin bu okulları tercih etmesini oldukça etkiledi. Bunu fark eden sermaye anonlar yapmaya başladı. Nasıl anonlar yapmaya başladı? "Meslek lisesi memleket meselesi" gibi anonlar. Koç holding yani bir firma neden böyle bir reklam yapsın? Çünkü kalifiye ucuz işgücüne yeterince ulaşamamaya başladılar. Evet, eğitimin ticarileşmesi önemliydi kapitalistler için ama bir şeyi gözden kaçırmışlar. Eğitimi ticarileştirirken, kendi ihtiyaç duydukları nitelikli ucuz iş gücünü yetiştirecek okulları da oldukça niteliksizleştirerek tercih edilmekten uzaklaştırdılar. Yani çocuklar ve aileleri bu okulları tercih etmekten oldukça uzaklaşmış oldular. Şimdi sermaye için olumsuz olan bu durumu aşmak için MESEM uygulamasını yürürlüğe soktular, bir gün okul, beş günü iş. Yoksul aile çocuklarına bu uygulama ile meslek öğretmeye çalışmaktalar. Bu uygulama mesleki teknik eğitim için oldukça büyük bir sorun.

Süreye sadık kalmaya çalıştım. Teşekkür ediyorum.

Ha şunu söyleyeyim, peki nasıl bir eğitim? Kapitalist sistem, eğitilmiş insan istiyor, eğitilmiş insan itaat eden insandır. Dolayısıyla siz de evinizdeki hayvanlara "ne eğitilmiş bir hayvan" derken ne demek istiyorsunuz? Niye eğitilmiş hayvan diyorsunuz? İtaat ediyor çünkü komutlarınıza uyuyor. Kapitalist sistem eğitilmiş insan ister, biz ise insani eğitim diyoruz. İnsani eğitim, demokratik ve ekolojik bir eğitimidir. Bizim mesleki teknik eğitim konusundaki söyleyeceğimiz şey insani eğitimi referans alması olacaktır. Eğitilmiş insan değil, insani bir eğitimin temelini oluşturarak mesleki teknik eğitim vermek gerekmektedir. O nedenle mesleki teknik eğitimin sorunlarının ortadan kalkması için bir genel eğitimle birleşmesi gerekiyor. Genel eğitimden kopartılmış, ayrıştırılmış bir mesleki teknik eğitim sorunlu ve kusurlu bir eğitimidir. Meslek dediğimiz şey genel eğitimin kendisi içerisinde, yeteneklerin doğrultusunda geliştirip edinebileceğin bir durumu oluşturmaktadır.

Eğer kapitalist dünyada mesleki teknik eğitim verilecekse, bunun genel eğitimden kopmamış olması ve insani bir eğitim olması perspektifinde bir tartışma yürüteceğimizi düşünüyorum iki gün boyunca.

İyi ki buradasınız, iyi ki ben de buradayım. Komisyonunda görüşürüz, teşekkürler.

ÖZEL EğİTİM KURUMLARI

Şuğayip Vayıç
Özel Eğitim Uzmanı

Değerli arkadaşlar herkesi yeniden selamlıyorum. Hepiniz hoş geldiniz. İki günlük çalıştığımız umarım verimli ve başarılı geçer.

Geçen bir zaman diliminde yine küçük bir çalıştay yapmıştık ve ben konuşmacı olarak yine Zafer hoca'dan sonra çıkmıştım kürsüye. Yine Zafer hoca'nın en son cümleleri aslında tam da benim başlamak istediğim nokta oldu. Evet, bana birazcık paslamış oldu.

Bütün öğretim kademeleri aslında özel eğitim alanı için geçerli kademelerdir. Bir eksikle, sadece yükseköğretim kısmı. Çünkü bütün öğretim kademelerinde özel eğitim öğrencileri, özel eğitim öğretmenleri var ve çalışıyorlar. Yani bütün sorunları tartışacağız. İllerden gelmiş raporlar var. Bugün özel eğitim deyince aslında eğitimdeki sorunun ana kaynağı ama maalesef görünmeyen yüzü şeklinde karşımıza çıkıyor. Aslında biz eğitimi tartışırken belki tartışmaya özel eğitim alanından başlamak zorundayız. Özel eğitim aslında genel eğitimin toplumdaki bir aynası, bir yansıması. "Özel eğitimde ne oluyor?" sorusu aslında genel eğitimde ne olacak sorusunun cevabıdır. O yüzden birazcık özel eğitim alanını, doğru anlamak açısından birazcık kavramlara ihtiyacımız var. Özel eğitim alanıyla ilgili kullandığımız kavramlar, doğru sandığımız ama aslında algılamada bizi yanılsa sevk eden kavramlardır. Birçok kavramsal boyut var bunun başında da 'özürlülük' kavramı ya da en çok şimdiki kullanılan haliyle 'engellilik' kavramı. Şimdi herkes bir şekilde kenarından, köşesinden bunu bilir. Yani insanlık yüzyıllardır fiziksel görünümünden kaynaklı olarak başlangıçta farklı görünenleri öteki gören, ötekileştiren, arızalı gören, dolayısıyla da özürlü olarak gören, böyle niteleyen bir süreç yaşamıştır. Hatta belli dönemlerden günümüze kadar kısmen yansıyan, aslında toplumda istenmeyen kişiler ve yok edilmesi gereken kişiler olarak görülmüş. Dolayısıyla aslında yok edilmeye çalışılmışlardır. Küçük iki örnek vereyim bununla ilgili. 15. yüzyıl Avrupa'sı, 14. yüzyılın sonlarında 15. yüzyılın başlarına denk gelecek zaman diliminde Avrupa'da bir kıtlık oluyor, sosyal bilimciler bunu daha iyi bilir ve kentlerde yaşayanlar kendi gıdalarını kendilerine yetecek şekilde planlama yaparken belli kesimleri kent yaşamının dışına, gıdaları paylaşmamak adına kent yaşamının dışına çıkarmaya karar veriyorlar. İlk önce bizim şu anda yoksullar dediğimiz, o zamanki ifadeyle aylaklar, kentlerin dışına çıkarılıyor. İkinci sırada, işte özürlü dediğimiz kesim kentlerin dışına çıkarılıyor. Üstelik kendi çocukları da, kendi doğurdukları da dâhil olmak üzere. Şimdi, burada temel belirleyici olan şey birazcık bizim farklılıklara olan algı biçimimizdir.

Değerli arkadaşlar. Biz bu durumu, bu kavramı nasıl algılıyoruz? Bizim günlük yaşamda karşılaştığımız her tür farklı duruma karşı gösterdiğimiz tutum ve davranışlarımızı belirleyen şey bu bakış açılarımızdır. Tarihten beri edindiğimiz, bugün de kullanmaya devam ettiğimiz bakış açılarımızdır.

Hitler döneminden de bir küçük bir örnek vereyim. Hitler döneminde sadece özürlü oldukları için, bilinen 270 bin birey imha edilmiştir. Net bir sayıdır bu. Sonradan, başkaca toplumlarda, özellikle dinin etkili olduğu toplumsal yaşam alanlarında çok daha farklı uygulamalara başvurulmuştur. Bunu çok fazla söylemeye gerek yok. Söylemeye gerek yok çünkü 'arızalılık'

kavramı özellikle özel eğitim alanında bizim engelli diye ifade ettiğimiz bireylerin arızalı olarak tanımlanması, İslam dini de dâhil olmak üzere bütün diğer dinlerin tanrı tarafından arızalı olarak yaratılmış olarak nitelendirildiği için kullanılmaya başlanmıştır. O yüzden de asla bu arızalı çocuklar toplumsal yaşamda konu edilmez, görülmez. Çünkü o tanrının bildiği bir iştir ve bunu tartışmak, tartıştırmak tanrıya şirk koşmakla eşdeğerdir.

Günümüzde bizim bu kavramlara bakış açımızı belirleyen iki temel yaklaşım var. Özellikle bilim ve tıptaki gelişmelerle birlikte bu durumdan etkilenen bireyler tanılanmaya başlandı. Dolayısıyla tıbbın etkisiyle ve tıbbi tanılanmanın etkisiyle de bireyler değerlendirilmeye başlandı. Özürlülük kavramı, engellilik kavramı bu tıbbi yaklaşım dediğimiz aslında bizim 'bireyci yaklaşım', 'bireyci model' dediğimiz bakış açısının bir ürünüdür. Ancak özellikle 1950'li yıllardan sonra, 1950'li yıllara kadar da aslında, bu tür çocuklara sahip ailelerin, kendi çocuklarının normal gelişim gösteren bireylerden hiçbir farkının olmadığı, onlar gibi hak ve olanaklardan yararlandıklarında, onlar gibi günlük yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürebileceklerini iddia ederek bir toplumsal hareket başlatmışlardır. Ancak, bu hareket 1950'li yıllara hatta 1970'li yıllara kadar belli bir başarı sağlayamamıştır. Ancak özellikle 1950'li yıllara dikkat çekiyorum çünkü İkinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa'da özellikle bir 'sakatlar ordusu' yaratılmıştır ve o sakatlar ordusu yeni bir hareket başlatmıştır. Avrupa Özürlü Hareketi. Bu hareket, önceden kendi çocukları için mücadele eden ailelerle birleşip, ilk defa gerçekten normal gelişim gösteren bireylerden farklı olmadıklarını kabul ettirebilecekleri, özellikle eğitim bilimcilerle bir araya gelip konuyu bilimsel alana üniversitelere taşımışlar ve eğitim öğretim sisteminin bir parçası haline getirmeyi başarmışlardır. Bu modelin adı 'sosyal model'dir. Bunun şöyle bir etkisi de var, 1960'lı yıllarda dünyadaki sosyal çalkantı yılları, 1968 hareketi ve sonrasında 68 hareketinin toplumsal yaşamımıza etkisi, sosyal devlet kuramının gerçekleşmesi, devletlerin sosyal devlet olarak yapması gerekenleri yapmaya başlaması ve bunun neticesinde de özel eğitim alanıyla ilgili sosyal projelerle bunu kendi yasal mevzuatlarına da alarak hayata geçirmeleri. Bunu özellikle Kuzey Avrupa ülkeleri başarmış. Ancak diğer ülkelerde çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değil.

Dolayısıyla biz bugün hala, 2023 yılına geldiğimiz bu yılda, üniversitelerde, özel eğitim bölümleri de dâhil olmak üzere maalesef hâlâ bu tıbbi yaklaşımın, bu bireyci yaklaşımın etkisiyle hala etiketlemeyi, hala nitelemeyi kullanıyoruz. Yani kamuoyu kullanılabilir. Halk bunu kullanabilir ama eğitim camiası, eğitim bilimciler bunu bir şekilde kendi öğretmen yetiştirme alanlarında eğitimsel bir dil olarak, eğitimcinin bir dili olarak bu dili kullanmak zorundalar. Nedir o dil? Şimdi birazdan oraya geleceğim.

Özel eğitim deyince aklımıza her zaman ne gelir? Engellilerin eğitimi gelir değil mi? Oysa özel eğitimin çok geniş bir kapsamı var. Sadece engellileri değil aynı zamanda üstün zekâlıları ve üstün yeteneklilerin eğitimini de kapsar ama aklımıza hep engellilerin eğitimi gelir. Neden? Çünkü üstün zekâlı ve üstün yetenekli olan bireyler, hem eğitimleriyle birlikte hem de kendi yaşantıları yoluyla rahatlıkla ödünebildikleri bir süreci kendileri aileleriyle

birlikte yürütebilirler ama yürütemeyen kesim hep engelli diye tabir ettiğimiz, nitelendirdiğimiz kesimdir. Dolayısıyla biz en çok orayla ilgili oluruz. O yüzden, biz bireyleri, özel eğitim alanı içinde, üstün zekâlı ve üstün yeteneklilerle birlikte, şimdi söyleyeceğim şekilde 'yetersizlikten etkilenmiş bireyler' olarak iki ana gruba ayırırız. Şimdiden sonra özür, engelli yerine daha çok yetersizlikten etkilenmiş bireyler tanımlamasını kullanarak devam etmek istiyorum.

Özel eğitimde başlıca üç temel kavram var. Şimdi sosyal model üzerinden, bireyci modele göre literatüre kazandırılmış olan bu kavramları birazcık sosyal model üzerinden tartıştırmak istiyorum. Yapmaya çalışacağım şey şudur; 'Zedelenme' diye bir kavram var. Zedelenme, bir fonksiyon bozukluğudur. Bir uzuv kaybını ifade eder. Yani bacaklarımın olmayışı, kulaklarımın duymayı, zekâ geriliğim, gözlerimin bozuk olması bir zedelenmedir. Bir de zedelenmeyle birlikte, 'sapma'yı ifade eden çok fazla aşırı kilolu olmak, çok fazla aşırı zayıf olmak, çok fazla uzun boylu olmak, çok fazla kısa boylu olmak gibi bir durum var ama bu durum bir yetersizliği ifade etmez. Ama normalden sapmayı ifade ettiği için kullandığımız kavramlardan biridir. Şimdi bir soru. Zedelenme, bireyden kaynaklı bir durum mudur? Hayır! İkinci kavram 'yetersizlik'tir. Bunlar birbirleriyle neden sonuç ilişkisi açısından bağlantılıdır. Yetersizlik, bireyin zedelenme ve sapmalardan kaynaklı olarak işlevlerini yerine getirememesi durumu olarak tanımlanır. O da şudur; bacaklarım yok ya yürüyemem; zihinsel yetersizliğim var ya algılayamam öğrenemem; gözlerim bozuk ya göremem; kulaklarım bozuk ya işitemem; işitemediğim için ne yapamam, konuşamam. Şimdi bütün bunlar zedelenmeye bağlı olarak yaşadığımız yetersizlikler. Yine bir soru. Bu yetersizlik durumu bireyden kaynaklı bir durum mu? Hayır! Üçüncü kavram ise 'engel' ve 'özür' olarak kullandığımız kavramdır. Tanımı da şudur; yetersizliğe bağlı olarak toplumsal yaşamda işlevlerimi yerine getiremem durumu. Ne demek bu? Göremediğim için evimden çıkıp herhangi bir sosyal yaşam alanına gidemem, eğitim alanına gidemem, gidemezsem benim görme yetersizliğim engele dönüşür. Duyamadığım için konuşamazsam iletişimi kuramam, iletişim kuramadığım için insanlarla ne yapamam, bir araya gelemem işte o zaman işitme yetersizliğim işitme engeline dönüşür. Zihinsel yetersizliğim vardı, öğrenemedim. Öğrenemediğim için ne yapamadım? Okulda başka arkadaşlarla iletişim kuramadım, sosyal alanda yaşam bulamadım. Dolayısıyla benim zihinsel yetersizliğim neye dönüştü, zihinsel engele dönüştü. Şimdi yine soruyorum. Engel, bireyden kaynaklı bir durum mu? Hayır! Toplamda üç tane hayırdan sonra, peki biz bireylere engelli diyor muyuz? Bu etiketi kullanıyor muyuz? Özür de diyoruz, önemli değil, hani yerine kullandığımız kavram önemli değil, şimdi bireyden kaynaklı olmayan bir durumu, bireyin etiketi olarak, sıfatı olarak neden kullanırız? Hemen soru, bunu neden kullanırız?

Şimdi biz sorunu bireyde görürsek, o zaman, o sorun o bireyin sorunu olur ve o bireyin o sorunu kendi kendine halletmesini beklemekten başka yapacağımız bir şey yoktur. Dolayısıyla o sorun benim sorunum olmamalı. Toplum olarak benim sorunum olmamalı. Ben toplum olarak bir şey yapmak zorunda kalmamalıyım. Bu ikili ilişkilerimizde de böyle değil midir? Ben bir arkadaşımın bir sorun yaşadığı zaman, sorunun kaynağını o arkadaşından doğru görürsem, o arkadaşının kendi sorununu çözmesini beklemekten başka yapacağım bir şey mi var? Hayır,

yok! İkili ilişkilerin bozulmasının altında yatan temel neden de budur aslında belki psikolojik olarak.

Şimdi özel eğitimin bu genel çerçeve içindeki temel işlevi de şudur değerli arkadaşlar. Yetersizliğin engelle dönüşmesini önlemek. Aslında temel işlevi de bu. Bizim bütün derdimiz yaşanan yetersizliğin engelle dönüşmesini önlemek. Bu ne demek? Bu yetersizliği yaşayan bireylerin toplumda bağımsız bir şekilde yaşamaları, en az yetersizlikten etkilenmemiş bireyler kadar yaşamalarıdır. Başka hiçbir şey değil. Bunun için iki şey gerekir. Birincisi, özel eğitim yoluyla bu bireylere bilgi ve beceri kazandırmak, davranış kazandırmaktır. Bu yetersizliğin engelle dönüşmesini önlemenin birinci yoludur. İkinci yolu da, toplumu onların da yaşayabileceği hale getirmektir. Var mıdır? Bu ikincisi yoktur. Bugün geldiğimiz 2023 yılında o kadar çok kavram konuşuyoruz, bu kavramlar üzerinden projeler üretiyoruz ki, şimdilerde duyuyorsunuzdur adına Kaynaştırma ve Bütünleştirme uygulamaları diyoruz. Ama hala ne ile uğraşıyoruz? Doğrudan bireylere eğitimle bilgi ve beceri kazandırmaya çalışıyoruz. Peki, toplumsal olarak yaptığımız bir şey var mı? Yok. Sadece görme yetersizliğinden etkilenmiş bireyler için sokaklara döşediğimiz bu yeşil noktalı ve çizgili yollar hariç. Onlarda zaten kullanılabilir mi? Tartışılır şimdi.

Bizim biraz önce sununun başında söylemeye çalıştığım yere tekrar dönüş yapmaya ihtiyacımız var. Bu nedir? Sadece bireyleri eğitmek yetmez. Bunu zaten özel eğitimciler yapıyorlar. Bireylere gerçekten günlük yaşamlarında sahip olması gereken ihtiyaçlarla ilgili bilgi ve becerileri ve davranışları kazandırıyorlar. Problem, o bilgi, beceri ve davranışları toplumsal yaşamda kullanabilmeleri meselesidir.

Kullanabilecekleri yaşam alanı var mı? Yok. Şimdi bizim esas bu çalıştay da ve bu çalıştayın sonrasında başka kurultaylarda da belki Eğitim Sen olarak bir perspektif belirleyip, bir bakış açısı belirleyip, bir eğitim politikası belirleyip, bunu topluma sunacak ve bunun için mücadele edecek bir programa ihtiyacımız var. O da biraz önce ifade etmeye çalıştığım gibi, toplumsal yaşamı, engelli olarak nitelendirilen bireylerin diğer bireylerle birlikte bağımsız bir şekilde yaşayabilecekleri hale getirmek. Bu tek başına fiziksel düzenlemeleri ifade etmez değerli arkadaşlar. Aynı zamanda toplumda yaşayan diğer bireylerin tutum ve davranışlarının değişmesini de kapsar.

Bu aslında nedir biliyor musunuz? Özel eğitim gerektiren bireyler, kendileri için günlük yaşamda lazım olacak olan becerilere sahipler. Ya peki diğer bireyler sahip mi, onlarla nasıl yaşayacaklarını biliyorlar mı? Bizim en büyük eksikimiz budur. Toplumda yaşayan diğer kişilerin özel eğitimi gerektiren bireylerle nasıl yaşayacaklarını bilememe sorunudur. Özel eğitim öğrencilerinin diğer bireylerle nasıl yaşayacaklarını bilme sorunu değil. Dolayısıyla bizim en çok üzerinde durmamız gereken nokta burasıdır.

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitiminin kavramsal karşılığı 'kaynaştırma'dır. Bakın başka kavramlar da var. Kaynaştırma eğitimidir ama toplum olarak bu bireyleriyle birlikte yaşama, onlarla birlikte yaşamı sürdürmenin karşılığı ise 'bütünleştirme'dir.

Şimdi biz bazı kavramları bazı dönemlerde yeniden keşfedip, Amerika yine keşfeder gibi onun üzerinden bir çalışmaları yürütüyoruz ama bir arpa boyu yol yürüyemiyoruz. Dolayısıyla ben eğitimsel olarak bizim böyle bir görev ve sorumluluğumuz olduğunu düşünüyorum. Şimdiye kadar geç kaldık. En azından bugünden sonra geç kalmayalım. Bu da nedir? Zafer hocamın konuşmasını sonunda söylediği insani eğitim. O gerçek insan eğitimi dedi. Ben oradan insani eğitim üzerinden devam ediyorum. İnsani eğitim çünkü en çok eksik kalan boyut maalesef özel eğitim alanında bu insani eğitim boyutudur. Hem eğitim temel bir insan hakkıdır diyoruz ancak özel eğitim alanını bu insan hakkından ne yapıyoruz? Mahrum bırakıyoruz. O yüzden bizim özellikle 1970'li yıllarda Kuzey Avrupa ülkelerinde hayata geçirilen, bakın üniversiteler için söylüyorum, bütün eğitimcileri ister çocuk gelişimci olsun, ister ilkokul hiç fark etmez, bütün eğitimcileri aynı zamanda özel eğitimci gibi yetiştiren bir yükseköğretim sistemine ihtiyacımız var. Bizim argümanımız eğitimsel olarak ayrıştırılmış eğitim olamaz. Her zaman birlikte eğitimi savunmak zorundayız. Her zaman bütün bireylerin kendi akranlarıyla birlikte kendi sosyal çevresinde eğitimi savunmak zorundayız. Çünkü insani olan budur. Dolayısıyla bizim bugün birlikte eğitimi savunurken de ortaya koyacağımız politika bu olmalıdır. Biz ayrıştırılmış eğitim kurumlarının hepsini temelden reddetmeliyiz. Hangi tür ve düzeyde olursa olsun. Altını tekrar çizeceğim, hangi tür ve düzeyde olursa olsun ayrıştırılmış eğitim kurumlarının varlığını toptan reddetmeliyiz. Biz birlikte eğitimi savunmak zorundayız.

Okul öncesinde, yükseköğretimde birlikte eğitim var, kısmen liselerde de var ama diğer öğretim kademelerinde maalesef yok. Şimdi bugün düşünün yakın zamanda Milli Eğitim, yeni Milli Eğitim Bakanı yine anaokullarının sayısını arttırdık dediği gibi özel eğitim anaokullarının sayısını da arttırdık diye övündüğü bir açıklama yaptı. Yani hiç olmayacak bir şey! Okul öncesi eğitimde, özel eğitim öğrencileri için ayrı bir eğitim ortamı düşünebiliyor musunuz? Hiç olacak bir şey mi? Bakın ne programı ayrı, ne yapacağı düzenleme ayrı, ne yöntem ayrı, ne eğitimi. Yani hiç gereği olmayan bir yerde, okul öncesinde ayrı eğitim kurumları açtı bu devlet. Bizim bugün toptancı şekilde düşünerek bütün eğitim kademelerinde ayrı eğitim kurumlarını reddedip, birlikte eğitimi savunmamız gerekir. Adı kaynaştırma olacak, bütünleştirme olacak. Tartışmalara çok boğulmadan olması gereken birlikte eğitim diyerek.

Birçok sorun var değerli arkadaşlar, o sorunları atölyede arkadaşlarımızla tartışacağız. Yani bugün bu kurumlarda çalışan öğretmenlerin ayrı ayrı sorunları var. O kurumların fiziksel sorunları var. Üniversitelerde özel eğitim öğretmeni yetiştirme sorunumuz var. Özel eğitim alanıyla ilgili. Dolayısıyla hepsini bütünlüklü bir şekilde tartışıp bir ortak politika belirleyeceğimizi düşünüyorum.

Şimdilik hepinize teşekkür ediyorum, görüşürüz.

III. OTURUM / 7 OCAK 2023

**RAM
(REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZLERİ)**

Simge Yardım

Eğitim Sen Merkez Kadın Sekreteri

Merhaba arkadaşlar, hepinizi Eğitim Sen Merkez Yürütme Kurulu adına saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. Hoş geldiniz. Biz çalıştay konu başlığını rehberlik araştırma merkezlerinde yaşanan sorunlar olarak göndermiştik. Ancak eğitim alanında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. Okullarda sunulan psikolojik danışma hizmetlerinde yaşanan problemleri de burada tartışmak ve yine atölye çalışmasında da alana ilişkin genel bir rapor üretmenin önemli olduğunu düşünüyorum.

Okullarda psikolojik danışma hizmetlerinde yaşadığımız çok ciddi problemler var. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde aksamaların yaşandığı, psikolojik danışmanlara yönelik algıda ciddi eksikliklerin olduğu gerçekliğiyle karşı karşıyayız. Eğitim Sen olarak alana dair bir çözüm üretmek hem bizlerin hakları hem de eğitim hakkı ve her çocuğun psikolojik danışma hizmetinden faydalanma hakkı açısından temel politikalarımız bağlamında önemlidir.

Psikolojik danışma hizmetlerini değerlendirirken Türkiye'deki eğitim sistemi içerisinde psikolojik danışma hizmetleri hangi boyutta ve hangi koşullarda başlamış, nereden nereye evrilmiş, tarihsel olarak başlayıp bugünü değerlendirerek sunumuma devam edeceğim. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri çok eski bir alan değil. 1950 yılında Türkiye'deki eğitim sistemi içerisinde tartışılmaya başlandı. Ancak tam olarak hangi amaca hizmet ettiği, nasıl gerçekleştirileceğine dair de çok fazla öngörü olmadan sadece kavramsal bir anlayış üzerinden eğitim sistemi içerisinde tartışılmaya başlandı. 1950'lerde tartışılmaya başlanmış olsa da eğitim sistemi içerisinde yer alması yetmişli yıllar itibarıyla başladı. Ancak yetmişli yıllar itibarıyla başlarken de en temel değerlendirme mesleki yöneltme üzerinden, dokuzuncu sınıflarda bir pilot uygulamayla sadece 24 okulda başlatıldı. Diyebiliriz ki çok dar bir alan üzerinden Türkiye'de eğitim sistemi içerisine girmiş olan bir alan. Sadece mesleki yönlendirmeye dönük ve çok geç bir eğitim seviyesinde dokuzuncu sınıfta uygulanması psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin başlangıç itibarıyla eğitim sistemindeki tartışmasının yanlış bir yerden başladığı ve yanlış bir yerden devam ettiğini de açık bir biçimiyle gösteriyor. Ayrıca lisans programlarında PDR alanı olmadığı için sınıf öğretmenlerine görev tanımlamasıyla rehberlik hizmetleri eğitim alanında uygulanmaya başlıyor. Ancak tabii ki şu bir gerçek, o dönemin lisans eğitimlerini düşündüğümüzde de aslında öğretmenlik bölümlerine verilen bir rehberlik dersi de olmamasından dolayı, sınıf öğretmenleri de sadece kendi bilgileri ile rehberlik hizmetlerini yürütüyor. Çok daha sonrasında lisans eğitimlerine PDR alanının yavaş yavaş yerleşmesiyle birlikte alan atamaları yapılmaya başlanıyor. Dolayısıyla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin rol kimlik, görev, sorumluluklar ve en temelinden etik kurallar açısından ciddi eksiklikler ile yani bir bilinmezlikle başladığını ve bu bilinmezlikle de uzunca bir süre sürdürüldüğünü biliyoruz.

Bugün aslında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle ilgili çalışmalarda geçmişten gelen bu sorunları hâlâ çok net bir biçimiyle yaşıyoruz. Alana ilişkin temel sorunları değerlendirdiğimizde, başlangıç itibarıyla psikolojik danışman sayısının yetersizliğini tartışmak

gerekir. Bir diğeri lisans eğitimlerinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin niteliği sorunu. Gerçekten amaca hizmet eden bir eğitim düzeyi var mı? Ve bir diğer sorun alanı da psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine dönük algı ve olumsuz yaklaşımlar.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine başlangıcından itibaren ve bugün hala yanılgılı olan bir yaklaşımla düzeltici ve çare bulucu bir anlayışla yaklaşıyoruz. Çünkü psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine en temelden şu açıdan bakılıyor. Bir çocuk bir problem yaşıyorsa rehberlik hizmetinden faydalanır. Ancak bunun dışındaki diğer boyutlar yani kriz olmadan da aslında yapılacak olan ve okul öncesinden başlayarak çocukların kişilik, davranış, sosyal ve dil gelişimleri ile ilgili çalışma üretilmesi gerekirken ve bu çalışmalar çocuğun gelişimi açısından çok önemliken sadece kriz odaklı bir yaklaşım üzerinden devam eden bir çalışma var. Milli Eğitim Bakanlığı da aynı anlayışı sürdürmeye devam ediyor. Yani diyebiliriz ki bir yaklaşım ve modelsizlik sorunu var. Sürekli yeni bir model tartışması yapılıyor ancak bu tartışmaların da çok temeli olmadan Milli Eğitim Bakanlığı'nın her dönem yaptığı politikalar gibi genel geçer yöntemlerle çözüm üretmeye çalıştığı bir psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri alanı var. Bu da kriz odaklı yaklaşımla birlikte aslında sadece "problemlili çocuklara" dönük bir çalışma algısını pekiştiriyor. Yine en başından beri psikolojik danışma ve rehberlik alanının daha çok özel eğitim gereksinimli çocuklarla ilgili bir alan olduğu yanılsaması da çok uzunca bir süre devam etti. Bu bugün görece aşılımış olsa da halen devam eden bir algı. Ayrıca çalışmaların yöneltme ilkesine bağlı olarak başlaması ve mesleki rehberlik alanına indirgenmiş olması, özellikle liselerde büyük oranda çalışmaların mesleki rehberlik alanı üzerinden bekleniyor olması da genel bir sorun olarak değerlendirilebilir. Aslında bugün liselerde özellikle yaşadığımız çok ciddi problemler var. Akran zorbalığı, uyuşturucu kullanımı ve intihar eğilimi başta olmak üzere pek çok problem olmasına rağmen, liselerdeki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin sadece mesleki rehberliğe indirgenen bir yaklaşımla devam etmesi de alana ilişkin çalışmaların buradan başlamış olmasının getirdiği bir sonuç. Yeterli psikolojik danışman atamasının yapılmaması ve bugün hâlâ alan dışı atamaların devam etmesi de çalışmaların nitelikli yürütülememesine neden olmakta. Alanda önemli bir biçimde kadro eksikliği var. Her birimiz çok iyi biliyoruz ki 2.000- 3.000 mevcutlu okullarda tek psikolojik danışman çalışıyor. Pek çok okulda psikolojik danışman dahi yok. Bu durum sadece kriz odaklı çalışmanın mecburiyetini de beraberinde getiren bir durum. Çünkü zamansal olarak daha fazlasını üretmenin, daha fazlasını yapmanın, her bir çocuğa dokunmanın, ailelerine ulaşmanın önüne geçen bir engel olarak karşımıza çıkıyor. Lisans eğitimlerine baktığımızda da daha çok rehberlik alanına odaklanan psikolojik danışma alanını çok da görmeyen ve sadece okullardaki rehberlik hizmetlerine dönük bir eğitim olduğunu görüyoruz. Uzunca bir süre lisans eğitimlerinde psikolojik danışma ve rehberlik alanında çok ciddi farklılıklar vardı. Daha sonra görece birbirine uyumlu hale getirildi. Ancak bugün akademinin geldiği durumu da düşündüğümüzde psikolojik danışma ve rehberlik alanında uluslararası evrensel değerler, çocuk hakları, etik kurallar bağlamında bir eğitim içeriğinin olmadığını ve bu içerikteki lisans eğitiminden gelen psikolojik danışmanların da okullarda çocuklara ve ailelerine ön yargılı yaklaşımlarının çok fazla oluşmaya başladığını görüyoruz. Bu tespiti özellikle mülteci çocuklar,

anadili farklı olan çocuklar açısından değerlendirilebiliriz. Bu durumun, alanın etik kurallarının, uluslararası düzeydeki evrensel ilkelerinin gerisine düşen bir yaklaşıma dönüştüğünü ifade etmek gerekir.

Siyasal iktidarın da manevi rehberlik vs. adı altında dinselleştirmeyi büyük oranda psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin içine sokmaya başlaması ve lisans eğitimlerinin de bu anlayışla dizayn edilmesi, çocuk çocuğun üstün yararı ilkesini de ihlal eden yaklaşımları beraberinde getirmekte.

Son istatistiklere baktığımızda, alanda çalışanların % 40'ı alan dışından. Oysaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri profesyonel bir hizmettir, uzmanlık gerektirir. Türkiye toplamında 205 rehberlik araştırma merkezi bulunuyor. Rehber öğretmenlerin 1037'si rehberlik araştırma merkezlerinde çalışıyor. Rehberlik araştırma merkezlerinin de en temel sorunlarından birisi personel yetersizliği. Çünkü rehberlik araştırma merkezlerinde nüfusa göre personel ataması yapılıyor. Okullarda norm kadro sistemi üzerinden ancak rehberlik araştırma merkezlerindeki atama o ilçenin ya da ilin nüfusuna göre yapıldığı için, çok daha fazla zorlayan bir çalışma ilişkisi geliyor. Çok az çalışan ile çok fazla iş üretilmeye çalışılıyor. Bugün niteliği tartışmalı olsa da pek çok üniversitede psikolojik danışma ve rehberlik bölümü var. Bu anlamıyla aslında kadro da var, ataması yapılmayan psikolojik danışman arkadaşlarımız da var ancak hala yeterli sayıda atama yapılmıyor.

Bu pek çok temel sorunla birlikte, okullardaki çalışma ilişkisinde de alana ilişkin olumsuz bir yaklaşım var. Okullarda görev yapabileceğimiz uygun oda, malzeme, araç, gereç temini gibi temel sorunlarla çok sık karşılaşıyoruz. Çok özgün, profesyonel bir alan ancak çoğu okulda kullanışlı olmayan odaların psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ayrıldığını biliyoruz. Yine öğretmen arkadaşlarımızda ve özellikle de yöneticilerde, çalışmalara dair iş birliği yapmama, gereksiz bir alan olarak görme, hatta psikolojik danışman arkadaşları gereksiz olan tüm komisyonlarda görevlendirme, tüm angarya görevleri yükleme gibi sorunlarla karşılaşıyoruz.

Ayrıca kalabalık öğrenci kitlesinden bahsetmiştik. Ben ilk çalışmaya başladığımda 3.500 öğrenci mevcutlu bir okulda tek psikolojik danışman olarak çalışmaya başladım ve bu durum müthiş bir mutsuzluk ve çaresizlik duygusunun oluşmasına neden oldu. Ve pek çok arkadaşımız da aslında bir süre sonra bu rutin işlerin dışında çok da fazla bir şey yapamamanın yarattığı çaresizliği yaşıyor. Yakın zamanda yapılan bir araştırma yok, ancak daha önce yapılan araştırmalara baktığımızda psikolojik danışmanların %53'ü yönetici ve öğretmenlerin ön yargılı tutumu, iş birliği yapmaması üzerinden bir değerlendirme yapıyor. Görev tanımının net olmaması, ünvan sorunu, ünvanla ilgili sürekli değişiklik yapılması (psikolojik danışman, rehber öğretmen, rehberlik uzmanı gibi) bir diğer sorun tespiti olarak araştırmalarda yer alıyor. Öğrenci sayısının fazlalığı, gerçekçi olmayan ve görev alanı dışındaki beklentiler, tüm angarya işlerin psikolojik danışmanlara yüklenmesi de yine araştırmalarda tespit edilmiş. İş

birliği yapmayan veliler de yaşanan en temel sorunlardan birisi. Çünkü velilerin alana dair bilgileri çok yetersiz ve bugün artık tamamen akademik başarıya odaklanmış bir veli profili var. “Psikolojik danışman sadece sorunlu olan öğrenci ve velisiyle görüşür” anlayışıyla iş birliği yapmama ve direnç geliştirme ile çok fazla karşılaşılıyor. Bürokratik işler ve alan dışından atamalarda yine bir sorun alanı olarak tespit edilmiş.

Sonuç olarak rehberlik araştırma merkezlerinde yaşanan sorunlara dair birkaç şey söyleyeceğim. Şubelerden gelen raporlarda çok kapsamlı değerlendirilmiş, yarın yapacağımız sunumda ve atölye raporunda da hem okullarda hem de rehberlik araştırma merkezlerinde yaşanan sorunlarla ilgili kapsamlı bir rapor oluşturacağız. O yüzden ben bir kaç örnek üzerinden aldım. En temel problemlerden biri fiziki alan yetersizliği... Pek çok il ve ilçede biliyoruz ki rehberlik araştırma merkezleri, milli eğitim binalarında, halk eğitim merkezleri veya BİLSEM'lerin içerisinde, çatı katlarında, çok kullanışlı olmayan alanlarda ve fiziki donanımların yetersiz olduğu yerlerde hizmet vermeye çalışıyor. Görme engelli çocuklarla ilgili gerekli düzenlemenin olmadığı, işitme engelli çocuklara dair yeterli donanımın sağlanmadığı odalarda özel eğitim gereksinimli çocuklara test uygulamaları yapılmaya çalışılıyor. Yine asansör pek çoğunda yok, olanlarda uyarıcı sistemlerin olması gerekir ancak olmadığını görüyoruz. Tanılama ve test odalarının, performans odalarının da gerekli uluslararası standartlara sahip bir düzeyde olmaması da önemli bir sorun alanı.

Ölçme değerlendirme araçları Türkiye açısından çok ciddi bir problem. Çünkü uluslararası geçerliliği olan ve güncellenen ölçme araçlarının kullanılıyor olması gerekir. Ancak şu an rehberlik araştırma merkezlerinde kullanılan ölçme araçları çok öncesinden geçerliliği, güvenilirliği tespit edilmiş araçlar. Eski ve güncellenmemiş araçlar haliyle sonuçları açısından da doğru tespitleri ortaya çıkarmamaktadır. Rehberlik araştırma merkezlerinden destek alan çocukların okul ortamındaki durumlarının, gittikleri özel eğitim merkezlerindeki durumlarının kontrol ve takip ediliyor olması, öğretmenleriyle iletişim kuruluyor olması gerekir. Ancak yeterli personel olmaması nedeniyle gerekli takibin yapılamaması da önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca alanında uzman çocuk gelişimci, odyolog, fizyoterapist gibi uzmanların olması gereken, ancak sadece özel eğitim bölümü öğretmeni arkadaşlar ve psikolojik danışman arkadaşların olduğu ve psikolojik danışman arkadaşların da personel yetersizliği nedeniyle özel eğitim alanının işlerini yaptığı, psikolojik danışmaya dair hiçbir çalışmanın üretilmediği, araştırmanın da yapılmadığı bir somut gerçeklik var. Farklı branşlardan gelmek yine burada da esas bir problem.

Son olarak ailelerin tutumlarını da değerlendirmek gerekir. Ailelerin bu konuda ciddi bir direnci var. Özel eğitim merkezlerinin, para ilişkileri üzerinden aileleri manipüle etmesi, özel eğitim merkezlerindeki eğitimlerin yetersizliği gibi pek çok sorun yaşanıyor olmasına rağmen yeterli bir denetim sağlanamıyor. Rehberlik araştırma merkezlerinde psikolojik danışmanların aileler ve çocuklar ile düzenli görüşme yapması, aileler için de psikolojik danışma sürecinin yürütülmesi gerekir. Çünkü özel eğitim gereksinimli çocukların aileleri çok fazla zorlanma hali

içerisinde olabiliyor. Bu durum çocuğun gelişimi açısından da engel oluşturan bir duruma sebep olabiliyor.

Sonuç olarak elbette psikolojik danışma ve rehberlik alanıyla ilgili çok fazla sorun var. Kısaca özet olarak toparlamaya çalıştım. Ancak atölye çalışmasında bir bütün olarak kapsamlı bir rapor oluşturacağımıza inanıyorum. Tüm arkadaşlara katılımı için teşekkür ediyorum. Verimli bir çalıştay olmasını diliyorum.

YETİŞKİN EĞİTİMİ VE HALK EĞİTİM MERKEZİ

Prof. Dr. Meral Uysal

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Merhaba arkadaşlar tüm katılımcıları saygıyla selamlıyorum.

Halk eğitimi meselesi bu tür toplantılarda hep arkadan gelir. Benim Sadi Bülbül hocam vardı, derdi ki “Yemeğin üzerine tatlı yenir”. Konuşmak sorun değil. Şimdi halk eğitimi alanını genelde yeterince tanımıyoruz ve halk eğitimini biçki dikiş kurslarıyla eşleştiren bir algının yaygın olduğunu biliyoruz. O nedenle halk eğitimi alanı hakkında biraz konuşacağım. Ondan sonra da bazı sorunları ve özellikle halk eğitim merkezlerinin sorunlarını komisyon raporuna eklemeye çalışacağım.

Şimdi biliyoruz ki eğitim sürecinin belirli aşamalarında ekonomik, toplumsal, kültürel nedenlerle dışlanan kesimler var. Halk eğitimi öncelikle bu dışlanan kesimlerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olabiliyor ya da eğitim görmüş olsalar dahi yaşamının herhangi bir aşamasında herhangi bir eğitim ihtiyacı hisseden bireylere dönük olarak da halk eğitimi etkinlikleri sürdürülebilir. Genelde biz pek çok gruplama yapabiliriz ama beş grup altında toplayabiliriz halk eğitimi etkinliklerini. Bunlardan birisi, örgün eğitime denk programlar, tamamlama eğitimi dediğimiz programlar ve bizim eğitim sistemimizde bu birinci kademe, ikinci kademe eğitim kursları olarak geçiyor. İkincisi mesleki teknik eğitim; halk eğitimi üçüncüsü, toplumun refah düzeyini kısmen iyileştirmeye dönük aile planlaması, sağlık, beslenme, aşılama gibi; eğitim alanları dördüncüsü, siyaset ve toplumsal yeterlilik için eğitim; beşincisi de öz doyum eğitimi dediğimiz daha çok insanların yapmaktan mutlu oldukları bir alan kültür, sanat, spor gibi... Tabii bu 5 grup eğitim sadece Milli Eğitim Bakanlığı çerçevesinde olmayabiliyor. Değişik amaçlara yönelik olabiliyor. Örneğin kamu kuruluşları kendi amaçları doğrultusunda eğitim etkinlikleri düzenleyebiliyor. Sağlık Bakanlığı aile planlaması eğitimi yaptığında bu yetişkin eğitimi etkinlikleri içinde sayılabiliyor. Örneğin sendikalar üyelerine yönelik toplumsal cinsiyet eğitimi programı yaptıklarında, bu daha çok toplumsal ve siyaset yeterlilik için eğitim grubunda ele alınabiliyor. Tabii özel kurumlar kâr amaçlı eğitim programları düzenleyebiliyor.

Tabii burada hemen bir uyarı yapmamız gerekiyor. Özellikle neoliberal politikalar doğrultusunda kamu sorumluluğunun azaltılarak halk eğitiminin projesi bir yaklaşımla, sivil topluma devredilmesi yönündeki eğilimlerden kaçınmalıyız. Önemli uyarılardan birisi de yetişkin eğitimi hakkında... Avrupa Birliği projeleriyle eşitlenen bir sürece doğru gidiyor ki bunun doğru olmadığını biliyoruz, öte yandan özelleştirme politikaları çerçevesinde eğitimin piyasalaşması, halk eğitim alanında özellikle mesleki eğitim alanında etkili oluyor. İstihdam alanında artan rekabet, eğitimi bir sertifikasyon sürecine dönüştürüyor ki bunun çoğu zaman gerçek bir öğrenmeye tekabül etmediğini de biliyoruz. Örgün eğitim alanında olduğu gibi halk eğitiminin de kamusal bir sorumluluk olması gerektiğini savunuyoruz. Eğitim bakımından yoksulluk içinde bulunanları önceleyecek kamusal bir halk eğitimi anlayışının, eğitim hakkının güvencesi olduğunu söylüyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim sistemini iki alt boyutta ele alıyor. Birisi örgün eğitim, diğeri yaygın eğitim, yani bizim halk eğitimi kavramına denk olarak kullanılan alan, eğitim sorunlarının çoğu zaman dışında kalabiliyor. Oysaki bugün de, her

toplantıda da öyle. Bugüne eleştiri için söylemiyorum ama halk eğitimi bir alt başlık. Biz diyoruz ki halk eğitimi bir alt başlık değil, bir tarafta örgün eğitim varsa okullar varsa diğer tarafta da halk eğitimi var, aynı önemde diye ifade etmeye çalışıyoruz. Evet, MEB halk eğitimi etkinliklerinin büyük çoğunluğunu, neredeyse tamamını halk eğitim merkezleri aracılığıyla yürütüyor. Türkiye'de 998 eğitim merkezi var. Örneğin son yıllarda, son öğretim yılı itibarıyla 3 milyonun üzerinde yetişkinin bu kurslara katıldığını biliyoruz. Katılanların %65'ini kadınlar oluşturuyor. Ama burada kadınlara dönük bir pozitif ayrımcılık söz konusu değil. Düzenlenen kurslar daha çok toplumsal cinsiyeti yeniden üreten tarzda kurslar olduğu için kadın katılımının daha fazla olduğunu görüyoruz. 10 bine yakın öğretici çalışıyor. Bunların önemli bir kısmı kadrosuz... Halk eğitim merkezleri ilçeye kadar uzanan örgütlenmeleriyle, halkın eğitimi için önemli potansiyel taşıyan kurumlar, ama potansiyeline göre yeterince işe koşulduğunu söylemek mümkün değil.

Halk eğitim merkezleri yaygın bir örgütlenmeye sahip dedik. Ama az önce ifade ettiğim gibi, halk eğitim kursları biçki dikiş kurslarına indirgenmiş vaziyette. Biz bu alanın öğretim elemanları olarak bunu sıkça bulguluyoruz. Tabii ki halk eğitim merkezleri, sistemin diğer kurumlarından ayrı düşünülemez. Bununla birlikte kurumsal olarak, özellikle toplumla ilişkilene biçimi gerekse de öğrenim süreçleri açısından geleneksel okul sisteminden farklılaşmakta olan bu kurumlar kendine özgü sorunları da içinde barındırıyor. Halk eğitim merkezlerinin sorunlarını dediğim gibi daha sonra ayrıntılı çalışacağız ama özellikle iki temel sorunu vurgulamak istiyorum. Bunlardan birisi alanın mesleklenmesine olan ihtiyaç. Biz halk eğitim merkezlerinde çalışan eğitimciler için öğretmenlik sertifikasıyla yetinilmemesinin doğru olduğunu, bu alanın da kendine özgü bir sertifikasyon süreci gerektiğini, alanın meslekleşmesi açısından özellikle vurguluyoruz. Çünkü yetişkin eğitimi farklı bir alan, ilişkide bulunduğu toplum kesimleri farklı, eğitim süreçleri farklı ve bu okul öğretmenlerinin sertifika kullanmasıyla aşılabacak bir süreç değil. Yapılan araştırmalar, halk eğitim merkezi öğretmenlerinin, deneysel öğrenmeleri sonucunda birçok şey öğrendiğini gösteriyor. Ama buradaki sertifikalandırma ihtiyacını da neoliberal dönemin rekabetçi eğitim anlayışıyla bir tutmamak, ayrı düşünmek gerekiyor.

Halk eğitim merkezleri çoğu zaman örgün eğitim kurumlarına atanamayanların atandığı ya da işte okulların terk ettiği alanlarda açılan kurslar gibi ikincil bir noktada ele alınıyor. Eğitimde ikincil yani okul eğitiminden sonra dikkate alınıyor. Bu nedenle özellikle meslekleşmenin sağlanması, bu kurumların statüsünün yükseltilmesi, çalışanların saygınlığının artırılması gibi çok temel sorunlar var.

İkinci vurgu, katılımı eşitlik ilkesinin yaşama geçirilmesidir. Halk eğitim merkezleri, öncelikli hedef kitlelerinin öncelikli eğitim ihtiyaçlarına yönelmelidir. Halk eğitim merkezlerinde toplumun gerçek eğitim ihtiyaçlarının, yaşamsal sorunlarının çözümüne katkı sağlayacak programlar açılmalı, bu programlara halkın katılmasını beklemekle yetinilmemeli ve halkın katılımını özendirerek çalışmalar yapılmalıdır. Tabii şöyle bir uyarı yapmadan geçemiyoruz. Halk eğitimine katılım sorunu, Avrupa Birliği politikalarının yaşam boyu öğrenme anlayışı

çerçevesinde yetişkinlerin sayısal olarak katılımlarının artırılmasına, yani niceliksel bir boyuta da indirgenmemeli. Bunu önemle vurguluyoruz. Halk eğitim merkezleri, örgün eğitim kurumlarının kötü bir taklidi olmaktan mutlaka çıkarılmalıdır. Halk eğitim merkezlerinin, halkın yaşamsal sorunlarına katkı sunabilen eğitim, üretim, kültür, sanat ve spor merkezi olarak yapılanmaları sağlanmalıdır. Bilinçsel açıdan buna uygun yapılanma oluşturulmalıdır diyoruz.

Bugün konuşmayı burada kesiyorum. Komisyon raporumuza daha ayrıntılı ekleyeceğiz ama sosyal hizmetlerle bu halk eğitimi farklı alanlar. Son zamanlarda çok fazla sayıda sosyal hizmetler yüksekokulu oluştu. Sosyal hizmetler aslında bir öğrenme alanı değil, yani halk eğitim merkezi direkt olarak öğrenmeye odaklı kurumlar ya da halk eğitimi etkinliklerinin bütünü... Ama sosyal hizmetler alanında görev yapanların yetişkin eğitimi konularına yaklaşımlarının daha sıcak olması, belki eğitime ihtiyacı olanları halk eğitimiyle ilişkilendirmek açısından önemli olabilir. Sosyal hizmetler alanında ihtiyaç sahibi olanların büyük olasılıkla eğitim beklentilerinin ya da eğitim ihtiyaçlarının da öncelikli olabileceğini varsayabiliriz. Bir ilişki kurulabilir diye düşünüyorum ama eğitim, bütünüyle bir sosyal hizmet alanı değildir, onu vurgulamaya çalışıyorum.

TÜM KADEMELERDE GENEL İDARİ, TEKNİK VE YARDIMCI HİZMET PERSONELİ SUNUMU

Demengül Kocalar

Buca İlçe Milli Eğitim Bölüm Şefi

Genel idari hizmetler, teknik hizmetler ve yardımcı hizmetler sınıfında 2022 yılı itibariyle 77.853 eğitim emekçisi bulunmakta olup, bu sayı toplam eğitim emekçileri içinde %8,37 gibi bir oran oluşturmaktadır. Eğitim emekçileri yıllardır en temel ekonomik, sosyal ve özlük haklardan yoksun olarak çalışmaktadır. Siyasi iktidarlar çalışma yaşamında esnek, kuralsız ve güvencesiz çalışmanın daha da yaygınlaşmasını hedeflediğinden, eğitim emekçilerinin çalışma yaşamı ve koşulları her geçen gün daha da ağırlaşmaktadır. Bugüne kadar eğitim sektöründe öğretmenlerimizin sorunları ve talepleri öncelikli olarak ön plana çıkarıldığından, eğitim hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için büyük bir özveri ile çalışan eğitim emekçilerinin sorunları yeterince tartışılmamış, talepleri muhatapları tarafından da dikkate alınmamış, geri planda bırakılmış, görmezden gelinmiştir. Bu durum eğitim çalışanlarının sendikamıza olan aidiyet duygusunun zayıflamasına yer yer kopmalara sebep olmuştur.

Toplu sözleşme görüşmelerinde eğitim öğretim sınıfı dışında kalan, eğitim emekçilerinin özlük ve mali haklarının yeterince gündeme gelmemesi, düşük ücret ve sınırlı sosyal haklara sahip olunması, özveriyle görev yapan bu arkadaşların çalışma koşullarını giderek daha da ağırlaşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığında boş kadro olmasına rağmen, uzunca bir süredir eğitim kurumlarına genel idari hizmetler, teknik personel ve yardımcı hizmetler sınıfında atama yapılmamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların üçte ikisinde kadrolu yardımcı hizmetli bulunmamaktadır. Okullarda geçici olarak İŞKUR tarafından Toplum Yararına Çalışma (TYÇP) şeklinde geçici ve güvencesiz olarak istihdam edilen personellerle eğitim öğretimin sağlıklı işlemesi mümkün değildir. Okulların temizlik personeli ihtiyacının yeteri kadar yardımcı hizmetler kadrosunda personel alınarak giderilmesi angarya çalışmanın ve TYP gibi güvencesiz çalıştırma yöntemlerinin de önüne geçilmiş olacaktır.

Emeğimizin sömürülmesini kolaylaştırmak, bizleri iş güvencesinden yoksun bırakarak, ezen ve kategorilere ayırarak, mücadele birliğimizi ortadan kaldırmak isteyenlerin, bizleri farklı statülerin içine hapsederek karşı karşıya getirme girişimlerine karşı ortak talepler etrafında birleşmek ve birlikte mücadele etmek zorundayız.

Eğitim Sen, eğitim öğretim iş kolunda çalışan, hangi görev ya da statüde olursa olsun, tüm eğitim ve bilim emekçilerinin hak kazanma ve mücadele örgütüdür. Eğitimin ve bilimsel üretimin gerçekleşmesinde öğretmeninden yardımcı hizmetlisine, genel idari hizmetlerden teknik hizmetlere kadar bütün emekçilerin kolektif emeği olduğu, eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde harcanan her emeğin, yapılan her işin önemli ve değerli olduğu açıktır. Bu bağlamda eğitim-öğretim sınıfı dışında kalan diğer hizmet sınıflarının da sendikal mücadele sürecinde sorunlarının ve çözüm önerilerinin karşılık bulması amacıyla; tüzüğümüzde bulunan kadın kotasına ilaveten, diğer hizmet sınıflarında temsilde adalet sağlanması için genel merkez ve şube yönetimlerinde diğer hizmet sınıflarından en az birisinin olması için kota konularak temsiliyet hakkı tanınmalıdır.

Eğitim alanında çoğu zaman harcadığı emek görmezden gelinen, hatta yok sayılan idari personel, teknik personel ve yardımcı hizmetler personelinin yaşadığı sorunların çözümüne yönelik taleplerimiz şu şekildedir;

- 1- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı tüm kurum ve kuruluşlarda çalışan ve eğitim-öğretim sınıfı dışında bulunan tüm personellerin, sorunlarının daha görünür olmasına yönelik olarak, sendikamızın çıkardığı afiş ve el ilanlarında daha büyük yer verilerek, sorunların görünür olması sağlanmalıdır. Öğretmenlerimizin sorunlarına ve talepleri gibi diğer eğitim emekçilerinin sorunlarına gerek basında gerek ise sosyal medyada da yer verilmelidir.
- 2- Milli Eğitim Bakanlığının idari yapısının eğitim öğretim ve idari mali işler olarak 2 kısma ayrılarak idari ve mali işlere yarılan İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı ve Şube Müdürü atamalarında bu bölümde yapılan işlerin uzmanlık gerektirdiği için bu bölümde çalışan şefler ve şube müdürlerinden yapılması işleyişi hızlandıracaktır.
- 3- Eğitim öğretim hizmetleri sınıfı dışında kalan kadrolarda çalışan personel, yönetim kadrolarına daha yakın pozisyonlarda çalışması nedeniyle mobbinge, sürgüne görev dağılımındaki adaletsizliklere ve siyasi baskılar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda üyelerimize, masrafları sendika tarafından karşılanacak hukuki destek verilmelidir.
- 4- İlgili mevzuata göre görev kamu görevlilerinin görev tanımları açık ve şeffaf olarak yapılmalı, görev tanımı yapılırken keyfiliğe yol açan değerlendirmelere sebep olması nedeniyle "İDARENİN vereceği diğer görevleri de yapar." İbaresinin mevzuattan çıkarılması için gerek hukuki gerekse bakanlık nezninde girişimlerde bulunulması gerekmektedir.
- 5- Eğitime hazırlık ödeneğinin, tüm eğitim çalışanlarına en az bir maaş tutarında ödenmesi gerekmektedir.
- 6- 3600 EK göstergenin 1. Dereceye gelen tüm kamu çalışanlarına da verilmesi sağlanmalıdır.
- 7- Teknik Hizmetler, Genel İdari Hizmetler ve Yardımcı Hizmetler sınıfına, çeşitli miktarlarda yılda bir defaya mahsus verilen giyim yardımının, tüm eğitim çalışanlarına bir maaş tutarında ödenmesi gerekmektedir.
- 8- Görevde yükselme sınavlarından önce, eskiden yapıldığı gibi MEB tarafından hizmetiçi eğitim verilerek, sınavların yapılması ve sınavlardaki adaletsiz mülakat sisteminin kaldırılması sağlanmalıdır.
- 9- Genel genel idari hizmetler kadrosunda bulunan şube müdürleri ve şeflerin ek ders alması ile ilgili olarak , Anayasa Mahkemesinin iptal kararına rağmen, düzenleme

yapılmadığından, ek dersini alamayan personel için gerekli düzenleme yapılmasının sağlanması ve ilgililer hakkında hukuki girişimlerde bulunulması gerekmektedir.

- 10- Milli Eğitim Bakanlığında yönetici kadrosunda bulunan şeflerin, diğer bakanlıklardan farklı olan tazminat oranlarının, diğer bakanlıklarla arasında olan ücret eşitsizlikleri giderilmeli ve daha adaletli bir düzenleme yapılmalıdır.
- 11- Tüm eğitim çalışanlarının ek ödeme ve özel hizmet tazminatları, emekli maaşları hesaplamalarına dahil edilerek, artan oranlı vergi dilimi uygulamasına son verilmelidir.
- 12- Eğitim kurumlarında hizmetlileri, gece bekçisi olarak görevlendirme uygulanmasına son verilmeli, özel güvenlik eğitimi almış kadrolu yeni çalışanlar alınarak, güvenlik sorunu çözüme kavuşturulmalıdır.
- 13- Eğitim öğretim hizmetleri dışında kalan, diğer hizmet sınıflarında olan personellerden üniversite mezunu olanların, Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan tüm merkezi sınavlarda görev alabilmesi sağlanmalıdır.
- 14- Eğitim emekçilerinin tamamına, hiçbir ayırım gözetmeden servis ve kreş imkanı sağlanmalı veya nakdi yardım verilmelidir.
- 15- Kadın emekçilerin, çalışma koşulları iyileştirilmeli, doğum sonrası izinlerinin en az 2 yıla çıkarılması sağlanmalıdır.
- 16- Kadın ve engelli çalışanların, çalışma şartları ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmeli ve bu çalışanlara pozitif ayrımcılık yapılmalıdır.
- 17- Yemek yardımı artırılarak, yemek hanesi olmayan okul ve kurumlarda çalışan tüm emekçilere yemek ücreti nakdi olarak da ödenmelidir.
- 18- Engelli olarak görev yürüten emekçilere, engel durumlarına göre görev verilmeli, engelleri kolaylaştıran fiziki koşullar ile ulaşım olanakları (tüm katlara ulaşımını kolaylaştıracak şekilde okul ve kurumların düzenlenmesi) sağlanmalıdır.
- 19- Toplu taşıma indirimden, tüm eğitim çalışanları da yararlanmalıdır.
- 20- Çalışma ortamındaki fiziksel koşulların iyileştirilmesi, iş sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri alınmalı, iş yerlerinde muhakkak iş güvenliği uzmanı bulundurulmalıdır.
- 21- Tüm hizmet sınıflarında bulunan personele yönelik, hizmet içi eğitim seminerlerinin MEB tarafından düzenli ve planlı olarak yapılması sağlanmalıdır.

- 22- Hizmetli, memur, teknisyen ve sağlık hizmetleri personellerinin özel hizmet tazminat oranları artırılmalıdır.
- 23- Döner sermayeli kurumlarda çalışan hizmetli, memur ve diğer personelin de döner sermayeden adil biçimde pay almaları sağlanmalıdır.
- 24- İnsan sağlığını tehdit eden atölye, kalorifer daireleri gibi bölümlerde çalışan personele, zehirlenmelere karşı ayran, yoğurt vb. gıda yardımı yapılmalıdır.
- 25- Şoförlere, risk tazminatı ödenmeli ve kurumları tarafından ferdi kaza sigortası yaptırılmalıdır.
- 26- İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinde riski yüksek işlerde görev yapan personellere, iş yükleri ve görevleri gereği üstlendikleri sorumlulukları dikkate alınarak, yüksek oranda iş güçlüğü tazminatı ödenmelidir.
- 27- Dini ve milli bayramlarda devlet memurlarının idari izinli sayılması durumunda, idari izinli olarak görev yapan personele, fazla mesai ücreti ödenmelidir.
- 28- Lojmanda kalmayan Milli Eğitim Bakanlığı personelinin, tamamına maaş katsayısına bağlı olarak artan oranda (özellikle metropollerde) kira yardımı ödenmesi sağlanmalıdır.

EĞİTİM ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORLARI

I. OTURUM / 8 OCAK 2023

OKUL ÖNCESİ

İLKOKUL

ORTAOKUL

OKUL ÖNCESİ RAPOR

Okul Öncesi Eğitimin Ayrıntılı Tartışma Başlıkları Adlandırma ve Bu Adlandırmalara İlişkin Yaşanan Sorunlar

Alanda kullanılan kavramlar (erken çocuk eğitimi ve okul öncesi eğitimi olarak iki kavramın kullanılması; okul öncesi eğitiminin kapsadığı yaş aralığı 0-72 ay/0-6 yaş mı yoksa 36-72 ay/3- 6 yaş mı ya da 48-72 ay/4-6 yaş mı; okul öncesi öğretmen mi, ana sınıfı öğretmen mi, anaokulu öğretmen mi gibi) ile ilgili ortak bir temel anlayışın olmaması nedeniyle, kavram karmaşası yaşanmaktadır. Bu kavram karmaşasına bağlı olarak aynı işi yapan öğretmenlerle ilgili düzenlemeler farklılaşmaktadır.

Pandemi döneminde, ilkokul bünyesinde çalışan ama ana sınıfı öğretmeni olarak adlandırılan okul öncesi öğretmeni uzaktan öğretim yaparken, bağımsız anaokulunda çalıştığı için anaokulu öğretmeni olarak adlandırılan okul öncesi öğretmenleri ise yüz yüze eğitime devam etmiştir. İkisi de okul öncesi öğretmeni olan bu gruplar farklı çalışma şartlarına sahiptir. Örneğin; bağımsız anaokulunda çalışan öğretmenlerin daha yoğun ve rekabetçi bir ortamda çalışmaya maruz kalmaları ya da ilkokul bünyesinde çalışanların İLKSAN üyeliği hakkı olmasına rağmen, anaokulunda çalışanların böyle bir hakkı bulunmamaktadır.

Çözüm Önerisi

36-72 ay aralığı erken çocukluk eğitimi altında yapıldığı için adlandırma olarak "Erken Çocukluk Eğitimi Öğretmeni" kullanılmalıdır. 0-36 ay dönemi, MEB iş birliği ile kamusal ve parasız eğitime dâhil edilmeli, bu alanda görev yapacak kişilerin eğitimi bilimsel bir içerikle ayrıntılı bir şekilde düzenlenmeli ve bu alan ayrı bir dal olmalıdır.

Erken Çocukluk Eğitiminin Zorunlu Olmaması Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Erken çocukluk eğitimi hem zorunlu olmaması hem de okulun bulunduğu yerde ve ilkokul bünyesinde olup olmamasına göre ödenen ücretin değişiklik göstermesi nedeniyle, bu eğitimden bunun ücretini düzenli olarak ödeyebilen ailelerin çocukları yararlanabilmektedir. Erken çocukluk eğitiminin zorunlu olmamasının bir sonucu da yaygın hale gelememiş olmasıdır.

Erken çocukluk eğitimi zorunlu olmadığı için özellikle ilkokul bünyesinde bulunan ana sınıflarında toplanan aidatlar, okulun tüm giderleri için kullanılmaktadır. Hem ana sınıflarında

hem de anaokullarında ücretlerin ödenmesinin takibinin, erken çocukluk öğretmenlerince yapılması istendiği için öğretmen ve veliler karşı karşıya kalabilmektedir.

Çözüm Önerisi

Erken çocukluk eğitimi en az 1 yıl (60-72 ay) parasız ve kamusal olarak zorunlu olmalıdır. Erken çocukluk eğitiminin parasal bir hizmet olarak sunulmaması gerekmektedir. Erken çocukluk eğitiminin finansman kaynağı olarak veliler tanımlanmamalıdır.

Eğitimde Evrensel, Laik ve Bilimsel Anlayıştan Uzaklaşılması Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

MEB, 2013 okul öncesi eğitim programının temel özelliklerinden birisinin de kültürel ve evrensel değerlerin dikkate alınması olduğunu belirtmiştir. Bu ilke şu şekilde açıklanmıştır:

“Çocukların yaşadıkları toplumun değerlerini tanımaları, kültürel ve evrensel değerleri benimsemeleri onların sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak yetişmeleri açısından önemlidir. Program, bu yönüyle, farklılıklara saygı duyulmasını ve farklı özellikleri olan bireylerle uyum içinde bir arada yaşamaya dair deneyimler kazanılmasını teşvik etmektedir. Programda değerler eğitimi ayrı bir alan olarak ele alınmamış, ancak kazanım ve göstergelerde bütüncül bir şekilde vurgulanmıştır.” (MEB, 2013).

Burada da görüldüğü gibi aslında çocukların daha demokratik bir toplum içinde yaşamasına yönelik bir anlayışın kazanılmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Ama bu programın hazırlandığı dönemde 4+4+4 sisteminin uygulamaya konulması, okul öncesi eğitimin zorunlu olmasına yönelik yapılan tüm çalışmaların bir anda yok sayılmasına neden olmuştur.

19. MEB Şurası kararlarında, okul öncesinde “Değerler Eğitimi” başlığı altında verilmesi tavsiye edilen değerlerin, muhafazakâr, toplumsal cinsiyet rollerini kanıksatan, itaate yönlendiren bir “değerler sistemi” olması, eğitimin daha da gericileşmesine neden olmuştur. Son olarak da 20. MEB Şurası’nda alınan “Okul öncesi öğretim programında çocuğun gelişim düzeyi dikkate alınarak din, ahlak ve değerler eğitimi yer almalıdır.” kararı, hem çocuğun gelişimi açısından hem de din veya inanç özgürlüğü ile çoğulculuk ilkesi ve ayrımcılık yasağı açısından oldukça sorunludur. Alınan kararlar ya da yapılan tüm düzenlemeler pedagojik olmaktan çok politik niteliktedir.

Çözüm Önerisi

Erken çocukluk döneminde evrensel, laik ve bilimsel anlayıştan uzaklaşılana her türlü dini eğitim ve uygulamaya son verilmelidir. Değerler eğitimi evrensel değerleri içermeli ve bu kapsamda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne bağlı kalmalıdır. Erken çocukluk eğitimi çocukların pedagojik gelişimine uygun şekilde düzenlenmeli ve çocukların gelişim basamakları mutlaka dikkate alınmalıdır.

Mekân, Araç-Gereç ve Donanım Yetersizliği Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Çocukların gün içinde tek başlarına ya da grup olarak serbestçe ve güvenli bir ortamda eğitim almaları açısından uygun olmayan mekânlar (örneğin bahçesi olmayan okullar, sınıftaki çocuk sayısına bakıldığında adım atacak yerin bile olmadığı küçük sınıflar, vb.).

Çözüm Önerisi

Erken çocukluk eğitiminde çocukların gelişim düzeylerine ve ihtiyaçlarına göre eğitim alanlarının (bina, bahçe, sınıf, tuvalet, yemekhane, fiziksel aktivite alanı, revir vb.) metrekare standardı alt ve üst düzey olarak net bir şekilde belirlenmelidir. Bu alanlar belirlenirken özel gereksinimli çocukların ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Eğitimi içine alan tüm alanların fiziksel donanımı eksiksiz ve yenilenebilir şekilde MEB tarafında karşılanmalıdır.

Bilimsel, kültürel, sportif ve sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için bu alanlara yönelik materyaller sağlanmalıdır.

Bilimsel, nitelikli, çocuğun gelişimini temel alan ve destekleyen kaynak materyal sağlanmalıdır.

Yönetim Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

İlkokullardaki okul idaresinin okul öncesi eğitimi hakkında çok fazla bilgi sahibi olmaması; anaokullarının daha görünür, tanınır olmak adına çok fazla ürün odaklı projelerin yapılmasını teşvik etmesi; MEB bünyesinde alınacak bir kararda/yapılacak uygulamada öğretmenlerin görüşüne başvurulmaması ya da çoğulcu bir anlayışa sahip olunmaması.

Çözüm Önerisi

Liyakatte atanmış ve erken çocukluk dönemine ait bilgi ve yeterliliklere sahip olan kişilerin bu alanda çalıştırılması gerekmektedir. İlkokul, ortaokul ve lise bünyesinde çalışan erken çocukluk eğitimi öğretmenleri, eğitim sürecinde söz sahibi olmalıdır.

İkili Öğretim Yapılması Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

İkili öğretim nedeniyle kısıtlı bir zaman diliminde kalabalık bir grupta çocukların gelişimlerini, ilgilerini ve isteklerini dikkate alan bir eğitime fırsat tanınmaması ve bu yüzden daha çok öğretimin ön plana çıkması...

Çözüm Önerisi

Erken çocukluk eğitim kurumlarında güne başlama, oyun, beslenme, temizlik, etkinlik, dinlenme ve günü değerlendirme zamanlarını da içerecek şekilde, günde kırkar dakikalık aralıksız 6 etkinlik saati süre ile normal tam gün eğitim yapılmalıdır.

Resim, drama, müzik vb. alanlarda uzman kişilerin MEB tarafından görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

Personel Yetersizliği Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Okul öncesi eğitim verilen kurumlarda yeterli sayıda ve uygun nitelikte personelin olmaması; yardımcı personel ihtiyacının daha çok okul aidatlarından ödenen bir gider kalemi ile karşılanması önemli bir sorundur.

Çözüm Önerisi

Erken çocukluk eğitimi yapılan kurumlarda kadrolu, kalifiyeli, iş tanımına uygun ve yeterli sayıda personel istihdam edilmelidir.

Okul Öncesi Eğitim Alanında Uygulanan Öğretim Programı

Okul öncesi eğitim programı, MEB tarafından tüm ülkede uygulanacak şekilde, alandaki akademisyenler ve öğretmenlerle birlikte MEB personeli ile ortaklaşa bir çalışmayla yürütülmektedir. Ancak bu ortaklaşmada, çalışmada yer alan öğretmenlerin nasıl seçildiği, alandaki diğer öğretmenlerin uygulamada yaşadıklarını bu programda ne kadar yansıttıkları gibi sorunların yanı sıra, tek bir programın tüm çocuklara sanki hepsi aynı özelliklere ve şartlara sahipmiş gibi önerilmesi ya da uygulanması günümüzün gerçekliğine uygun değildir.

Her çocuğun içinde bulunduğu şartlara ya da bulunduğu yere göre daha özerk ve ayrıca ilgi, ihtiyaç ve gelişimini temel alan farklı program seçeneklerine sahip olması gerekmektedir. Örneğin anadili Türkçe olmayan çocukların dil gelişimini desteklerken, çocuğun hem kendi anadilini etkin bir biçimde kullanmaya devam etmesi hem de formal eğitimin ön şartı olan resmi dil Türkçeyi öğrenmesi için gerekli fırsat ve olanaklar sağlanmalıdır.

Sırasıyla 1994, 2002, 2006 ve 2013 yıllarında okul öncesi eğitim programı yenilenmiş, ancak bu değişiklikler yeterli olmamıştır. Çocukların, öğretmenlerin, çevrenin ve ülkenin ihtiyaçları göz önüne alınırken kısa ve uzun vadeli planlamalar yapılmalı, bu planlamalarda ortak bir çerçeve oluşturulmalıdır. Her bir program yenileme çalışmasında, kullanılan kavramların değiştirilmesi, alanda çalışan ve çalışacak olan öğretmen ve öğretmen adayları açısından bir kavram karmaşası yaratmaktadır. Kavramların yanı sıra uygulama aşamasında çocuğun yararını gözeten çocuk merkezli eğitim anlayışının uygulamaya nasıl dönüştürüleceğine yönelik dar bir çalışma grubu yerine daha katılımcı bir çalışma ortamı yaratılmalıdır.

Çözüm Önerisi

Erken çocukluk eğitimi programı hazırlanırken coğrafi ve bölgesel özellikler ile toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan, laik ve bilimsel bir eğitim hedef alınmalıdır. Anadili Türkçe olmayan çocukların dil gelişimi desteklenirken, çocuğun hem kendi anadilini etkin bir biçimde kullanmaya devam etmesi hem de formal eğitimin ön şartı olan resmi dil Türkçeyi öğrenmesi için anadilinde eğitim göz önünde bulundurulmalıdır. Program, sahada çalışan öğretmenlerle hazırlanmalı ve uygulamada şeffaf olunmalıdır.

Öğretmenin sınıfta eğitim yaparken aynı zamanda not tutması, gözlem formları yazması mümkün olamayacağı gibi bu belgelerin ve gözlem raporlarının hazırlanması rehberlik hizmetleri ile iş birliği içerisinde olmalı ve öğretmenlerin evrak yükü kaldırılmalıdır.

Kapsayıcı eğitimi gerçekleştirmek için erken çocukluk eğitim kurumlarında özel eğitim alt ana sınıfı ve destek eğitim odaları olmalıdır. Eğitimlerine tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla devam eden öğrencilerin bulunduğu sınıf öğretmenlerinin ek dersleri, özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler ile aynı oranda ödenmelidir.

Rehberlik ve Denetim Sistemindeki Yetersizlikler

- * Okul öncesi eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışman norm kadro sorunu
- * Okullarda rehberlik ders saatinin olmaması. Rehberlik etkinliklerinin tam uygulanamaması
- * Orgm tarafından hazırlanan rehberlik etkinliklerinin tamamının çocuğun gelişim düzeyine uygun olmaması
- * Denetim mekanizması ile ilgili sıkıntılar
- * Başka bir kurumun bünyesinde kurulan anaokullarında, öğrencilerin rehberlik servisinden faydalanamaması

Çözüm Önerileri

- * *Hâlihazırda okul öncesi eğitim kurumlarına rehber öğretmen atanabilmesi için en az 150 öğrenci gerekmektedir. Öğrenci mevcudu yıl içinde 150'nin altına düştüğünde mevcut öğretmen norm fazlası durumuna gelmektedir. Öğrenci mevcuduna bakılmaksızın her okula en az 1 rehber öğretmen/psikolojik danışman atanması,*
- * *Rehberlik saatinin uygulanması,*

- * *Çocuğun yaşına ve gelişim özelliklerine ve evrensel, bilimsel değerlere uygun etkinliklerin hazırlanıp uygulanması,*
- * *Başka bir kurumun bünyesinde açılan ana sınıflarına rehber öğretmen atanması sağlanmalıdır.*

Yönetmelik Değişikliği Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Her bir yönetmelikle birlikte alandaki tanımlamalarda ve işleyişlerde (okul tespiti, kayıt zamanı ve kayıt yaşı, devam gibi) değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişiklikler nedeniyle çocuğun eğitim hakkı ve/veya çocuğun üstün yararı göz ardı edilmektedir. Örneğin okul öncesi eğitim 0-72 ay olarak kabul edilirken, sonrasında ilkokula başlama için 66 ayının doldurmuş olma kabul edilirken 60 aylık çocukların ilkokula başlayabileceği belirtilmiştir. Bu başlama yaşı ile ilgili bir sürü olumsuz örnek yaşanmıştır.

Çözüm Önerileri

- * *'Erken Çocukluk Eğitimi' adlı ayrı bir yönetmelik olmalıdır.*
- * *Çocuğun eğitim hakkı ve üstün yararı göz ardı edilmeden, 72 aya kadar olan her çocuğun öncelikle erken çocukluk eğitimi kurumlarına kaydı yapılmalıdır.*
- * *Erken çocukluk eğitiminin nitelikli olması ve çocukların sağlığı için bir sınıftaki öğrenci sayısı;*
- * *36-48 ay için 10'dan az 12'den çok,*
- * *49-60 ay için 10'dan az 15'den çok,*
- * *60-72 ay için 10'dan az 20'den çok olmamalıdır.*

İLKOKULLARDA VE İLKOKUL EĞİTİMİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE BU SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İlkokulların Amacı ve Ders Programları

İlkokul eğitiminin temel amacı; çocukların günlük hayat, iş ve aktif vatandaşlık için gerekli temel becerileri kazanmalarını sağlamak, onları daha üst eğitim kademelerine hazırlamaktır. İlkokul, çocukların yeni beceriler kazanarak güçlendikleri bir yerdir. İlkokulda sunulan eğitimin niteliği ya çocukların doğuştan sahip olduğu eşitsizlikleri daha da derinleştirecek ya da bu eşitsizliğin giderek azalmasının zeminini hazırlayacaktır. İlkokul, pek çok çocuk için yoksulluk döngüsünün kırıldığı bir yer olarak görülmelidir. İlkokul eğitimi temelde bu amaca hizmet etmelidir.

İlkokul, çocuğun geleceğinde önemli bir rolü bulunan özgüveninin oluştuğu ve insan onuruna yakışır bir yaşam için gerekli becerileri kazandığı bir yerdir. Bu nedenle çocukların analitik, kritik, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi ilkokulun en temel amaçları arasında olmalıdır. Raporlar, ilkokullarda temel amacın gerçekleşmesini engelleyen çok sayıda sorun yaşandığına dikkat çekmektedir. Bu sorunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- * İlkokul ders programlarının, öğrencileri eleştirel ve yaratıcı düşünmeye yönlendirmekten uzak olması
- * İlkokul ders programlarının, öğrencilere yaşam becerilerini kazandırmaktan uzak olması
- * İlkokul ders programlarının, öğretmenleri ve öğrencileri sınav odaklı bir sürece zorlaması
- * İlkokul ders programlarının, iş birliği yerine rekabete dayalı bir eğitim sürecini teşvik etmesi
- * İlkokul ders programlarının, öğrencinin ilgilerine ve gereksinimlerine yanıt verememesi
- * İlkokul ders programlarının, sıklıkla ve herhangi bir gerekçe belirtilmeksizin değiştirilmesi
- * İlkokul ders programlarının, bir eğitim-öğretim yılı içerisinde yetiştirilemeyecek düzeyde yoğun olması
- * İlkokul ders programlarının giderek muhafazakâr bir yapıya bürünmesi
- * İlkokullarda örtük programların belirgin bir şekilde kendisini hissettirmeye başlaması, bu yolla ders programlarında bulunmayan özelliklerin öğrencilere kazandırılması

- * Okulun amaçlarına ve öğretmenin görev tanımına uygun olmayan projelerin okullarda uygulanmaya çalışılması
- * İlkokullarda laik, demokratik ve bilimsel eğitimden giderek uzaklaşılması
- * Herhangi bir pedagojik eğitimi bulunmayan vakıf, cemaat ve derneklerin üyelerinin okullarda eğitici rolüyle öğrencilerle etkileşim halinde olmaları
- * Din eğitiminin ilkokul düzeyinde zorunlu ders olarak verilmesi

Öneriler:

İlkokul ders programlarının sürekli değiştirilmesi yerine, ilgili amaçlar ile bireysel ve toplumsal gereksinimler gözetilerek, eğitim programları ve öğretim alanı uzmanlarının rehberliğinde sürekli geliştirilmesi gerekmektedir. İlkokullara yönelik çağdaş bir denetim sistemi oluşturularak örtük programların uygulanmasının önüne geçilmelidir. Okullarda örtük programları hayata geçirme potansiyeline sahip vakıf, dernek, cemaat vb. oluşumlarla yapılmış olan protokollerin iptal edilmesi, pedagojik formasyondan yoksun kişilerin her ne gerekçeyle olursa olsun çocuklarla etkileşim kurmalarının engellenmesi gerekmektedir. İlkokulda verilen din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kaldırılmalıdır.

İlkokula Başlama Yaşı ve İlkokul Eğitimi Süresi

İlkokula başlama yaşının ve ilkokul eğitimi süresinin ne olması gerektiğine ilişkin belirlenmiş genel kurallar ya da ölçütler olmamasından dolayı ilkokula başlama yaşı ve süresi ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu'nun (UNESCO, 2021) 189 ülkeyi kapsayan verilerine göre, ilkokula başlama yaşının 19 ülkede beş yaş, 137 ülkede altı yaş ve 33 ülkede yedi yaş; ilkokul sürelerinin ise 22 ülkede dört yıl, 27 ülkede beş yıl, 115 ülkede altı yıl, 24 ülkede yedi yıl ve bir ülkede sekiz yıl olduğu görülmektedir.

Türkiye'de ilkokul eğitimi; yaklaşık 25 bin ilkokulda, 270 bin derslikte, 300 binden fazla öğretmenin 6 milyona yaklaşan öğrenciye verdiği bir eğitimidir. Amaçları, kapsamı ve içeriği düşünüldüğünde ilkokul etki alanı en yüksek ve en güçlü eğitim kademesi olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de 4+4+4 düzenlemesiyle birlikte ilkokul süresi 5 yıldan 4 yıla indirilmiş, yapılan son düzenleme ile 66 aylık çocukların ilkokula başlaması mümkün hale getirilmiştir. Bir çocuğun ilkokula başlama durumuna ilişkin uzman görüşlerinin şart koşulmaması ve veli tercihinin süreçte belirleyici rol oynaması nedeniyle, aynı yıl ilkokula başlayan öğrencilerin yaşları arasında 24 ayı aşan farklar bulunduğu görülmektedir.

Şubelerden gelen raporlarda, ilkokul süresinin 4 yıl olması ve okula başlama yaşının 66 ay olarak belirlenmesi, öğrencinin ortaokul eğitimine etkili bir şekilde hazırlanması ve ilkokulun belirtilen temel amaçlarının gerçekleştirilmesi önünde ciddi bir sorun olarak değerlendirilmiştir.

Öneriler:

İlkokulun en az 5 yıl süreli bir yapı şeklinde tekrar düzenlenmesi gerekmektedir. İlkokula başlama yaşı, okulların açıldığı eylül ayı sonu itibarıyla 72 ay olarak düzenlenmelidir. Bu düzenleme ile aynı yıl okula başlayan öğrenciler arasındaki yaş farkının daha da azalması beklenmektedir. Çocuğun okula erken kaydının yapılması ya da yaşı uygun olduğu halde kaydının ertelenmesi kararlarının velilere bırakılmasının önüne geçilmeli, bu kararlar gelişim uzmanlarına danışılarak alınmalıdır.

Anadilinde Eğitim

Öğrencilerin ilkokul düzeyinde anadilinde eğitim alamamaları sorunlar arasında sıralanmıştır.

Öneriler:

İlkokul öğrencilerinin kendi anadillerinde eğitimi temel bir hak olarak görülmeli ve bu hakkın sağlanmasına yönelik gerekli tedbirler alınmalı, uygulamalara yer verilmelidir.

İlkokulların Bütçeleri

Yapı boyutunda raporlarda belirtilen bir diğer sorun alanı da okul bütçeleri ile ilgili olup, bu konuda şu sorunlara değinilmiştir:

- * İlkokullara sembolik denilebilecek kadar az miktarda bir bütçe gönderilmesi
- * Bu bütçenin yetersiz olması nedeniyle velilerin aidat ya da bağış türü ödemelere zorlanması
- * Aidat ya da bağışta bulunma durumunun oluşturduğu eşitsizliklerin okul süreçlerine yansması
- * Aidat ya da bağışlar yoluyla oluşturulan okul bütçeleri arasında ciddi farklılıklar olması
- * İlkokul eğitiminin giderek ticarileşiyor olması
- * İlkokul eğitiminin zorunlu ve parasız bir eğitim olmasına rağmen, aile bütçelerinden yemek, servis, kırtasiye vb. pek çok kalem için harcama yapılması
- * Devletin sağlamadığı ders araç, gereç ve materyallerinin aile bütçesinden de karşılanamaması

Öneriler:

Genel bütçeden okullar için ayrılan bütçenin gereksinimlere yanıt verecek düzeye çıkarılması ve okul bütçelerinin belli ölçütler (öğrenci sayısı, okul büyüklüğü, derslik sayısı vb.) gözetilerek ve bu veriler temelinde belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. İlkokul eğitimi kapsamındaki her türlü eğitim harcamasının devlet bütçesinden yapılması önerilmektedir.

İlkokulların Fiziksel Durumu ve Donanım

İlkokul binalarının mevcut fiziksel durumları temel sorunlardan biri olarak görülmektedir. Bu kapsamda şu sorunlara ve önerilere yer verilmiştir:

- * İlkokul yapılarının mimari özelliklerinin bilimsel dayanağının olmaması
- * Çok katlı ilkokullar
- * Derslik ihtiyacı
- * Laboratuvar ihtiyacı
- * Araç-gereç ve materyal ihtiyacı
- * Eğitim teknolojisi ihtiyacı
- * Spor salonu ihtiyacı
- * Kütüphane ihtiyacı
- * Yemekhane ihtiyacı
- * Revir ihtiyacı
- * Bahçe ve oyun alanı ihtiyacı
- * İlkokul tuvaletlerinin genel ihtiyacı karşılayabilecek düzeyde olmaması, gerekli hijyenik önlemlerin alınmaması
- * Okul kantinlerinin sağlık ve hijyen açısından yetersiz oluşu

Öneriler:

İlkokul yapılarının mimari özelliklerinin bilimsel ölçütlere uygun hale getirilmesi (coğrafi bölge, iklim koşulları, öğrenciye uygunluk, gelişimi destekleme...) ve tüm ilkokullar için temel eğitim araç gereç ve teknolojisinin eşit bir şekilde sağlanması, onarım-bakım için okul bütçelerine aktarım yapılması önerilmektedir. Öğrenci mevcutları ve okul büyüklükleri dikkate alınarak yardımcı personelin görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

İlkokullardaki ve Sınıflardaki Öğrenci Mevcutları

İlkokullardaki öğrenci sayısının fazla ve sınıf mevcutlarının kalabalık olmasının, ilkokul eğitimini etkileyen sorunlar arasında olduğu ifade edilmiştir. İlkokul ve ortaokulun birlikte olması ve ikili eğitim uygulamasına devam edilmesi bu kapsamda özellikle vurgulanan sorunlar arasındadır.

Öneriler:

Şehir ve bölge planlamalarına uyulması; geniş bir çevre için büyük bir okul yerine, bu geniş çevre içinde birden fazla küçük okulun yapılması, yaz saati ve kış saati uygulamasına dönülmesi, ders saatlerinin ayarlanmasında bölgesel koşulların dikkate alınması hususları önerilmiştir.

Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Statüsü

Sınıf öğretmenleri ilkokulu oluşturan en önemli yapı taşıdır. Raporlarda öğretmenlerin ve öğretmenlik mesleğinin sorunlarına ilişkin önemli saptamalar yapıldığı görülmektedir. Bu sorunlar aşağıda listelenmiştir:

- * Aday öğretmen, sözleşmeli öğretmen, ücretli öğretmen gibi tanımlamalarla sınıf öğretmenliğinin profesyonel bir meslek olma özelliğinin yok edilmesi
- * Belirtilen bu tanımlamalardaki öğretmenlerin iş güvencesinin olmaması
- * Eğitim destek personelinin iş güvencesinin olmaması
- * Öğretmenlik mesleği kariyer basamakları sınıflamasıyla, sınıf öğretmenliğinin profesyonel bir meslek olma özelliğinin yok edilmesi ve itibarsızlaştırılması
- * Öğretmenlerin meslekleriyle ilgili izlenen politikalara seyirci kalmaları, mesleklerine yeterli düzeyde sahip çıkmamaları
- * Öğretmen yetiştirme ve istihdamı sürecinin bir planlama çerçevesinde gerçekleştirilmemesi
- * Sınıf öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitimlerinin, onları mesleğe yeterli düzeyde hazırlayamaması
- * Hizmet öncesi eğitimin içeriği ile ilkokul eğitimi sürecinin gerekleri arasında güçlü bir bağın bulunmaması
- * Sınıf öğretmenlerine verilen görev başı ve hizmet içi eğitimlerin, öğretmenlerin mesleki sorunlarının üstesinden gelmesini sağlayabilecek nitelikte olmaması

- * Genel olarak toplumda öğretmene olan saygınlığın giderek azalması
- * Öğretmenlerin yetiştirilme süreçlerinde, mesleğe kabullerinde ve değerlendirilmelerinde meslek örgütlerinin rolünün bulunmaması
- * Öğretmenlerin gelirin düşüklüğü, emeklerine ve statülerine denk bir maaşlarının olmaması
- * Öğretmenlerin okullarda şiddete maruz kalması
- * Öğretmenler hakkında yapılan asılsız ihbarlar ve CİMER şikayetleri
- * Öğretmenlerle iletişimin 7/24 sosyal medya kanallarıyla yapılması
- * İlkokullardaki müzik, görsel sanatlar, beden eğitimi gibi derslerin ilgili branşın öğretmeni tarafından değil de sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmesi

Öneriler:

Öğretmenliğin meslekleşmesi önündeki engeller kaldırılmalıdır. Öğretmene şiddetin engellenebilmesi ve şiddete karşı caydırıcı durumların oluşturulabilmesi için ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Öğretmenlerin korunmasına ilişkin gerekli düzenlemeler oluşturulmalı ve hayata geçirilmelidir. Asılsız ihbarlar ve CİMER başvuruları karşısında öğretmeni koruyucu önlemler alınmalıdır.

İlkokul Öğrencilerinin Genel Durumu

Rapor içeriklerinde öğrencilerle ilgili sorunlara geniş bir şekilde yer verildiği görülmektedir:

- * Engelli öğrencilerin eğitime erişimde sorunlar yaşaması
- * Akran zorbalığının ilkokul öğrencileri arasında yaygınlaşması
- * Öğrencilerin, okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından da fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalması
- * Öğrencilerin farklılıkları nedeniyle ötekileştirilmeleri
- * Öğrencilerin kapsayıcı bir eğitimden uzak kalmaları
- * Öğrencilerin beslenme sorunlarının hissedilebilir düzeye çıkması ve bu konuda gerekli desteklerin verilmemesi

- * Öğrencilerin okul kantinlerine bağımlı hale getirilmesi
- * Öğrencilerin profesyonel anlamda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini okullarında alamamaları
- * İlkokullarda ve sınıflarda karşılaşılan disiplin problemlerine ilişkin olarak öğrencilere ve öğretmenlere yeterli düzeyde profesyonel destek sunulmaması
- * İlkokulların bulunduğu çevrelerde öğrencileri olumsuz dış faktörlerden (sigara, uyuşturucu vb.) korumaya ve öğrencilerin güvenliğini sağlamaya yönelik önlemlerin yetersiz olması
- * Okuldaki tören ve kutlamaların öğrencilerin keyifle katılacakları bir yaklaşım yerine askeri bir disiplin için gerçekleştirilmesi, öğrencilerin tüm bu kutlama ve törenlere yönelik ilgisizliği
- * Öğrencilerin okul ortamında sağlık hizmetine erişememeleri
- * Göçmen çocukların uluslararası sözleşmelerin kendilerine tanıdığı haklardan yeterli düzeyde yararlanamaması
- * İlkokul öğrencilerinin okul dışı gezi, sergi, tiyatro, sinema vb. etkinliklere katılımlarının yeterli düzeyde sağlanamaması

Öneriler:

Okullara psikolojik danışma ve rehberlik alanlarında uzmanlar verilmeli, her öğrenciye ücretsiz bir öğün yemek verilmesi uygulamasına geçilmeli, sosyal etkinlikler artırılmalı, öğrenci toplulukları ve kulüpleri kurularak, bunların aktif olarak çalışması sağlanmalı ve okulun öğrenciler için daha çekici hale getirilmesi sağlanmalıdır.

İlkokulda Velilerin Genel Durumu

Raporlarda velilerle ilgili olarak aşağıdaki sorunlara yer verildiği görülmektedir:

- * Velilerin okula karşı ilgisiz tutumları
- * Velilerin genel olarak eğitim politikalarına ve alınan kararlara seyirci kalmaları

İlkokul Eğitime Erişim

- * Öğrencilerin ilkokula erişim güçlükleri, 400 bin çocuğun ilkokula devam edememesi

- * Çocuğun okula erişiminin yaşadığı çevrede sağlanamaması, taşınmalı eğitimin hâlâ devam etmesi
- * “Yürüme mesafesinde olmayan bir okula erişim yoktur.” yaklaşımıyla çelişen uygulamalar ve taşınmalı eğitim gibi uygulamaların yaygınlaştırılması
- * Birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan okulların kapatılması, taşınmalı eğitime ağırlık verilmesi

İlkokulların Yönetimi ile İlgili Genel Durum

Raporlarda okulların yönetimiyle ilgili olarak aşağıdaki sorunlara yer verildiği görülmektedir:

- * Öğretim lideri olma vasfından uzak okul yöneticilerinin olması
- * Okul yöneticilerinin atanmasında liyakatin gözetilmemesi
- * Okul yönetimine tüm paydaşların etkin bir şekilde katılmaması

Öneriler:

Okul yöneticiliğinin meslekleşmesi önündeki engeller kaldırılmalı; eğitim yönetimi alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamlamış olma koşulu okul yöneticiliği için aranan koşullar arasında yer almalı; seçim süreci ve atamalar liyakate dayalı olmalı; kurul ve komisyonlardaki öğretmenlere ek ders ödemesi yapılmalıdır.

ORTAOKUL EĞİTİMİNİN SORUNLARI VE BU SORUNLARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ortaokul, eğitim öğretim sistemimizde ilköğretimle ortaöğretim arasında bir köprü olması açısından önemlidir. Bu süreçte, öğretim programında hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme açısından, ilkokula göre önemli bir farklılaşma görülürken, lise programına da bir hazırlık söz konusudur.

Rapor hazırlanırken, çalıştay düzenleme kurulunun yönergeleri doğrultusunda öncelikle şubelerden gelen raporlar komisyon tarafından incelenmiş ve sorunlara yönelik kategoriler oluşturulduktan sonra bunlar üzerinde tartışılmıştır. Bu doğrultuda, çözüm önerileri getirilmiştir.

Ortaokul eğitiminin sorunları ve bunlara yönelik çözüm önerileri 5 kategori altında incelenmiştir. Bunlar; bütçe, eğitim emekçilerinin sorunları, eğitim programları, öğrenci ve bu 4 kategori dışında kalan diğer sorunlar şeklindedir.

Bütçe ve Destek Hizmetleri Boyutuna Yönelik Sorunlar

- * Okullara MEB tarafından ihtiyaca uygun düzenli ve yeterli ödenek akışının gerçekleştirilmemesi
- * Farklı isimler altında velilerden okula bağış, katkı payı vb. desteklerin istenmesi
- * Okulların fiziksel ortam ve olanakları arasındaki eşitsizlikleri (sınıfların kalabalık olması, donanım eksikliği, kütüphane, laboratuvar, spor salonu, atölye, oyun alanı, bahçe alanı yetersizliği)
- * İlk ve ortaokulların birlikte aynı binada yer alması
- * Okullarda destek personel yetersizliği
- * Okullardaki fotokopi, fotoğraf gibi hizmetlerin öğrencilerden ücret alınarak yapılması

Çözüm Önerileri:

- * *MEB tarafından okullara yeterli bütçe ayrılması*
  - *Bütçe dağıtımında kriterler oluşturulması (öğrenci sayısı, bina yaşı, sosyoekonomik çevre, mevcut fiziksel imkânlar vb.)*

- *Bütçenin belirli periyotlarla ve düzenli ödenmesi*
- *Okullara bütçe gönderilirken okul önceliklerinin dikkate alınması ve ihtiyaçlar doğrultusunda sınırlandırılmadan kullanılabilmesi. Okul ihtiyaçlarının da öğretmenler kurulunda öncelikli olarak ele alınması*
- * *Okulların ortam ve olanaklarına ilişkin standartların belirlenmesi, bu standartlara uygun olmayan okulların ihtiyaçlarının öncelikli olarak karşılanması. Bu standartların sağlanıp sağlanmadığının izlenmesi*
- * *İlkokul ve ortaokulların ayrılması*
- * *Okul harcamalarından alınan KDV'nin kaldırılması*

Eğitim Emekçilerinin Sorunları

- * *Büyük şehirlerdeki ekonomik tarzın öğretmenlerin yaşam tarzını zorlaması (kira, ulaşım, kreş, gıda vb.)*
- * *Ek ders ücretlerinin düşük olması*
- * *Ücretli ve sözleşmeli başta olmak üzere farklı kadro biçimlerinin yarattığı adaletsizlikler*
- * *Öğretmen üzerindeki vergi yükünün yüksek olması. Artan oranda vergi dilimi sorunu*
- * *Aynı işe farklı ücret ödenmesi*
- * *Ekonomik getirisi olan bütün ödüllerin liyakatten uzak kişilere verilmesi*
- * *ÖMK'nin ortaya çıkardığı hiyerarşik yapının öğretmenler arasında gelir adaletsizliğine neden olması*
- * *Tüm gün eğitim verilen okullarda öğretmenlere ve öğrencilere yemek desteği verilmemesi*
- * *Okulların güvenlik personelinin olmaması*
- * *Temizlik personelinin olmaması*
- * *Okulların fiziki şartlarının eşit olmaması*
- * *Uzlaşmaya, demokrasi kültürüne ve mesleki yeterliliğe sahip olmayan yöneticilerin yarattığı sorunlar*

- * Sendikalaşma ve örgütlenme hakkına idareciler vasıtasıyla uygulanan sistematik baskılar
- * Yabancı dil sınıfları adı altında özel sınıfların oluşturulması ile informal seviye sınıf açılmasının çalışma barışını bozması
- * Öğretmenlerin mesleki gelişimdeki yetersizlikten kaynaklanan sorunlar
- * Eğitim emekçilerinin açığa alınması, sürgün edilmesi, ihraç edilmesi ve bu uygulamaların eğitim ortamında yarattığı sorunlar

Çözüm Önerileri:

- * *Ev almak isteyen öğretmenlere faizsiz kredi desteği sağlanmalı, ev alamayacak öğretmenlere de ulaşım ve kira desteği verilmelidir.*
- * *Ek ders saatleri, vergi değerlendirme oranına göre güncellenmeli ve bu ücretler vergiden muaf tutulmalıdır.*
- * *Ek getirisi olan görevler, yeterliliği olan öğretmenlere dönüşümlü olarak verilmelidir (tüm sınav görevleri).*
- * *Eşit işe eşit ücret ilkesi esas alınıp, sözleşmeli ve ücretli öğretmen ayrımı ortadan kaldırılarak tüm öğretmenler kadroya alınmalıdır.*
- * *Vergi dilimi %15'te sabit tutulmalıdır.*
- * *Eğitim emekçilerinin temel haklarını kapsayarak meslek tanımını net bir biçimde ortaya koyan UNESCO Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi ile yeniden düzenlenmelidir.*
- * *Tüm gün eğitim yapılan okullarda eğitim emekçileri ve öğrencilere yemek verilmeli, ikili eğitim yapılan okullarda ise ara öğün verilmelidir.*
- * *Okullara güvenlik görevlisi verilmelidir.*
- * *Derslik ve öğrenci sayısı ile tüm gün ve ikili eğitim öğretim durumu dikkate alınarak, okullara yeterli sayıda temizlik görevlisi verilmelidir.*
- * *Okulların derslik sayısına, eğitim materyallerine ve teknolojik alt yapısına bir standart getirilmelidir.*

- * *Liyakati esas alan yöneticiler görevlendirilmeli, görevlendirmelerde siyasi saiklerle hareket edilmemelidir.*
- * *Sendikalaşma ve örgütlenme hakkına idareciler vasıtasıyla uygulanan sistematik baskılar ortadan kaldırılmalıdır.*
- * *Eğitim emekçilerinin üzerindeki siyasi baskılar kaldırılmalı, KHK'ler iptal edilmeli, sürgünlerle yer değiştirmeler ortadan kaldırılmalıdır.*
- * *Cemaat, vakıf ve tarikatların Milli Eğitim Bakanlığı ile imzaladığı protokoller iptal edilmelidir.*
- * *Mülteci çocukların eğitim sistemine uyumu konusunda insan hakları temelinde gerekli adımlar atılmalıdır.*

Eğitim Programına Yönelik Sorunlar

- * Haftalık 35, günlük 7 saat ders olması, her ders saatinin 40 dakika olması
- * Ders müfredatının çok yoğun olması
- * Evrensel değerlere sahip eğitim felsefesinin ve programının olmaması
- * Eğitim programının ırksal, dinsel ve cinsiyetçi bir yaklaşımla hazırlanması
- * Ana dilinde eğitimin temel bir insani hak olmasına rağmen bu hakkın gözetilmemesi
- * Cemaat, vakıf ve tarikatların Milli Eğitim Bakanlığı ile imzaladıkları protokoller aracılığıyla kendilerine okullarda alan açması
- * Mülteci öğrenciler programa dâhil edilirken, bu öğrencilerin okulda hazır bulunma düzeylerinin dikkate alınmaması
- * Öğretim programlarının içeriğinde ırkçı öğelere yer verilmesi
- * Ders kitaplarının niteliksiz olması
- * Ders içeriklerinde akılcı ve bilimsel anlayıştan uzaklaşılması
- * Ders kitaplarında cinsiyetçi kavramların bulunması. Kapsayıcı eğitimin, programlarda yeterince yer bulamaması (eğitimde cinsiyet eşitliği, LGBT, engelli öğrenciler, mülteci öğrenciler...)

-
- * Okul ortamında farklı inanç ve mezheplere mensup kişilerin kendilerini ifade etme olanağının ortadan kalkması, temel bağlamda demokratik eğitim ve insan haklarına aykırı durumların gelişmesi, inanç özgürlüğünün olmaması
  - * Eğitim ve öğrenme ortamlarının, çocukların doğayı gözlemleme, araştırma, tanıma ve sorular sorup cevap alma becerilerinin gelişmesinde yetersiz kalması
  - * Eğitim programlarında ihtiyaç analizine dayalı olmayan, plansız ve çok sık değişiklik yapılması
  - * Yapararak yaşayarak öğrenme ilkesinin sınıf ortamıyla sınırlı kalması (Öğrencilerin okul dışı öğrenme deneyimleri yok denecek düzeydedir. Gezi gözlem araştırma imkânları oldukça kısıtlıdır.)
  - * Türkiye’de her ne kadar çağdaş eğitim modelleri doğrultusunda öğretim programları oluşturulsa da uygulamada neredeyse tamamen sınav endeksli bir eğitim sistemi uygulanması; bunun sonucunda öğrencilerin tamamen sınava yönelik bir eğitime maruz kalması ve birer yarış objesine dönüşmesi
  - * Liselere geçiş sisteminin öğrencileri imam hatip liselerine gitmeye zorlayıcı yapıda olması
  - * LGS’nin sadece sekizinci sınıftaki bazı dersleri kapsamaması ve din kültürü dersinden sorular sorulması
  - * LGS’nin akademik başarıyı ön plana çıkarması ve öğrenciyi dershaneye gitmek zorunda bırakması; bu yüzden, okullardaki eğitimin de sınav odaklı olması, sosyal ve yaşama yönelik kazanımların programda olmasına rağmen ihmal edilmesi
  - * Hem haftalık ders sayısı hem de günlük ders süresi olarak bakıldığında, gelişmiş ülke programlarına göre oldukça yoğun bir eğitim sisteminin öğrenciyi faydadan ziyade zarar vermesi, öğrencileri okula ve okumaya karşı olumsuz bir tutum sergilemeye zorlaması
  - * Kazanım sayıları-süre (ünite-zaman) dağılımı ile uygulamada istenen sonuçlar arasında tutarsızlıklar olması; tamamen bilgi yüklemeye programlı olan eğitim ve öğretim programının bu yaş grubunun bilişsel ve duygusal gelişimleriyle çelişmesi
  - * Birçok uluslararası sözleşme ile güvence altına alınan “ana dilinde eğitim hakkı”nın eğitimine yönelik programların geliştirilememesi
  - * Mesleki eğitimin (imam hatip ortaokulları) ortaokuldan itibaren başlaması sorunu

Çözüm Önerileri:

- * *Ders saatleri azaltılmalıdır.*
- * *Müfredat sadeleştirilmelidir.*
- * *Evrensel değerlere sahip eğitim felsefesi ve programı oluşturulmalıdır.*
- * *Eğitim programı oluşturulurken demokratik, laik, bilimsel, ekolojik ve ana dilde eğitim esasları dikkate alınmalıdır.*
- * *Ana dilde eğitimin önündeki bütün engeller kaldırılarak, tek tip eğitim anlayışından uzaklaşılmalıdır.*
- * *Eğitimin her alanında cinsiyetçi söylem ve tutumlardan uzaklaşılmalı, eğitim politikaları cinsiyetçilikten arındırılmalı, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı müfredat ve okul ortamları oluşturulmalı, eğitim emekçilerinin duyarlılığını artıracak çalışmalar yürütülmeli, feodal aile yapısını güçlendiren ve özendiren tüm politika ve söylemlerden vazgeçilmelidir.*
- * *Programda kapsayıcı eğitime yer verilerek, öğrencilerin bu konuda dezavantaj yaşamaması engellenmelidir.*
- * *Eğitim programlarında din dersleri zorunlu ders kapsamından çıkarılmalıdır.*
- * *Temel doğa eğitimleri verilmeli; çocukların yaparak yaşayarak öğrenebilecekleri doğal ortamlar, ekolojik temelli müfredat, sürdürülebilir ekolojik programlar, ekoloji atölyeleri, sürdürülebilir atık yönetimi, ekolojik temelli eğitim ortamları oluşturulmalıdır.*
- * *Eğitim programının değişimi sağlam bir iskelet üzerine inşa edilmeli, iktidar ve siyasi çıkarılara bağlı her türlü değişimden kaçınılmalıdır.*
- * *Ortaokul yaş grubu öğrencileri için sınav sistemi tamamen kaldırılmalı ve daha sürdürülebilir bir sistem oluşturulmalıdır.*
- * *Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre ve ortaokul boyunca gösterdikleri akademik ve sosyal beceriler ile okul performanslarına göre adil bir sistemle liselere geçişleri yapılmalıdır.*
- * *Okullar yaşam becerilerin tamamını destekleyen ve geliştiren birer kurum olmalı, sadece sınav eksikliğini bir süreden arınmalıdır.*

- * *Tek tip sistem yerine bölgesel farklılıklar, biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel farklılıklar temelinde daha kapsayıcı sistemler geliştirilmelidir.*
- * *Öğrencileri sınava değil gerçek yaşama hazırlama anlayışı benimsenmelidir.*
- * *Kazanımlar, sayıları ve süre (ünite-zaman) dağılımı yaş grubunun tüm özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır.*
- * *Anadilde eğitim temel bir haktır. Bu hak anayasada güvence altına alınmalıdır. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan ülkemizde, eğitimin her kademesinde çok kültürlü anlayış dikkate alınmalıdır. Anadilde eğitim talepleri bölünme ve azınlık sorunu olarak nitelendirilmeden, kültürel ve siyasal çoğulculuğun gerekleri olarak algılanıp insan hakları ve demokrasi kapsamında tanımlanmalı ve bu hakkın korunmasını sağlayacak çözüm yöntemleri geliştirilmelidir.*
- * *Mesleki eğitime liseden itibaren başlanmalıdır.*
- * *İmam hatip ortaokulu uygulaması kaldırılmalıdır.*

Öğrenciye Yönelik Sorunlar

- * *Pandemiden kaynaklanan öğrenme eksiklerinin, öğrencinin yeni konuları öğrenmesini olumsuz etkilemesi*
- * *LGS odaklı bakış açısının eğitim öğretim sürecini şekillendirmesi ve bunun dolaylı yollardan öğrenci psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisi*
- * *Yoğun müfredat baskısı*
- * *Laik ve bilimsel eğitimin sekteye uğramış olması*
- * *Öğrencide kitap okuma ve yazma alışkanlığı yaratılamaması*
- * *Seçmeli derslerin öğrencilerin ilgisini çekmemesi*
- * *Öğrencilerin imam hatip ortaokullarına yönlendirilmesiyle oluşan baskılar*
- * *Okullardaki oyun, spor ve yemekhane salonları eksikliği*
- * *Disiplin yönetmeliğinin niteliğinden kaynaklı sorunlar*

-
- * Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması
  - * Sınıf geçme yönetmeliği ile ilgili sorunlar
  - * Okul başlangıç ve bitiş saatlerinin yarattığı sorunlar
  - * Ders saat yükünün fazlalığı
  - * Dar gelirli ve yoksul aile çocuklarının yaşadığı ekonomik sorunlar (beslenme, kılık kıyafet, ulaşım vb.)
  - * Çocuk işçiliğinin yarattığı sorunlar
  - * Sınav sisteminin yarattığı psikolojik tahribat
  - * Akran zorbalığı, madde kullanımı ve dijital yetersizlik
  - * Öğrencilerin inanç çeşitliliği, cinsel yönelimi, etnik, sosyal ve kültürel aidiyetten kaynaklanan ötekileştirmeler
  - * Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre eğitim görmemesi
  - * Engelli çocukların yaşadığı sorunlar
  - * Mülteci öğrencilerin herhangi bir oryantasyon süreci verilmeden okullara gönderilmesi sorunu
  - * Parçalanmış ailenin ve aile içi istismarın çocukların eğitim ortamlarına etkileri
  - * Cemaatlerin eğitim konusunda ailelere baskı yapması
  - * Ailelerin eğitim düzeyinin düşüklüğünden kaynaklanan sorunlar
  - * Ortaokulda devamsızlığın fazla olması

Çözüm Önerileri:

- * *Pandeminin yarattığı dijital, sosyal, eğitsel vb. sorunları ortadan kaldıracak bir geçiş dönemi müfredatı hazırlanmalıdır.*
- * *LGS kaldırılmalı, sınav baskısını ortadan kaldıracak önlemler alınmalı, öğrenciler etkili bir rehberlik ve izleme yoluyla ilgi ve yeteneklerine göre üst eğitim kurumlarına geçirilmelidir.*

- * Müfredat laik ve bilimsel olarak düzenlemeli; sadeleştirilerek öğrenciler üzerinde yarattığı baskı azaltılmalıdır.
- * Okuma ve yazma alışkanlığını geliştirecek önlemler ile öğrencilerin kitaba ulaşımını kolaylaştırıcı mali önlemler alınmalı, kütüphaneler yaygınlaştırılmalıdır.
- * Seçmeli dersler öğrenci ilgi ve ihtiyacına göre belirlenmeli; okul idaresi seçme konusunda müdahil olmamalı; ana dersler için ayrıca seçmeli ders açılmamalıdır.
- * İkili öğretim gerekli önlemler alınarak bir an önce sonlandırılmalı, normal eğitime hemen geçilmelidir.
- * Okulların fiziksel olarak eksiklikleri ile oyun alanı, yemekhane, bahçe, laboratuvar gibi eksiklikleri giderilmelidir.
- * Ana dili eğitimi anayasal güvence altına alınmalıdır.
- * Mülteci öğrencilerin dil problemini ortadan kaldıracak oryantasyon çalışmaları yapılmalı, bu öğrencilerin kültür ve sosyal özelliklerini korumaya yönelik tedbirler alınmalıdır.
- * Öğrencilerin, farklılıklarını özgürce yaşayabilecekleri/gösterebilecekleri bir eğitim ortamı oluşturulmalıdır.
- * Öğrencilerin okula düzenli devamını sağlayacak önlemler alınmalıdır.

Diğer Sorunlar

- * Okul aile iş birliğinin yetersizliği
- * Velilerin sadece akademik başarıya odaklanması
- * Okulun çevresindeki kurumların öğrencilerin güvenliği ile ilgili sorunlar yaratması (internet kafeler, bilgisayar salonları vb. ile ilgili sorunlar)
- * Parçalanmış aile çocuklarının hem eğitim sürecinden hem de arkadaşlık ilişkilerinden kaynaklanan sorunları

Çözüm Önerileri:

- * Velilerin eğitime bakış açısını değiştirmek için düzenli aralıklarla rehberlik faaliyetleri yapılmalıdır. Aile eğitim sürecinin önemli bir parçasıdır. Veli eğitimi, uzmanlar tarafından belirli aralıklarla velinin eğitime bakışını olumlu olarak etkileyecek şekilde karşılanmalıdır. Bu kapsamda ailelere yönelik sosyal faaliyetler artırılmalıdır.
- * Okulların çevresinde öğrenci güvenliğini tehdit edecek işletmeler, eğitim kurumlarına belli bir mesafedeki uzaklıkta olmalıdır.
- * Ailelerin gelir düzeyine SGK kayıtlarından bakılarak ihtiyaç duyan her öğrenciye aylık eğitim yardımı yapılmalıdır. Bu yardım, öğrenciler arasındaki eşitsizliği kısmen de olsa kapatacaktır.
- * Ailelerin öğrencilerini sadece deneme sınav odaklı değerlendirmeleri birçok soruna sebep olmaktadır. Velilere yönelik, çocukların ilgi ve yetenekleri konusunda gerekli rehberlik çalışmaları yapılmalıdır.
- * Parçalanmış aile çocuklarına yönelik psikososyal çalışmalar yapılmalı, bu ailelere uzman aile danışmanı görevlendirilmelidir.

II. OTURUM / 8 OCAK 2023

GENEL LİSELER (ORTAÖĞRETİM)

MESLEKİ TEKNİK LİSELER

ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI

ORTAÖĞRETİM RAPORU

Tanım

Genel ortaöğretim, “ilköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime veya geleceğe hazırlayan eğitim öğretim sürecidir” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022, s. XV).

Bu tanım, dil ve anlatım bozuklukları içeren MEB tanımıdır. Model geliştirme çalışmaları sırasında genel ortaöğretimin tanımı tarafımızdan ele alınmalı ve yeni bir tanım yapılmalıdır.

Kapsam

Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liseler ile mesleki eğitim merkezlerinden meydana gelir (METK, 2016, m. 29).

“Nüfusu az ve dağınık olan ve Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, ortaöğretimin, genel, mesleki ve teknik öğretim programlarını bir yönetim altında uygulayan çok programlı liseler kurulabilir. Ortaöğretim kurumlarının öğrenim süresi, uygulanan programın özelliğine göre, Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilir” (METK, 1973, m. 29).

Genel ortaöğretim kapsamına giren liseler şunlardır:

- * Anadolu Lisesi
- * Fen Lisesi
- * Sosyal Bilimler Lisesi
- * Güzel Sanatlar Lisesi
- * Spor Lisesi
- * Açık Öğretim Lisesi

Açık öğretim lisesinin genel liseler arasında yer alması, açık/uzaktan öğretimin örgün eğitime alternatif oluşturmasına yol açmaktadır. Böylece örgün eğitimden kaçışlar artmakta ve çocuğun toplumsallaşması olumsuz etkilenmektedir. Açık öğretime geçişten en çok olumsuz etkilenenler, doğu-güneydoğu ve kırsalda yaşayan kız çocukları ve dezavantajlı çocuklardır. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki mevcut durumda genel liselerin öğrencilerin güvenle devam edebildikleri ve anlamlı öğrenme ve toplumsallaşma deneyimleri yaşadıkları yerler olmaktan hızla uzaklaştığı bir vasatta “açık öğretime kaçış”, akıllıca bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede açık öğretime kaçan öğrencilerin kaçış nedenlerinin incelenmesi, örgün genel liselerin çözüm bekleyen sorunlarını daha açık bir şekilde gösterebilecektir.

Amaç ve Görevler

“Ortaöğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

- * Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, bu sorunlara çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırmak,
- * Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanıır” (METK, 1973, m. 28).

Ortaöğretimin amaç ve görevleri Milli Eğitim Temel Kanunu’nda 1973 yılında yazılmıştır. Model geliştirme çalışmaları sırasında ortaöğretimin ve genel ortaöğretimin amaç ve görevleri, sendikamızın ilkeleri ekseninde yeniden tanımlanmalıdır. Amaç ve görevler, diğer öğretim düzeyleri ile koordine edilmelidir.

Sayısal Durum

Genel ortaöğretimde öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarına ve çeşitli eğitim göstergelerine ilişkin durum Tablo 1’de verilmiştir. Bu raporda yer verilen istatistiksel analizler, genel liselerin sorunlarını anlamak açısından yeterli değildir. Bu nedenle raporun geliştirilmesi sürecinde veriye dayalı analizlere ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Tablo 1. AKP Döneminde Genel Ortaöğretimde Sayısal Durum

2003-2004	Toplam (Örgün)	Resmi	Özel	Açık
Öğrenci	1.711.573	1.642.274	69.299	252.425
Öğretmen	79.545	Veri yok	Veri yok	Veri yok
Öğrenci/Öğretmen	22	---	---	---
Özelleştirme Oranı (%)	---	---	4,0	---
Açık Öğretime Kaçış Oranı (%)	---	---	---	12,9
2021-2022	Toplam (Örgün)	Resmi	Özel	Açık
Öğrenci	2.712.872	2.288.707	424.165	1.379.732
Öğretmen	193.589	135.470	58.119	---
Derslik	113.356	72.182	41.174	---
Öğrenci/Öğretmen	14	17	7	---
Öğrenci Derslik	24	32	10	---
Özelleştirme Oranı (%)	---	---	15,6	---
Açık Oranı (%)	---	---	---	33,7

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistikleri kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde “örgün” genel ortaöğretim öğrenci sayısının, yaklaşık yirmi yıl içinde 1,7 milyondan 2,7 milyona yükseldiği görülmektedir. Bu artış olumlu olmakla birlikte öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayılarında kamu ve özel okullar arasında bir uçurum oluştuğu ve genel ortaöğretimde özelleştirme oranının %4,0’ten %15,6’ya yükseldiği görülmektedir.

Tablo 1’in gösterdiği ikinci gelişme, açık öğretime kaçan öğrenci sayısında büyük bir artış olmasıdır. Dönem başında genel lise öğrencilerinin yalnızca %12,9’u açık lisede iken dönem sonunda bu oran %33,7’ye yükselmiştir. Yani her üç lise öğrencisinden biri açık öğretimdedir.

AKP iktidarının ilk ve son yılında genel ortaöğretimde gözlenen sorunlar üç noktada özetlenebilir:

- * Devlet okulları ile özel okullar arasında eşitsizlik
- * Özelleştirme oranındaki artış
- * Örgün eğitimden açık öğretime kaçıştaki artış

Tablo 2. Ortaöğretim Okullaşma Oranları (2021-2022, Resmi+Özel)

		Ortaöğretim			Genel Ort. ⁴	Mes-Tek Ort. ⁵
		Kadın	Erkek	Toplam ³		
	Türkiye	89,3	90,0	89,7	53,6	36,1
Düzen 1	Doğu Karadeniz ¹	95,0	94,1	94,5	52,6	41,9
	Güney Doğu Anadolu ²	78,6	82,6	80,7	48,4	32,2
Düzen 2	Ankara	95,9	96,5	96,2	64,1	32,1
	Şanlıurfa, Diyarbakır	73,8	80,4	77,2	45,0	32,2
Düzen 3	Rize	99,1	99,2	99,2	50,0	49,2
	Muş	65,0	72,1	68,6	32,4	36,2

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerinden alınmıştır.

Açıklamalar:

¹ *Doğu Karadeniz:* Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane

² *Güney Doğu Anadolu:* Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

³ Açık öğretim dâhil

⁴ *Genel Ortaöğretim:* Anadolu, fen, sosyal bilimler, güzel sanatlar, spor

⁵ İmam-hatip dâhil

Ortaöğretim düzeyindeki okullaşma oranlarına ilişkin Tablo 2'nin ilk çarpıcı verisi, 2012 yılından itibaren zorunlu eğitim kapsamına alınmış olan bu düzeyde okullaşma oranının %90'ın altında kalmış olmasıdır. Gerçekte ise bu oranın %70'in de altında olduğu söylenebilir. Çünkü MEB, okullaşma oranını hesaplarırken açık öğretime kayıtlı öğrencileri de hesaba katmaktadır.

Tablonun gösterdiği ikinci husus, ortaöğretime erişim konusunda bölgeler ve iller arasındaki eşitsizlik sorununun devam ediyor olmasıdır. Bölgeler arası eşitsizlik geçmişte doğu-batı arasında iken günümüzde bu eşitsizliğin kuzeydoğu-güneydoğu arasına kaydığı ve doğunun makûs talihinin yenilemediği görülmektedir. İller arası eşitsizlikte de Rize-Muş arasındaki eşitsizlik göze çarpmaktadır. Görünen o ki AKP genel başkanının memleketi ihya edilirken, Muş'un ihmal edilmesinde bir sakınca görülmemiştir.

Tablo 2'nin ortaya çıkardığı son problem kadın-erkek eşitsizliğinin hem Muş içinde hem de Muş ile diğer iller arasında yüksek bir düzeyde yaşanıyor olmasıdır. Muş'ta yaşayan lise çağındaki kadınların yalnızca %65'i örgün ya da yaygın ortaöğretime devam etme imkânına sahiptir. İronik olarak mesleki ve teknik ortaöğretime devam eden öğrencilerin genel liselere

devam eden öğrencilerden fazla olması, hem Türkiye genelinde hem de illerde gözlenen eğilimden sapma olarak değerlendirilebilir. Bu durum, ancak Muş'taki imam hatipleşmenin yüksekliği ile açıklanabilir.

İlerleyen satırlarda şube raporlarında ve çalıştayda tespit edilen sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ele alınacaktır.

Ortaöğretimin Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Eğitim Finansmanına İlişkin Sorunlar

- * Kamu kaynaklarının özel öğretim sektörüne aktarımı devam etmektedir.
- * Devlet okullarının derslik sayısı yetersizdir.
- * Eğitim, sistematik bir şekilde devlet eliyle ticarileştirilmekte, özelleştirme oranı yükselmektedir. Okul kantinleri, servis ve spor salonlarının kiralanması gibi uygulamalar, eğitimin ticarileştirilmesini artırmaktadır.
- * Okulların yalnızca elektrik, doğalgaz ve su giderleri genel bütçeden karşılanmakta; diğer zorunlu giderler (temizlik, etkinlik giderleri, sarf malzemeleri vb.) için okullara bütçe ayrılmamaktadır.
- * Okul-aile birlikleri ya da farklı yollarla okula finansman sağlama girişimleri, okul yöneticilerinin etik dışı yollara sapmalarına uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Eğitim Programlarına İlişkin Sorunlar

- * Okul öncesinden yükseköğretime kadar anadilinde eğitimin Türkçe dışındaki dillerde yasak olması.
- * Eğitim programlarında, ders kitaplarında laik ve bilimsel eğitimden uzaklaşma. Sünni Hanefi-Selefi inancının dayatılması, eğitimde dincileşme/dinselleşme.
- * Eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğinden uzak olması ve ayrımcı uygulamalar.
- * Anadolu, fen ve sosyal bilimler liselerinin beceri kazandırıcı etkinlikler yapmaması.
- * Eğitim sisteminin sınav odaklı olması ve sınav sistemlerinin sık sık değiştirilmesi.
- * Yükseköğretime geçiş sınavı ile lise müfredatı arasında uyum olmaması. Özellikle sınava hazırlık amacıyla açık öğretime kaçışları engellemek için önleyici tedbirler alınmalıdır.

MEB, 12. sınıf öğrencilerini devamsızlıktan muaf tutmaktadır. Bu sınıfta da devamsızlık takibi yapılmalıdır. Bu durum, öğretmenler açısından olduğu kadar yöneticiler açısından da sorun olmaktadır.

- * Eğitim programlarının pilot uygulama yapılmadan ve mevcut programın çıktıları görülmeden değiştirilmesi.
- * Tüm ülke ve tüm okul türlerinde aynı materyallerin ve içeriklerin kullanılması. Ücretsiz dağıtılan ders kitaplarının içerik ve biçim açısından niteliği ve tüm ülkede tek tipleştirilmesi konusunda alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmalıdır. Şube raporunda yer alan bu saptama, örgüt ve üyeler olarak sorun algılarımızın çok uç noktalarda ve farklı olduğunu gösteriyor.
- * Teneffüslerin çok kısa süreli olması.

Eğitim Emekçilerinin Sorunları

- * KHK düzeni eğitim emekçilerinin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanmaya devam etmektedir.
- * Öğretmenler, sistematik olarak yoksullaştırılmakta ve öğretmenlerin toplumsal saygınlığı düşürülmektedir.
- * Apoletli öğretmenlik ve farklı istihdam biçimleri (kadrolu, ücretli, sözleşmeli), eşit iş ilkesini ortadan kaldırmakta, iş barışını bozmaktadır.
- * Satın alma gücü zayıflayan öğretmenler ek işler yapmaya yönelmektedir. Özel ders, etüt, hafta sonları yapılan sınav görevleri ya da mesleğiyle ilgili olmayan ek işler yapmak zorunda kalan öğretmenler, kendilerini geliştirmek için zaman bulamadıkları gibi sendikal mücadeleye de katkı sunmakta zorlanmaktadır. Emekçiler yoksullaştıkça, zamanlarını giderek artan miktarda geçim sıkıntılarını çözmeye ayırmakta, sendikal mücadeleden uzaklaşmaktadır.
- * Güvencesiz çalışan öğretmenler başta olmak üzere tüm öğretmenlerin mesleki doyumları ve motivasyonları gerilemekte; öğretmenlerde tükenmişlik sendromu artmaktadır. Mutsuz öğretmenler, öğrencilerin ve velilerin de mutsuz olmasına yol açan etkenlerden biridir.
- * PİKTES öğretmenlerinin üzerindeki baskılar, iş güvencelerinin olmaması ve her türlü istismara zemin hazırlayan kuralsız çalışma ilişkileri. Örgütlü oldukları yandaş işçi sendikasının bu öğretmenlerin sorunlarına duyarsız kalması.

- * Liyakatsiz ve AKP'li yöneticiler, öğretmenler ve diğer eğitim emekçileri üzerinde olumsuz etkilere ve mobbinge yol açmaktadır. Özellikle aday öğretmenler üzerinde yandaş sendikaya üyelik baskısı yapılmaktadır. Hatta sendika üyelik formları, ilçe milli eğitim müdürlükleri tarafından verilmektedir.
- * Özellikle eğitim fakültelerindeki nitelik kaybından kaynaklanan öğretmenlerin mesleki yetersizliği.
- * Bazı branşlarda öğretmen eksikliği. Bu ve benzeri sorun saptamaları kanıt temelli yapılmalıdır.
- * Pansiyonlu/yatılı okullarda çalışan öğretmenlerin yoğun nöbet baskısı altında tutulmaları ve nöbet sırasında yaşanan sorunlar.
- * Eğitim emekçilerinin ve öğrencilerin servislerde maruz kaldığı taciz ve güvenlik sorunları. Servis ücretlerinin çok yüksek olması, öğretmenlerin servisleri kullanmaları konusunda servis şoförleri tarafından tehdit edilmesi. Taşımali eğitim yapılan okullarda nöbetçi öğretmenlerin servis şoförleriyle yaşadığı sorunlar.

Öğrencilerin Sorunları

- * Kalabalık okulların ve sınıfların, başta öğrenciler olmak üzere okul toplumunun tümünün sağlığını ve güvenliğini tehdit etmesi.
- * Yoksulluk ve/veya ihmale bağlı beslenme bozuklukları/yetersizlikleri.
- * Evdeki eğitsel desteklerin (çalışma odası, kitaplık vb.) yetersizliği.
- * Okul yapılarının engelli öğrencilere uygun olmaması.
- * Göçmen, mülteci ve geçici sığınmacı çocukların okullaşma düzeylerinin düşük olması. Okulların bu çocuklara uygun bir işleyişe kavuşmaması.
- * Doğadan uzaklaştırılmış ve sınıflara sıkıştırılmış eğitimin, öğrencilerin sosyal-psikolojik dengesini bozması.
- * Özellikle meslek liselerinde yoğunlaşan okul terkleri.
- * Kırsal kesimde çocukların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmak zorunda olmaları, okula olan ilgilerini azaltmaktadır. Çocuğun ailesiyle birlikte tarımsal faaliyette bulunmasının çocuğu geliştirici yönleri de olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta çocuk emeğinin asıl üretici güç yerine geçip geçmediğidir.

-
- * Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların eğitimden uzaklaştırılması ve eğitim hakkını kullanamaması.
  - * Yurt ve pansiyonların yetersiz olması.
  - * Öğrencilerin okuma, araştırma, düşünme vb. eğitsel çalışmalara ilgisiz ve isteksiz olmaları.
  - * Devamsızlığın yüksek olması ve izleme ve yaptırım süreçlerinin işletilmemesi.
  - * Disiplin cezalarının caydırıcı olmaması. Kılık kıyafet konusunda disiplin sağlamada zorluk çekilmesi. Okullarda disiplin cezası olması kendi başına bir sorundur. Eğitim Sen kadroları tarafından hazırlanan bir şube raporunda, böyle bir saptama yapılması da ayrıca tartışmamız gereken ve üyelerimizin sendikal eğitime alınmasını dayatan bir sorundur. Üyelerimizin öğrencileri suçlayıcı bir dil kullanması tartışmayı hak ediyor.
  - * Akıllı tahtaların yaydığı radyasyonun öğrenciler ve öğretmenler üzerindeki olumsuz etkileri. Bir şube raporunda akıllı tahtaların öğrencilerde depresyon, baş ağrısı, halsizlik, yorgunluk ve uyku hali gibi etkiler yaptığı belirtilmiştir. Bu durum hakkında inceleme yapılması gerekiyor.
  - * Öğrencilerdeki ırkçı eğilimlerin güçlenmesi. Şube raporunda bu sorunun nedeni, göçmenler olarak açıklanmıştır. Ancak ırkçılığın sınıfsal karakteri üzerinde de durulmalı ve bu konuda kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.
  - * Seçmeli derslerin belirlenmesinde öğrencilerin katılım ve seçme haklarını kullanmalarının okul yöneticileri tarafından engellenmesi. Seçmeli Kürtçe dersinin açılmaması.
  - * Öğrencilerin belli yayınları almaya zorlanması.

Diğer Sorunlar

- * TÜİK ve MEB istatistiklerinin güvenilir ve yeterli bilgi sunmaktan uzak olması.
- * Velilerin çocuklarına ve okula duyarsızlığı. Bu duyarsızlığın ekonomik, sosyal ve kültürel nedenleri incelenmelidir.
- * Ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşüklüğü, aile ortamı ve ilişkilerinden kaynaklanan sorunlar.
- * Okulların sosyal donatı alanlarının, okul bahçesinin yetersiz ve güvensiz olması.

- * Okulların finansal ihtiyaçları merkezi bütçeden karşılanmalı, finansman yönetiminin okul, ilçe ya da il düzeyinde yürütülmesine ilişkin modeller üzerinde araştırma yapılmalıdır.
- * Diyanet görevlilerinin pansiyonlarda faaliyet yürütmesi, “ikna odalarında” kız öğrencileri örtünmeye zorlaması.
- * Sosyal etkinlikler yönetmeliği çerçevesinde yürütülen derslerin yöneticilere verilmesi ve bu derslerin boş geçmesi. Yöneticiler ise idari iş yükleri nedeniyle bu derslere giremediklerini ifade etmektedir.

Ortak Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

- * Örgütlü mücadelenin geliştirilmesine ve özellikle göreve yeni başlayan eğitim emekçilerinin mücadeleye katılmasına ilişkin yeni, yaratıcı, ilgi çekici yol ve yöntemler aranmalıdır.
- * Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tüm eğitim emekçileri ve öğrenciler tarafından sahiplenilmesini sağlayacak etkinlikler, çocuk hakları ile ilgili ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleriyle birlikte örgütlenmelidir.
- * Eğitim, tüm düzeylerde ücretsiz olmalıdır.
- * Okullar arasındaki nitelik farkları belirlenmeli ve eşitlik sağlayıcı yerel ve merkezi politikalar uygulamaya konulmalıdır.
- * Eğitim programları, “her çocuk özeldir” anlayışıyla öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine uygun eğitim yaşantıları sunacak şekilde geliştirilmelidir.
- * Okul yapıları, “çocuğun sağlığı ve güvenliği” ekseninde geliştirilmelidir. Yeni okul binaları, spor ve sanat etkinliklerini sınırlamayacak şekilde tasarlanmalı, mevcut okulların öğrenci sayıları artırılarak boş kalan mekânlar öğrencilerin zamanlarını etkili ve anlamlı etkinliklerle doldurabilecekleri şekilde dönüştürülmelidir.
- * Velilerle iletişimi artıracak etkinliklere ağırlık verilmelidir. Okul yapıları ve okul yönetim süreçleri, okul-veli ilişkilerini geliştirici yönde yenilenmelidir.
- * Rehber öğretmenlerin sayısı ve niteliği artırılmalıdır.
- * Ders programları bilimsel olmayan içerikten arındırılmalı, günlük/haftalık ders saatleri azaltılmalıdır.

-
- * Okullarda “beslenme saati” uygulamasına geçilmeli ve bu saate ilişkin sosyal yardımlar artırılmalıdır.
  - * Öğretmenlerin sosyal hakları (barınma, beslenme, kreş vb.) ile ilgili sendikal mücadele yükseltilmelidir.
  - * Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çocukların dini eğitimi ile ilgili çalışmalarına son verilmelidir. Uluslararası sözleşmelerde de bir hak olarak tanımlanmış olan “din eğitimi” ya da çocukların mensup oldukları dine ilişkin bilgileri öğrenmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yaygın eğitim kapsamında çocukların yaşlarına uygun programlar yaz aylarında ya da hafta sonları düzenlenmelidir.
  - * Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kaldırılmalıdır. Bunun yerine bütün dinler hakkında bilimsel bilgiler içeren din dersi ya da felsefe, tarih, sosyoloji ve psikoloji gibi dersler için dokuzuncu sınıftan itibaren bölümler ayrılmalıdır. Okul öncesi ve ilköğretim düzeylerinde din dersi olmamalıdır.
  - * Zorunlu eğitimi düzenleyen bir kanun çıkarılmalıdır. Bu kanunda zorunlu eğitimin kapsamı örgün eğitim ile sınırlanmalıdır.
  - * Programdaki alanların ağırlıklarına ilişkin modelin nasıl olması gerektiği konusunda çalışma yapılmalıdır.
  - * Okul meclisi ve öğrenci temsilciliği yeniden uygulamaya konulmalıdır.
  - * Din ve değerler grubundaki seçmeli dersler kaldırılmalıdır.
  - * Güvenli okul üzerine çalışma yapılmalıdır.
  - * Sosyoloji ve psikoloji dersleri zorunlu dersler arasına alınmalıdır.
  - * Program değişiklikleri pilot çalışma sonrası yapılmalıdır.
  - * Program geliştirme ekiplerinde eğitim uzmanları yer almalıdır.
  - * Öğretmenlerin mesleki gelişmelerine fırsat yaratılmalı, bu konuda uygulamalı eğitimler verilmesi hususunda üniversitelerle iş birliği yapılmalıdır.
  - * Zümre öğretmenler kurullarının statüsü değiştirilmeli, zümre başkanları hizmet içi eğitim yoluyla yetiştirilmeli ve zümre öğretmenlerinin gelişiminden zümre başkanları sorumlu tutulmalıdır.

Genel Ortaöğretime Özgü Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Özelleştirme

Genel liseler, eğitimde özelleştirme oranının en yüksek olduğu okul türüdür. Özellikle 2014 yılında özel dershanelerin kapatılması, bu gelişmede oldukça etkili olmuştur.

Ailelerin çocuklarını özel okullara göndermelerinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunların başında merkezi geçiş sınavlarına hazırlık ve yabancı dil öğretimi konusundaki beklentiler ön plana çıkmaktadır. Ancak okulun güvenli olması, tam gün eğitim yapılması, öğretmenlerin öğrencilerle iletişiminin olumlu olması gibi nedenler de devlet okullarından kaçışın etkenleri arasındadır. Bu etkenlere, AKP döneminde devlet okullarının medreseleşmesini de eklemek yerinde olacaktır. Bu aşamada bütün özel okulların kamulaştırılması savunulmalıdır. Ancak bundan önce ailelerin çocuklarını özel okula gönderme nedenleri dikkatli bir şekilde incelenmeli ve devlet okulları, bu inceleme sonucuna bağlı olarak aile beklentilerini karşılayacak şekilde iyileştirilmelidir. Bu durumda çocuğunu özel okula gönderen velilerin devlet okullarına dönüş yapması ve böylece özel okulların kapanmaya başlaması beklenebilir. Öyleyse verili kapitalist ekonomik düzende özel okulları kanun zoruyla kapatma yerine, devlet okullarını iyileştirmek ve sendikal mücadeleyi bu alana kaydırmak yerinde olacaktır.

Nitelikli-Niteliksiz Lise Ayrımı, Seviye Okulu (Fen, Sosyal, Anadolu) ve Proje Okulu Uygulaması

İlköğretimden ortaöğretime geçiş süreci, ortaokul öğrencileri ve velileri için travmatik bir deneyime dönüşmüştür. Liseye geçiş sınavına hazırlık, aileler açısından giderek artan bir maliyet olduğu gibi, ergenlik dönemi sorunlarının başladığı yaştaki çocuklar açısından da psikolojik bir buhrana dönüşmüştür. Bu sınavın büyük bir kaygı yaratmasının en önemli nedeni, çocuklar için telafisinin olmamasıdır. Bu nedenle liseye geçiş sınavı, üniversiteye geçiş sınavından daha ağır ve zorlayıcı bir sınavdır. Ergen intiharlarına ilişkin araştırmalar, sınav kaygısının intihar nedenleri arasında yer aldığını göstermektedir. Merkezi sınav, buna bağlı olarak çocukların çocukluklarının en güzel zamanlarını yaşamalarına engel olan yıpratıcı sınav hazırlık süreçleri ve sınav kaygısı ve sonucunda intihara kadar varan olumsuz vakalar, liselerin nitelikli–niteliksiz olarak ayrılmasından kaynaklanmaktadır.

Fen liselerinin kuruluş amacı, fen ve matematik alanında bilim insanı yetiştirmeye liseden başlanmasıdır. Kuruluşundan 2000'li yıllara kadar bu amaca dönük olarak fen liseleri ile üniversiteler arasında sıkı bir ilişki kurulmuş ve okul sayısı sınırlı tutulmuştur. Ancak günümüzde fen liseleri bu amacından uzaklaşarak liseye geçiş sınavlarında en yüksek puan alan öğrencilerin kayıt olduğu bir okula dönüşmüştür. Fen liseleri, kontenjanlarının sınırlı olması, sınav puanı yüksek öğrencilerin toplanması ve okulların fiziki olanakları nedenleriyle diğer lise türlerine göre eşitsizlik yaratan bir okul konumuna gelmiştir. Gerçekte fiziksel olanaklar ve öğretmen nitelikleri açısından bütün okulların fen lisesi düzeyine

çıkarılması gerekmektedir. Ancak akademik başarısı görece “yüksek” öğrencilerin aynı okulda toplanması, diğer okullar açısından türlü sorunlara yol açmakta, evine en yakın okula gitmesi gereken öğrencilerin başka bir kente ya da kentin uzak bir yerine gitmek zorunda kalmasına, servis kullanımına ya da pansiyon ihtiyacının doğmasına neden olmaktadır.

Sosyal bilimler liseleri de Anadolu öğretmen liselerinden dönüştürülen ve fen liselerinin kuruluş amacına benzer bir şekilde sosyal bilimler alanında bilim insanı yetiştirme işini lise düzeyine taşımayı hedefleyen okullardır. Ancak bu okulların da günümüzde böyle bir işleve sahip olduklarını savunmak güçtür.

Eşitsizlik yaratan diğer bir okul türü de “proje” ön ekiyle kurulmuş genel ya da mesleki liselerdir. Bu okullar, özellikle öğrenci kaydı ve öğretmen atamasındaki kural dışlıklar nedeniyle ayrıca AKP'nin politik amaçlarına hizmet edecek şekilde işletilmesiyle ciddi bir sorun haline gelmiştir. Bu çerçevede, acilen nitelikli (merkezi sınavla yerleşilen)–niteliksiz (yerel yerleştirme/sınavsız geçiş) okul ayırımına son verilmelidir. Liseye geçiş sınavları kaldırılmalıdır. Bütün genel liseler, tüm yönleriyle eşitlenmeli ve nitelikli duruma getirilmelidir. Fen, sosyal, proje ve Anadolu liselerinin isimleri, ‘... Lisesi’ olarak değiştirilmeli ve okul adları, öğrencilere sorularak belirlenmelidir.

Açık Öğretime Kaçış

Zorunlu eğitim kapsamına alınmış olan ortaöğretim düzeyinde açık öğretime kaçış oranı hızla yükselmektedir.

Öğrencilerin açık öğretime kaçış nedenleri araştırılmalı ve örgün ortaöğretimin bu araştırma sonuçlarına göre iyileştirilmesi sağlanmalıdır.

Okulda Şiddet ve Zorbalık

Ortaokul ve liselerde öğrenciler arasında şiddet ve zorbalık giderek artmaktadır. Bu durum, okulları çocuklar için güvensiz mekânlar haline getirmiştir.

Okullardaki rehber öğretmen sayısı, 100 öğrenciye bir rehber öğretmen olacak şekilde artırılmalıdır.

Şiddet ve zorbalıkla mücadele konusunda Sendikamız tarafından 2006 yılında yapılan sempozyumun gözden geçirilmesi ve gerekirse sırf bu başlıkta bir sempozyum düzenlenmesi yararlı olabilir.

Spor Liselerine Özgü Sorunlar

* Spor ve güzel sanatlar liseleri, 2018 yılında Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Bu uygulamadan vazgeçilmelidir. Çünkü bu okullar meslek lisesi değildir.

- * Uygulamalı alan derslerinin sağlıklı ve verimli işlenebilmesi için gerekli olan spor tesisi ve alanlarının olmaması. Bu problemin sayısal verilerle ispatlanması gerekir.
- * Alana özgü malzeme ve donanım yetersizliği, branşlara özgü tesislerin olmaması.
- * Giyinme odası, duş, sıcak su gibi ihtiyaçların sağlıklı bir şekilde ve yeterli düzeyde karşılanamaması.
- * Okullarda yemekhane olmaması ve öğrencilerin sporcu beslenmesine uygun miktarda ve özellikle besin alamaması.
- * Sakatlık ve yaralanmalar için revir ve sağlık görevlisi olmaması.
- * Müsabakalara katılım için yeterli bütçe ayrılmaması.
- * Öğrencilerin kullanması gereken forma, eşofman, spor ayakkabısı vb. branşa özgü ders araç ve gereçlerinin fiyatlarının yüksek olması.
- * Yükseköğretime geçişte alanlarıyla ilgili bölümler için ek puan verilmemesi.

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNİN SORUNLARI VE BU SORUNLARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Özet

Mesleki eğitim genel olarak bireyin sahip olduğu yetkinlikler ile mesleğin gerektirdiği nitelikleri uyumlaştırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Politik olarak ekonomik kalkınma, genç işsizliğin önlenmesi, istihdamın artırılması gibi amaçlarla yürütülmektedir. Bu anlamıyla mesleki eğitimin çalışma hayatı ve piyasa dinamikleri ile en çok ilişkide olan eğitim türü olduğu söylenebilir. Günümüz sermayesi üretimde verimliliği artırmak için atipik istihdam modelinde; ucuz maliyetle çalışan, belli bir işletmeye veya mesleğe bağlı olmayan, işten çıkarılmaya direnç göstermeyen, esnek ve eksik istihdama uyum gösteren ve gerektiğinde çalışabilmek için yaşadığı bölgeyi kolayca değiştirebilecek iş görenlere ihtiyaç duymaktadır. Mesleki ve teknik eğitimin nitelikleri de bu özelliklere sahip bireyler yetiştirecek şekilde dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Söz konusu nitelikte bir eğitimi alması için hedeflenen kesim ise sosyoekonomik düzeyi düşük ve yoksul ailelerin çocuklarıdır.

Bu rapor Eğitim Sen Genel Merkezi'nde 07-08 Ocak 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen "Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri" çalıştayı kapsamında toplanan mesleki teknik liseler komisyonu tarafından mesleki eğitimde yaşanan sorunları ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Raporun giriş bölümünde çalıştay sürecinde genel merkezin belirlediği "mesleki ve teknik lise alanında eğitimin sorunlarına ilişkin genel tartışma hattı" doğrultusunda yapılan mesleki eğitim komisyonunun gerçekleştirdiği tartışmalar değerlendirilmiştir. Bulgular bölümünde ise komisyona teslim edilen 21 raporun içerik analizi ile birleştirilmesinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Sonuç ve öneriler bölümünde ise tüm veriler bir arada değerlendirilerek öne çıkan sorunları vurgulayıp bu sorunlara ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Eğitimin Ticarileştirilmesi

1970'de dünyada, 1980'de ise askeri darbe ile birlikte ülkemizde devreye sokulan neoliberal politikalarla birlikte eğitim ve sağlık piyasaya açılmış ve ticarileşme bu alanlarda hızlı bir şekilde devreye sokulmuştur. Eğitimdeki ticarileşme her örgün ve yaygın eğitim kurumlarında görülmektedir. Bu alanlardan birisi de mesleki ve teknik eğitimidir. 3308 sayılı mesleki eğitim kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte okullar döner sermaye üzerinden özel sektörün üretim atölyeleri haline dönüştürülmüştür. Bu süreç yaygın eğitim kurumlarında ise Çıracılık Eğitim Merkezlerinde özel sektöre ucuz iş gücü ve finans aktarma aracı haline dönüşmüştür.

2016 yılında ise Çıracılık Eğitim Merkezleri Mesleki Eğitim Merkezlerine (MESEM) dönüştürülerek yaygın eğitimden kapsamından çıkarılarak örgün eğitime kapsamına alınmıştır.

Böylece mesleki eğitimde paradigma değişiminin ilk adımı atılıp okul tabanlı eğitimin işletme tabanlı eğitime geçiş süreci başlatılmıştır. 2021 Aralık ayında Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri (MTAL) bünyesinde MESEM programı açılma kararı alınmıştır. Böylece işletme tabanlı mesleki eğitim örgün eğitim kurumları içerisinde de yerini almıştır. Eğitimin ticarileşmesi mesleki teknik eğitim boyunda hız kesmeden devam etmektedir. MESEM programına dâhil olan öğrencilerin (işçilerin) işletme sahiplerine devlet katkısı adı altında ustalık öğretim programı adı altında asgari ücretin yarısı tutarındaki parayı aktarmaktadır. Bu kamu kaynaklarının özel sektöre aktarılmasının yolu haline gelmiştir.

Mesleki eğitimde ticarileşmenin bir diğer örneği de açılan özel mesleki ve teknik Anadolu liseleridir. Devlet MTAL'lerine neredeyse hiç ödenek göndermeyen Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) özel MTAL'lere öğrenci başı yüklü miktarda ödeme yapmaktadır. Örneğin 2022-2023 öğretim yılında öğrenci başına elektrik elektronik teknolojisi alanında 14104 TL'yi direkt özel MTAL hesabına yatırmıştır.

Yoksul Çocuklar

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de MTAL'lerine yoksul çocuklar devam etmektedir. Bundan dolayı Mesleki ve Teknik Eğitimin her alanı yoksulların yoğun olarak bulunduğu söyleyebiliriz. MTAL'ler tamamen piyasaya ara ve ucuz iş gücü yetiştiren kurumlara dönüştürülerek bir nevi yoksul çocuklara ebeveynlerin 'usta isen sen en fazla ustabaşı olabilirsin' kabulünü oluşturmaktadır.

Aynı zamanda MTAL'lerinde yarı yatılı ya da yatılı kalan yoksul öğrenciler vakıf ya da yardımseverlik üzerinden genellikle tarikatların yemek, kılık kıyafet, burs vb yardım yapmaları ile siyasal İslam'ın bir örgütlenme alanı haline dönüşmeye başlamıştır.

Kız Çocukları

MTAL'leri toplumsal cinsiyet bağlamında bir ayrışma oluşturmakta, kız çocukları kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerine göre alanların bulunduğu okullara yönlendirilirken erkek çocuklar ise yine kendilerine yüklenen cinsiyet rollerine göre alanların bulunduğu okullara yönlendirilmektedir.

LGBTİ+ Öğrenciler

Her türlü ayrışmanın yoğun olarak yaşandığı mesleki ve teknik eğitim sisteminde bireylerin cinsel yönelimleri yok sayılarak tamamen tek tipçi ve cinsiyetçi, erkek egemen bir yaklaşım dayatılmaktadır.

Anadilinde Eğitim

Ülkemizde anadilde eğitimi savunan tek eğitim sendikası olan Eğitim Sen, bu ilkeyi evrensellik iddiasından dolayı tüzüğünde bulundurmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki 17. ve 29. maddelerinde olmak üzere birçok uluslararası anlaşmada

anadilde eğitimin önemi vurgulanmış ancak Türkiye bu maddelere çekince koymuştur. Bu ilke ülkede bulunan tüm etnik unsurlar için savunulmaktadır. Maalesef tek tipçi, milliyetçi ve muhafazakâr bir eğitim sistemimiz vardır. Anayasal zeminde bazı kazanımlar sonucunda ilerleyen yıllarda anadilde eğitim de hayata geçirilecektir. Ülkemizde bulunan mülteciler içinde aynı sorun başka bir boyutu ile yaşanmaktadır.

Engelli Çocuklar

Nüfusun yaklaşık %10 unu özel gereksinimli bireyler oluştururken eğitimin hiçbir alanında bu oranda özel gereksinimli bireylere rastlanmamaktadır. Aynı şekilde mesleki ve teknik eğitimde de bu orana uygun özel gereksinimli birey bulunmamaktadır. Dolayısıyla özel gereksinimli bireylere dönük sürdürülebilir bir eğitim politikası bulunmamaktadır. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı özel gereksinimli bireyleri hiyerarşik yerleştirme sisteminden kaynaklı en alt tabaka olarak görülen mesleki ve teknik Anadolu liselerine yönlendirmektedir. Bu durum çoğu zaman hazırlanan yönetmelikteki sınıf başına iki kaynaştırma öğrencisi sayısının çok üzerine çıkmasına neden olmaktadır.

Mülteci Çocuklar

Mülteciler genellikle kentlerin kenar mahallelerinde yoksunluk ve yoksulluk içerisinde bir yaşam sürmeye mahkûm edilmekte ve kentin diğer yoksulları gibi sağlık ve eğitim başta olmak üzere birçok kamusal hizmetten yeterince yararlanamamaktadır. Mültecilik bir ötekileşme alanı olarak kentin diğer ötekileştirilenlerine eklenmiştir.

Avrupa Birliği'nin fonladığı Sosyal Ekonomik Uyum Projesi (SEUP) kapsamında mülteci çocuklara mesleki eğitim verilmesi amaçlanmaktadır. Ancak mülteci çocuklar projeden yeterince yararlanamayıp ucuz çocuk işçi olarak piyasada çalıştırılmaktadır.

Dijital Eğitim

Teknolojinin gelişimine bağlı olarak dijitalleşme ivmelenmektedir. Bu alan toplum yararına kullanılması durumunda birçok olumlu özellik barındırır da mevcut durumda neoliberal politikalar gereği esnek çalışma, eşitsizliği derinleştirme ve toplumu her açıdan kuşatmaya dönük kullanılmakta ve yaygınlaştırılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim her birey için aynı değildir. Bu durum sosyoekonomik düzeyi düşük kesimlerin eğitimi olan mesleki ve teknik eğitim alanında çok daha net görülmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin bilinçli olarak dijital bağımlılığı artıran, sosyal ortamdan soyutlayan asosyal bireylerin yetişmesine hizmet eden bir araca dönüşmektedir.

Eğitimde Laiklik

Eğitimin her alanında dinsel bütün unsurların çıkarılması gerekmektedir. Kamusal alanda her türlü farklı inanç ve düşünceye eşit mesafede olunmalıdır.

Doğayı Gözetken Eğitim

Eğitilmiş insan politikalarından vaz geçilip insani eğitim politikalarının benimsenmesi yani doğaya, insana ve insan dışındaki diğer canlıları ayırtmamalıdır. Eğitim ortam ve programlarının bu çerçevede düzenlenmesi gereklidir.

Okul Terkleri

Türkiye’de tüm eğitim kademelerinde okul terk oranları çok yüksektir. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Ancak mesleki ve teknik eğitimde öne çıkan terk sebepleri ekonomik koşullara bağlıdır. Milli Eğitim Temel Kanunu ve diğer yasa ve yönetmeliklerde örgün eğitime devamın esas olmasına karşın kamu yöneticileri öğrencileri yaygın eğitime yönlendirmektedirler. Böylece yoksulluğunda zorlamasıyla yoksul çocuklar örgün MTAL’lerindeki okul tabanlı programlardan işletme tabanlı MESEM programına yönlendirilmektedir. Ya da bu öğrenciler tamamen eğitimden uzaklaşıp ucuz iş gücü olarak piyasada sömürüye açık hale gelmektedir.

Mesleki ve Teknik Lise Alanında Öğretmenlerinin Sorunları ve Talepleri, Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun Okuldaki Etkileri

Teknik öğretmenlerin özlük yönünden her geçen yıl hak kayıpları yaşanmaktadır. Bunlar; yıpranma, teknik öğretmen tazminatı, koordinatörlük, proje okulları uygulamaları, işçi sağlığı ve güvenliği, komisyonlarda sınırlama getirilmesi, döner sermaye yönetmeliği, beceri sınavları ve ücretleri, öğrenci nakilleri, ağır iş yükü (maaş karşılığı 20 saat), teknik personel yetersizliği ve benzeri sorunlardır.

Teknik öğretmenler mezunların kendi alanlarında yeterince çalışmamasından hareketle “başarısız” olarak etiketlenmektedir. Bu durum mesleki tükenmişliğe sebep olup iş doyumunu ve mesleki bağlılığı düşürmektedir. Teknik öğretmenler yeni teknolojiler karşısında mevcut bilgilerini koruma ve yeni bilgileri edinme konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Mesleki ve Teknik Lise Alanında Yardımcı Destek Personelin ve İdari Teknik Personelin Sorunları ve Talepleri

Okullarda yardımcı destek personelin ve idari teknik personelin sayısı son derece yetersizdir. Atölye, laboratuvar ve tuvalet, koridor ve benzeri alanların temizliği öğrenciler ve öğretmenler tarafından yapılmak zorunda kalınmaktadır. Atölye ve laboratuvarların bakım ve onarımını teknik personelin yapması gerekirken alan ve atölye şefleri tarafından yapılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının memur, hizmetli ve teknisyen ataması yapmaması bu tür sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Şubelerden Gelen Raporlardan Elde Edilen Bulgular

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen içerik analizi sonucu raporlardaki görüşler; temel politikalar, eğitim ekonomisi, mesleki eğitime giriş süreci, eğitim programları, mesleki eğitimin yürütülmesi, okul yönetimi, öğretmenlerin durumu, mesleki eğitim öğrencilerinin durumu, mesleki ve teknik Anadolu liseleri (MTAL) bünyesinde açılan Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM)

programı, işletmede beceri eğitimi, destek personeli ile mezunların durumu başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Temel Politikalar

Eğitim Sen'e bağlı şubelerden gelen rapordan elde edilen bulgularda temel politikalara ilişkin görüşler; "sorunlar" ve "öneriler" boyutları altında incelenmiştir.

Tablo 1. Temel politikalara ilişkin sorunlar

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Bilimsel temelden yoksun popülist politikalar	1	1
Toplumdaki duyarsızlık	1	1
Doğadan kopuk eğitim	1	1
Cinsiyetçi mesleki eğitim	7	5
Ana dilde eğitim sorunu	5	5
Sistemin hiyerarşik yapısı sebebiyle toplumda oluşan ayrımcı mesleki eğitim algısı	3	3

Tablo 1'de görüldüğü üzere mesleki eğitime yönelik politikaların bilimsel temelden yoksun, popülist ve sermayenin çıkarları doğrultusunda oluşturulduğu ifade edilmektedir. Toplumda mesleki eğitime ilişkin gelişmelere duyarlılık yeterli düzeyde değildir. Hatta toplumsal hayattaki hiyerarşik sınıfsal yapı sebebiyle toplumda mesleki eğitime sadece "ara eleman" yetiştiren kurumlar olarak bakan ayrımcı bir algı bulunmaktadır. Doğal yaşamdan kopuk, cinsiyet rollerinin baskın olarak hissedildiği mesleki eğitimimizde tüm etnik unsurların ana dilde eğitim ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Temel politikalara ilişkin sorunlara ilişkin cinsiyetçi mesleki eğitim kategorisi en çok görüş belirtilen konudur (5 şubeden 7 görüş). Bu konu bir raporda (Diyarbakır) şu şekilde ele alınmıştır.

"Alan veya bölüm seçimlerinde toplumsal cinsiyet rollerine uygun meslek algısını yıkmalı. Kadınların hayatın her alanında istihdamının önünü açılmalı. Tabii bunun için gerekli eğitsel, ekonomik ve toplumsal düzenlemeler devlet politikalarıyla hayata geçirilmelidir."

Tablo 2. Temel politikalara ilişkin öneriler

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Piyasacı eğitimden özgürleştiren insani eğitime geçiş	5	5
Demokratik katılımcı mesleki eğitim politikaları uygulanması	1	1
Eğitimde fırsat eşitliğinin (eşitlik) sağlanması	1	1
Eğitimde laiklik ilkesinin temel alınması	10	5

Tablo 2'deki önerilerden birinde mesleki eğitim politikalarının piyasacı ve sermayenin önceliklerine göre şekillendiği saptanarak bu anlayışın bireylerin ve toplumun önceliklerine göre değişmesinin gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin bir rapor (Ankara 2) bu konuyu şu şekilde ele almıştır.

“Tüm bu sorunların çözümü için mesleki eğitimde piyasacı tutum ve politikardan vazgeçilmelidir. Kamusal eğitim anlayışının meslek liselerinde yerleşmesi; öğrencilerin, öğretmenlerin ve toplumun üstün yararına odaklı meslek lisesi eğitim programları geliştirilmelidir.”

Ayrıca raporlarda mesleki eğitim politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında demokratik ve katılımcı bir anlayışın belirleyici olması gerektiği, eğitimde fırsat eşitliğinin herkes için sağlanması ve eğitim sisteminde dini grupların artan etkisinin yarattığı olumsuzluklardan doğan laik eğitim ihtiyacı (5 şubeden 10 defa) vurgulanmaktadır.

Eğitim Ekonomisi

Eğitim ekonomisi ana başlığı altındaki görüşler “eğitimin finansmanı” ve “eğitimin ticarileşmesi” şeklinde iki kategoriye ayrılmıştır.

Tablo 3. Eğitimin Finansmanı

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Okul bütçelerine yeterli kaynak ayrılması	11	9
Proje bütçelerinin yerinde kullanılmaması	2	2
Özel sektörün ekonomi katkı sağlaması	2	2

Tablo 3'de görüldüğü üzere eğitimin finansmanına ilişkin en çok vurgulanan sorun okul bütçelerine yeterli kaynağın ayrılmadığına ilişkindir (9 şubeden 11 görüş). Bir raporda durum aşağıdaki gibi özetlenmektedir (İzmir 2).

“Okullara ödenek gönderilmemesi eğitim öğretimi ciddi anlamda aksatmaktadır. Planlanan çalışmaların yapılabilmesi gelişen sanayi ve teknolojinin yakalanabilmesi için her okulun yıl bazlı olarak öğrenci sayısı gözetilerek ödenek gönderilmesi halinde; eğitimde kalite artacaktır. MEB in yapmış olduğu keyfi uygulamalarla mücadele eden okul yöneticilerinin elini ‘de güçlendirecektir.”

Ayrıca okulların niteliklerinin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen proje bütçelerinin harcanmasındaki belirsizlikler raporlarda vurgulanırken, mesleki eğitimin mezunlarından en çok yararlanan kurumlar olan özel sektörün mesleki eğitim alanına katkısı son derece yetersiz bulunmaktadır.

Tablo 4. Eğitimin Ticarileşmesi

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Özel meslek liseleri ve eğitimde özelleşmeye dönük politikalar	9	7
Döner sermaye uygulaması mevcut işleviyle yürütülmemesi	8	4
Stajyere devlet katkısı üzerinden okullar yerine işletmelere kaynak aktarımı	1	1
Eğitimin kamusal niteliğini yok edecek şekilde büyük sanayi kuruluşlarının kendi mesleki okullarını açması	1	1

Tablo 4'de görüldüğü üzere raporlarda eğitimin ticarileşmesi boyutunda en çok dile getirilen sorun özel meslek liselerinin yaygınlaşması ve MEB'in eğitimde özelleşmeye yönelik politikalarıdır (7 şubeden 9 görüş). Raporlarda okullarda uygulanan döner sermaye sisteminin mevcut durumu; öğrencilerin sömürülmesi, öğretmenlerin paylarının yetersizliği, üst düzey yönetimlerin paylarının yüksekliği, okulların döner sermaye aracılığı ile özel sektöre açılması gibi nedenlerle eleştirilmektedir. Ayrıca işletmede beceri eğitimi sürecinde işletmelere devletin yaptığı katkı payı ödemeleri, özel sektöre devlet bütçesinin aktarılması olarak görülmektedir. Bu kaynağın okullara ayrılması gerektiği vurgulanmaktadır. Büyük sanayi kurum ve kuruluşlarının açtıkları mesleki okullar da eğitim kurumlarının ticari kuruluşların bir birimi haline dönüşmesi anlamına gelmektedir.

Mesleki Eğitime Giriş Süreci

Ortaokul sonrası çocukların hangi lisede eğitim alacağına karar vermesi tüm hayatlarını etkileyen önemli bir süreçtir. Mesleki eğitime giriş süreci de bu raporda "sorunlar" ve "öneriler" kategorileri altında değerlendirilmiştir.

Tablo 5. Mesleki eğitime girişe ilişkin sorunlar

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Mesleki tanıtım eksikliği	4	4
Not ve adrese dayalı yerleştirmenin ortaya çıkardığı sorunlar	5	3
Meslek seçimi yaşının erken oluşu	2	2
Yeni öğrencilerin alan seçim süresinin kısa olması	2	2
Mesleki okul ve alanların yerel istihdam ihtiyaçlarına uygun olarak açılmaması	5	2

Tablo 5'de görüldüğü üzere raporlarda öğrencilerin meslek lisesine başlamadan önce yeterince meslekleri tanımadığı (4 şubeden 4 görüş) öne sürülmektedir. Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini göz önüne almadan sadece not durumu ve adrese dayalı olarak yapılan yerleştirmeler zamanla başta eğitimden uzaklaşma, okul terkleri ve eğitime motivasyonun düşüşü gibi çok sayıda soruna yol açmaktadır. Ömür boyu sürecek bir mesleği seçmek için bazı raporlarda 14-15 yaş aralığı uygun görülmemektedir. Ayrıca mesleki okullar ve alanları bölgesel istihdam ihtiyaçlarına göre açılmaz ise öğrenciler gelecekte eğitimini aldıkları meslek alanında çalışamayacaklarını ön görerek okula karşı olumsuz tutumlar geliştirebilmektedirler. Bu konuya ilişkin bir görüş aşağıda verilmektedir (Trabzon).

“Okulumuza öğrencilerin isteğine göre değil de puanlarının tutmayışlarına göre geldiklerini biliyoruz. Özellikle 9.sınıfta okul terkleri ve değiştirmek isteyişler üst düzeydir.”

Tablo 6. Mesleki eğitime girişe ilişkin öneriler

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Mesleğe yöneltmede rehberlik yapılması	10	7
Meslek liselerinin alanlara göre yeniden işlevselleşmesi	1	1
Yoksul ve işsiz yetişkinlere mesleki ve diğere eğitim alanlarına ulaşabilmesi	1	1

Tablo 6'da görüldüğü üzere mesleki eğitime başlamadan önce öğrencilerin mesleğe yönlenebilmesi için ilgi, yetenek ve gelecek yaşama ilişkin beklentilerini hesaba katan nitelikli bir mesleğe yöneltme ve rehberlik hizmeti verilmesi önerilmektedir (7 şubeden 10 görüş). Bu konuya ilişkin bir rapor görüşü şu şekildedir (Gaziantep).

“Mesleki eğitime gelen öğrencilerin %50 gibi bir oranı mecburi tercihler ile ve sistemin kendilerini yönlendirmesi ile gelmiş bulunuyor. Bu durum öğrencinin isteksizliğini arttırmaktadır. Doğru ve bilimsel bir yönlendirmenin olmaması öğrencileri yanlış tercihlere yönlendirmekte ve onları mutsuz etmektedir.”

Ayrıca bir raporda sağlık, ticaret gibi türlere ayrılan meslek liselerinin istihdama katılım yönünden işlevselliğini yitirdiği ve bu okullarda alınan eğitimin mesleğe geçiş için anlamlı hale getirilmesi gerektiği de dile getirilmiştir. Yine yaygın eğitim yolu ile aktif istihdam politikaları kapsamında yoksul ve işsiz yetişkinlere yönelik daha etkin eğitim süreçleri yürütülmesi gerekliliği de öneriler arasında ifade edilmiştir.

Eğitim Programı

Eğitim programları eğitimin niteliğini etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Eğitim programları konusu bu raporda “sorunlar” ve “öneriler” kategorileri altında değerlendirilmiştir.

Tablo 7. Eğitim programına ilişkin sorunlar

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Eğitim programlarının yoğun olması	13	12
Eğitim programı ve müfredatın çok sık değişmesi	9	8
Sınıf geçme sistemindeki sürekli değişimler	2	2
MEGEP'le gelen modüler sistemin sağlıklı uygulanamayışı	1	1

Tablo 7'de görüldüğü üzere mesleki eğitimde eğitim programlarına ilişkin olarak en çok vurgulanan sorunların başında eğitim programlarının çok yoğun olması gerekmektedir (12 şubeden 13 görüş). Öğrencilerin bu yoğun programlardan yorulduğu, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılamadığı ifade edilmektedir. Bir rapordan alınan görüş aşağıdaki gibidir (Manisa).

"4. Öğrencilerin günlük 10 saat derse girmeleri, yoğun ders programı hem sosyal yaşantılarını hem de ders başarılarını olumsuz etkilemektedir."

Ayrıca öğretmenler ve öğrenciler eğitim program, müfredatlarında ve sınıf geçme sisteminde sık sık yapılan değişikliklere uyum göstermekte zorluk çekmektedir. Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme projesi (MEGEP) ile geçilen modüler sistemin belirtilen hedeflere ulaşamadığı da bir raporda ifade edilmiştir.

Tablo 8. Eğitim programına ilişkin öneriler

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Son sınıfta seçmeli derslerin temel dersler arasından seçilmesi	4	3
Kültür dersleri müfredatının kolaylaştırılması	2	2
Alt kademelerde bireyin kendisini ve meslekleri tanımasına dönük faaliyetler yapılması	2	2
Kültür ve sanat ile ilgili derslerinin seçilmesi	1	1
Felsefe grubu derslerinin seçilmesi	1	1
Programların güncel hayatta bağının kuvvetlendirilmesi	1	1

Tablo 8'de görüldüğü üzere eğitim programına ilişkin öneriler daha çok seçmeli derslerin sosyokültürel yönden öğrencileri geliştiren derslere yöneltilmesine ilişkindir. Kültür derslerinin müfredatının zorluk düzeyinin meslek lisesi öğrencilerinin hazır bulunuşları yönünden düzeylerinin üstünde olduğu değerlendirilmektedir. Programların güncel hayata dönük yönde geliştirilmesi ihtiyacı vurgulanmıştır.

Mesleki Eğitimin Yürütülmesi

Mesleki eğitimin yürütülme sürecine ilişkin şubelerden gelen raporlarda çok sayıda sorundan bahsedilmektedir. Sorunların çok çeşitliliği olması bu bölümdeki görüşlerin sınıflandırılmasını zorlaştırmıştır. Bu sebeple bu konudaki tüm görüşler tek bir tabloda değerlendirilmiştir.

Tablo 9. Mesleki eğitimin gerçekleştirilme süreci

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Teknik donanım ve temrinlik malzeme yetersizliği	14	11
Kalabalık sınıflar	8	7
Okulların fiziksel yetersizlikleri	7	7
Güncel teknoloji yatırımı ihtiyacı	7	6
Velilerin eğitim sürecine katılımının yetersizliği	5	5
Okullar arası eşitsizlikler	6	4
Sınıf geçme ölçütleri tutarsızlıkları	5	3
Niteliksiz ders kitapları	4	3
İkili eğitimin uygulanması	3	3
Nakil işlemlerinin çok sık yapılabilmesi ve dönem sonuna kadar devam etmesi	3	3
MTAL ifadesinin genel oluşu (Teknik, sağlık, turizm gibi alanın ne olduğunun anlaşılmayışı)	2	2
İdari işlerde SGK ile yaşanan sorunlar	2	2
Bilgi teknolojilerinin kontrollü ve amaca uygun şekilde kullanımının yaygınlaşması	2	2
Mesleki eğitim iş eğitimine dönüşmekte oluşu	1	1
İşçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin sorunlar	1	1
Meslek lisesine dönüştürülen liselerin yetersizlikleri	2	1
Aile birliği ve kantin ilişkilerinde şeffaflık	1	1
Engelliler ile uyumlu fiziksel şartların bulunmayışı	1	1
Ödül ve disiplin cezalarının anti demokratik oluşu	1	1

Tablo 9'da görüldüğü üzere mesleki eğitim sürecine ilişkin en çok ifade edilen durum okulların atölye ve laboratuvarlarının teknik donanım (demirbaş) ve temrinlik malzeme yetersizlikleridir (11 şubeden 14 görüş). Bağlantılı olarak okullarda sürekli olarak güncel teknolojilere yatırım yapılması gerekmektedir. Bir raporda durum şu şekilde özetlenmektedir (Ankara 1).

“Meslek liselerine gerekli donanım bakanlık tarafından sağlanmamaktadır. Çok eski donanımlar kullanılmaya devam edilmektedir. Gerekli donanım çoğu zaman öğrencilerden talep edilmektedir. Mesleki liselerindeki donanım sorunu bu okullara gerekli kaynağın sağlanması ile ortadan kaldırılmalıdır. Okullardaki laboratuvarlar yeterli donanıma sahip değildir. Laboratuvarlardaki eksiklikler tamamlanmalı ve öğrencilerin buraları kullanması teşvik edilmelidir.”

Raporlarda okulların fiziksel olarak yetersizliği ve kalabalık sınıflar da önemli bir sorun olanı olarak ifade edilmektedir. Öğrencilerin çoğu okulda spor yapma, sosyal faaliyetler yürütme (Tablo 15) gibi imkanlardan da mahrum olduğu söylenebilir. Velilerin okul ve veli işbirliği ile öğrencilerin gelişim süreçlerinin takibine ilgisi oldukça düşük düzeydedir.

Mesleki okullar arasındaki fiziki ve donanım yönünden eşitsizlikler dikkat çekici düzeydedir. İncelenen raporlardan elde edilen bulgulara göre özellikle imam hatip liseleri ve genel liseler ile karşılaştırıldığında mesleki okulların fiziksel imkânlar bakımından bakanlıkça ihmal edildiği söylenebilir.

Okul Yönetimi

Okul yönetimlerine ilişkin sorun ve önerileri içeren bulgular aşağıdaki gibidir.

Tablo 10. Okul yönetimi

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Liyakat sahibi olan alandan yönetici seçimi kriterlerine uyulmaması	7	6
Demokratik katılımcı yönetim ihtiyacı	3	3
Kadınların idareci olmasındaki engellemeler	1	1
Sendikal ayrımcılık yapan idareciler	1	1
İdarecilerin derslerinin boş geçmesi	1	1
Okul yöneticilerinin öğretmenlik mesleğine yabancılaşması		

Tablo 10'da görüldüğü üzere okul yönetimlerine ilişkin en çok üzerinde durulan sorun liyakat sahibi olmayan ve ilgili MTAL'de hali hazırda açık olan mesleki alanlar dışındaki branşlardaki öğretmenlerin okul müdürü olarak atanabilmesidir (6 şubeden 7 görüş). Mesleki okulların kendisine özgü koşulları kavrayamayan, mesleki eğitim ile ilgili deneyimi yetersiz olan öğretmenlerin yöneticiliği örgüt iklimini ve iş barışını bozan sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin bu konuda bir raporda şu ifadelere yer verilmiştir (Tokat).

“Meslek lisesi öğrencilerinin ve meslek öğretmenlerinin sorunlarının çözülmesi, verimliliğin artırılması için daha önceki yönetmeliklerde olduğu gibi meslek okullarındaki okul müdürleri meslek öğretmenlerinde[n] seçilmesi gerekmektedir.”

Ayrıca kadınlar okul yöneticisi olabilmesi açısından da cinsiyetçi engellemeler yaşamaktadır. Bir raporda ise bazı idarecilerin sendikal ayrımcılık yaptığı da ifade edilmiştir. İdarecilerin üstlerine atanmış derslere girmemesi ve okul yöneticilerinin zamanla öğretmenlik mesleğine yabancılaşması diğer önemli sorun alanlarıdır.

Raporlarda okul yönetiminde demokratik katılımcı bir yönetim sisteminin oluşturulması gerektiğini ifade etmektedirler. Bir şubeden gelen rapor konuyu şu şekilde ortaya koymaktadır (Ankara 3).

“Bir bütün olarak eğitim sürecinde demokratik katılım yok denecek kadar azdır. Karar mekanizmalarında halen öğretmen, öğrenci ve veli katılımı sağlanamamaktadır. Bu yönde sembolik uygulamalar demokratik katılım bilincini geliştirmemektedir.”

Öğretmenlerin Durumu

Şubelerden gelen raporların içerik analizi sonucu öğretmenlerin durumuna ilişkin bulgular dört kategoride sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler; “eğitim uygulamaları açısından yaşanan sorunlar”, “öğretmen nitelikleri”, “ekonomik durum” ve “özlük hakları” olarak belirlenmiştir.

Tablo 11. Eğitim uygulamaları açısından yaşanan sorunlar

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Ücretli ve sözleşmeli gibi farklı statülerde çalışma	16	10
Öğretmenler arası ayrışmalar	9	7
Aday öğretmenlere sendika üyeliği baskısı	3	3
Sorunların göz ardı edilmesi	3	3
İşçi sağlığı ve güvenliği eğitimlerine ve yasal düzenlemelere ihtiyaç	2	2
Adaletsiz ödüllendirme uygulamaları	1	1
Bilgisayar ve internet bağlantısı ihtiyacı	1	1
Yemek ve ulaşım desteği	1	1

Tablo 11’de görüldüğü gibi raporlarda öğretmenlere ilişkin eğitim uygulamaları esnasında yaşanan en büyük sorun kadrolu, sözleşmeli ve ücretli öğretmenlik gibi farklı statülerde çalışılmasıdır (10 şubeden 16 görüş). Konuya ilişkin bir görüş aşağıdaki gibidir (Van).

“Sözleşmeli öğretmen uygulaması iş ortamında gruplaşmaya neden olmaktadır. - Sözleşmeli öğretmenler kendisine verilen angarya işleri yapmak zorunda kalması ve okul idarelerinin öğretmene ‘sözleşmelisin’ denilerek mobbing uygulaması[...]meslek liselerinde müfredat değişiklikleri ile mesleki ders yükünü artırmıştır. Artan öğretmen ihtiyacı kadrolu güvenceli atama ile değil, ücretli öğretmen alımıyla karşılanmıştır. Ders eksikliğinin ücretli öğretmen ile kapatılmaya çalışılması ancak ücretli öğretmenlere koordinatörlük görevinin verilmemesi [...]”

Ayrıca öğretmenler arasındaki ayrışmalara ilişkin bulgular dikkat çekicidir. Raporlarda bahsedilen ayrışma çoğunlukla meslek öğretmenleri ile kültür öğretmenleri ayrımına ilişkindir. Koordinatörlük ve destekleme yetiştirme kursları gibi ek görevlerden kaynaklı ücret farklılıkları, ders programlarındaki öncelikler, kadro türü veya sendikal farklılıklar gibi unsurlar çeşitli gruplaşmalara sebep olabilmektedir. Öğretmenlik Meslek kanunu ile gelen uzman ve başöğretmenlik uygulaması bu ayrışmaları daha da derinleştirecektir.

Okullarda işçi sağlığı ve güvenliği sorumluluğu gerekli eğitimi olup olmadığına bakılmaksızın teknik öğretmenlerin üzerindedir. Okullarda oluşturulan risk ekipleri ve iş sağlığı ve güvenliği ekipleri atölye öğretmenlerinden oluşmaktadır. Ancak konuya ilişkin eğitim, teknik bilgi veya deneyim eksikliğinden kaynaklanacak bir sorun yaşanması durumunda istenmeyen sorunlar yaşanabilmektedir.

Okullarda aday öğretmenlere sendikal üyelik baskısı yapılabilmektedir. Ödüllendirme sisteminde adaletli bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Bilgisayar ve internet bağlantısı, yemek, ulaşım ihtiyaçları da raporlarda vurgulanan diğer hususlardır.

Tablo 12. Öğretmen nitelikleri ve motivasyonu

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Öğretmenlerin bilgilerini güncelleyememesi	10	8
Öğretmenliğin itibarsızlaştırılması	8	8
Öğretmen yetiştirmede nitelik sorunları	7	5
Düşük iş doyumu ve motivasyon	6	5
Teknik gezi ihtiyacı	1	1

Tablo 12’de görüldüğü üzere özellikle teknik öğretmenlerin üniversiteden aldıkları eğitimin niteliği ve mevcut bilgilerini geliştiren teknolojiler doğrultusunda güncellemesi (8 şubeden 10 görüş) konusunda önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bir raporda ifade edilen konuya ilişkin görüş şu şekildedir (Tokat).

“Meslek öğretmenlerinin teknolojik yenilikleri takip edebilmesi ve mesleki yeterliliklerinin artırılması için gerekli olan hizmet içi eğitimler yetersizdir.”

Öğretmenlik mesleğinin çeşitli yollarla itibarsızlaştırılması ve toplumdaki saygınlığını düşmüş olmasına raporlarda yapılan vurgu da oldukça dikkat çekicidir. Bu durum iş doyumunu ve iş motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 13. Ücretlere ilişkin uygulamalar

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Eşit işe eşit ücret ilkesine aykırı ÖMK'nın olası olumsuz etkileri	3	3
Teknik öğretmenlerin maaş karşılığının 15 saate düşmesi talebi	3	3
Gelirin yetersizliği	1	1
Atölye şefi egzersizinin öğretmenlere de ödenmesi	1	1
Olgunlaşma enstitülerindeki 60 dakikalık ders süresinin uzunluğu	1	1

Tablo 13'de mesleki okullarda görev yapan öğretmenlerin ücretlerine ilişkin sorunları değerlendirilmektedir. Genel olarak olduğu gibi mesleki okullardaki öğretmenlerin de gelirleri yetersizdir. Ancak raporlarda belirtilen görüşler daha çok "eşit işe eşit ücret" talebini işaret etmektedir. Öğretmenlik meslek kanunu ile de bu sorunun derinleşebileceği ifade edilmektedir. Birçok branşta 15 saat olan maaş karşılığı ders saatinin teknik öğretmenler için 20 saat oluşu önemli bir sorun alanıdır. Planlama bakım onarım egzersizinin şeflik görevi olmayan öğretmenlere de verilmesi talep edilmektedir. Ayrıca olgunlaşma enstitülerindeki ders süresinin 40 dakikaya düşürülmesi talep edilmektedir.

Tablo 14. Özlük Hakları

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Yıpranma hakkı ve benzeri hak kayıpları	7	5
Okullardaki norm kadro sorunları	3	3
Öğretmenlerin iş yoğunluğu ve angarya	1	1
Kitap yazma komisyon üyelerinin hizmet puanı alamayışı	1	1

Tablo 14'de görülen sorunlar ise genellikle teknik öğretmenlerin özlük hakları ile ilgili sorunlara işaret etmektedir. Öncelikle raporlarda geçmiş yıllarda var olup sonrasında kaldırılan yıpranma hakkı ve benzeri özlük hakkı kayıplarının tekrar elde edilmesine ilişkin talepler dile getirilmiştir. Örneğin bir raporda bu talep şu şekilde ifade edilmektedir.

“Mesleki eğitim yapılan okullarda bazı branşlarda yapılan işin gereği olarak yıpranma varken daha sonra bu uygulama kaldırılmıştır. Uygulamanın uluslararası çalışma örgütünün (İLO) standartlarına getirilerek çalışanların hak mağduriyetleri giderilmelidir.”

Okullardaki proje okulu uygulamaları, MESEM programının açılması ve sınıflardaki öğrenci sayılarından dolayı norm kadro sorunları önemli bir boyuta ulaşmıştır. Bu konudaki bir görüş ise şu şekildedir (İstanbul 1).

“Bir de birçok meslek lisesinin proje ismi verilerek ticaret odaları aracılığı ile sermayeye sunulmasının aracı olması ile zaten öğretmen bulmakta zorlanan meslek liseleri müdür onayı istenmesi ile özellikle proje kapsamında olan meslek liselerinin ayrıca öğretmen ihtiyacını karşılamakta daha da zorlanmaktadır.”

Mesleki Eğitim Öğrencilerinin Durumu

Mesleki liselerde eğitim alan öğrencilerin durumuna ilişkin bulgular bu bölümde değerlendirilmektedir.

Tablo 15. Mesleki eğitim öğrencileri

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Sosyoekonomik statüsü düşük öğrencilerin tercih ettiği okullar olması	19	14
Düşük akademik başarı	11	8
Beslenme sorunu	9	8
Bu okul türlerinde genel disiplin sorunlarının yoğun olması	7	7
Öğrencilerin sportif ve sosyokültürel faaliyet ihtiyacı	6	6
Mülteci çocuklar için uyum çalışmaları ihtiyacı	4	4
Kılık kıyafette disiplinsizlik	3	3
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) uygulanan öğrencilere destek ihtiyacı	3	3
Yaşam becerileri kazandırılmaması	2	2
Düşük ilgi düzeyi	1	1
Dijital eğitimlerin amaca ulaşmaması	1	1
Kırtasiye, iş önlüğü vb. ihtiyaçların karşılanması	1	1
Sağlık durumu takip edilmesi ihtiyacı	1	1
LGBT+ kavramının sadece hakaret olarak kullanılması	1	1

Tablo 15'de görüldüğü üzere raporların çoğunda mesleki eğitim öğrencileri sosyoekonomik statüsü düşük ve yoksul ailelerin çocukları olarak görülmektedir (14 şubeden 19 görüş). Raporlardan birinde yer alan aşağıdaki görüş durumu özetler niteliktedir (Ankara 2).

“Meslek liseleri yoksulluğun kuşaklararası aktarıldığı eğitim birimleri haline gelmiştir. Zira meslek liseleri öğrencilerinin büyük bölümü düşük gelirlili, eğitim düzeyi düşük ailelerin çocukları olarak görülmekte; bu öğrencilerin mezun olduktan sonra da düşük gelirlili işlerde çalışabilecekleri düşünülmektedir.”

Aynı zamanda bu öğrenciler toplumsal eşitsizlikler sebebiyle düşük akademik başarı ve eğitime ilgi düzeyine sahiptirler. Öğrencilerin yoksulluğu, beslenme sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Yaşam becerilerinin kazandırılmadığı bir eğitim sürecindeki, kendini dışlanmış hisseden ve gelecekte umudu olmayan öğrencilerle sıklıkla disiplin sorunları yaşanmaktadır. Okullarda sportif ve kültürel faaliyetler yeterince yürütülememektedir.

Çoğunluğu eğitim sürecine dâhil olamayan mülteci çocuklarından mesleki eğitime katılabilenlerinin de ciddiyetle yürütülen uyum çalışmalarına ihtiyaçları bulunmaktadır. BEP uygulanan öğrencilerin durumu ise başlı başına bir araştırma konusudur. Mesleki eğitimde özellikle elektrik elektronik alanı, motorlu araçlar teknolojisi alanı, metal teknolojisi alanı gibi bazı alanlarda özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitimindeki iş kazası risklerini azaltabilmek için çok özenli önlemler alınması gerekmektedir.

Eğitimin dijitalleşmesi de bazı avantajları barındırırken sosyoekonomik düzeyi düşük ve yoksul ailelerin çocukları için eğitimdeki eşitsizlikleri artırma tehlikesini doğurabilmektedir.

MTAL'ler Bünyesinde Açılan Mesleki Eğitim Merkezi Programı

MESEM programı 2021 yılı sonundan itibaren alınan bir karar ile birçok meslek lisesinde işletme tabanlı bir program olarak ve baskın program olacağı ön görüşüyle örgün eğitim öğrencilerine yönelik olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu bağlamda oluşturulan kategoriler “MESEM sistemine geçiş”, “MESEM'de eğitim süreci” ve “MESEM'in etkileri” olarak belirlenmiştir.

Tablo 16. MESEM Sistemine Geçiş

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Ucuz çocuk işçiliği ve emek sömürsü uygulaması (terk edilmeli)	27	13
İşletmelere öğrenci başı yüklü devlet katkısı	9	7
Okul tabanlıdan işletme tabanlı eğitime geçiş	4	4
Okul terklerinin ve yüksek devamsızlığın MESEM'e öğrenci kaynağı oluşu	5	3
MESEM'e üzerinde yeterince çalışmadan geçilmesi	1	1
Öğrencilerde düşük ekonomik ve akademik düzey	2	1
MESEM'lilerin çalışanlar üzerinde bir baskı unsuru oluşu	1	1
Atölyelerin güncellemesi yerine kaynakların özel sektöre aktararak özel sektörün kamunun işlevini üstlenmesi	1	1

Tablo 16'da görüldüğü üzere herhangi bir pilot uygulama yapılmadan geçilen MESEM sistemi raporlarda çocuk işçiliği, ucuz işçilik ve emek sömürsü olarak görülmektedir (13 şubeden 26 görüş). Bir raporda durum şu şekilde açıklanmaktadır (Antalya).

“12 yıllık zorunlu eğitim uygulaması, mesleki eğitim ve çıraklık eğitimi uygulamaları birlikte düşünüldüğünde eğitim hakkı ihlalinin ve piyasa merkezli eğitim uygulamalarının yeni bir örneğine dönüşmüştür. Son olarak ta MESEM çıkarılmıştır. Tüm meslek liseleri sermayeye peşkeş çekilerek ucuz çocuk işçi oluşturmanın merkezi haline getir[i]lmektedir. [...]Çocukluk özel bir dönemdir ve ülkelerin çocukluk dönemindeki tüm yurttaşlarına ya da sorumlulukları altındaki çocuklara, çocukların yararlarının önceliği ilkesine bağlı kalarak davranması beklenmektedir.”

Raporlarda MESEM programına dahil olanlar için işsizlik fonundan öğrenci başına aylık olarak işletmelere ödenen teşviklerin miktarının büyük oluşu ve bu paraların mesleki eğitim okullarının gelişimi için harcanması durumunda kaynak sorununun kalmayacağı vurgulanmaktadır. MESEM'e geçiş kararı okul tabanlı olan mevcut mesleki eğitim sistemini işletme tabanlı bir şekilde büründürmeyi hedeflemektedir. Ayrıca raporlarda MESEM programına devamsızlık yapan ya da mesleki okulları terk eden, sosyoekonomik düzeyi düşük ve yoksul kesimlerin yöneldiği ifade edilmektedir. Bir raporda ise MESEM programı öğrencilerinin yetişkin çalışanların ücret veya diğer hakları üzerinde baskı unsuru olduğu söylenmektedir.

Tablo 17. MESEM'de Eğitim Süreci

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Okul idarelerine MESEM'e öğrenci sayısının artırılma baskısı	4	4
Yıl boyu kayıt uygulanması sorunu	4	3
Uсталık telafi programı sorunları	3	3
Devlet katkısı öğrenciye verilmemesi	3	3
Yetersiz düzeyde akademik eğitim verilmesi	3	2
Okul otomasyon sisteminin e-okula entegre olmayışı	2	2
Usta öğretici başına düşen öğrenci sayısının artırılması sorunu	1	1
Öğretmen, işletme, okul ve velinin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalması	1	1
MTAL'de aynı anda, örgün, MESEM ve açık lise eğitimi olması	1	1
MESEM öğrencisi bulunan işletmelerin devlet katkısı ve sigorta konusunda bilgilendirilmemesi	1	1
Haftalık ders saatinin azaltılma önerisi	1	1
Görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi derslerinin olmaması ya da çok yetersiz olması	1	1
MESEM'lilerin genel kültür derslerini Anadolu liselerinden almaları önerisi	1	1
Derslerin akşam ya da hafta sonuna koyulmasından kaynaklanan sorunlar	2	1

Tablo 17'deki MESEM'deki eğitim düzeyine ilişkin bulgularda görüldüğü üzere MEB tarafından meslek liselerinin idarecilerine MESEM programına katılacak öğrenci sayısının artırılması için çeşitli yol ve yöntemlerle baskı yapılmaktadır (4 şubeden 4 görüş). Konuya ilişkin bir görüş şu şekildedir (Adana).

“MESEM kapsamında yeterli öğrenci sayısına ulaşma kaygısının okul yöneticileri üzerinde baskı yaratması.”

Ayrıca öğrencilerin yıl boyunca MESEM programına geçebilmesi, MESEM öğrencilerinin e-okul sistemine entegre olmayışı gibi sorunlar işleyişi zorlaştırmaktadır. MESEM programında verilen eğitimin akademik anlamda alt düzeyde olduğu da ifade edilmektedir. Bazı raporlarda ders programının hafifletilmesi, sosyalleşme imkânı içeren müzik, resim, beden eğitimi gibi derslerin müfredata eklenmesi gibi öneriler yapılmıştır.

Tablo 18. MESEM'in Dolaylı Etkileri

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Teknik öğretmenlerin iş ve koordinatörlük yükünü artırması	11	5
Okulda bulunmayan alanlarda eğitim yapılmasının sakıncaları	5	4
Eğitimin sosyalleşme işlevine engel olması	3	2
Her yaşta kayıt olabilmek imkanının olumsuzluğu	2	2
Olumsuz psikolojik ve sosyal etkiler	5	1
Kişisel gelişimi sağlamadan ve güncel gelişmelerden uzak olarak iş hayatına katılım	1	1

Tablo 18'de görüldüğü üzere MESEM programı teknik öğretmenlerin iş ve koordinatörlük yükünü artırmıştır (5 şubeden 11 görüş). Bir raporda durum şu şekilde ortaya koyulmuştur (Mersin).

“MESEM programına kayıtlı her çırak öğrenci 1 ya da 2 gün okula gelirken en az 4 gün işletmeye devam etmektedir. Çırak-öğrencilerimizin iş yeri çalışmaları takip ederek olumsuzluklara müdahale etmek için ek ders ücreti karşılığı teknik öğretmenler görevlendirilmektedir. Mersin özelinde düşünüldüğünde öğrenci sayısı 1000'den 4000'i aştığı şu günlerde yaklaşık 100 km'lik bir alana yayılmış olan işletmeler koordinatör öğretmenler tarafından düzenli bir şekilde ziyaret edilmektedir. Haftalık 24 saatlik ek ders ücretlerinin çoğu yol, yemek ve yakıt ücretine harcanmaktadır. Ağır ekonomik koşullar düşünüldüğünce ücretin çok yetersiz kaldığı aşikârdır. Görevli öğretmenlerin ulaşım ve yemek masrafları ayrıca karşılanmalıdır.”

Raporlar incelendiğinde bazı okullarda kendi bünyelerinde bulunmayan alanlarda da MESEM kapsamında eğitim açıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin bilişim sistemleri ve elektrik elektronik alanı bulunan bir okulda güzellik ve saç bakımı hizmetleri alanında MESEM programı açılabilir. Bu durum öğrencilerin mesleki derslerinin nasıl yapıldığı belirsizdir.

Rapordaki bulgulara göre MESEM programına dâhil olan öğrenciler çok sayıda akranlarının bulunduğu okul ortamından koparılmaktadır. Bu durum eğitimin sosyalleşme işlevinin yerine getirilememesi sonucunu doğurmaktadır. MESEM programına kayıt olabilmek için bir üst yaş sınırı ön görülmemektedir. Aynı ortamda büyük yaş grupları ile çocukların eğitim görmesi de çeşitli sorunlara yol açabilir. Benzer şekilde erken yaşta yetişkinlerin hâkim olduğu alanlarda çalışan MESEM öğrencileri psikolojik ve fiziksel şiddete uğrayabilir. Bu durumun öğrencilerde olumsuz psikolojik ve sosyal etkileri olabilir.

İşletmede Beceri Eğitimi (Staj)

Mesleki ve teknik anadolu liselerinin Anadolu teknik programında yaz stajı yapılırken, Anadolu meslek programında son sınıfta haftada üç gün, mesleki eğitim merkezi programında ise tüm sınıflarda haftada dört gün işletmede beceri eğitimi yapılmaktadır. İşletmede beceri eğitimine ilişkin bulgular aşağıda verilmektedir.

Tablo 19. İşletmede beceri eğitimi

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Emek sömürüsü	6	5
İşletme belirlerken dikkatli olunması	5	4
Koordinatörlük esnasında yaşanan sorunlar	4	4
Sigortanın emekliliğe sayılmaması	5	3
Düşük ücret miktarı	2	2
Sağlıksız okul işletme ilişkileri	1	1

Tablo 19'da görüldüğü üzere bazı raporlarda işletmede beceri eğitimi uygulamasını emeğin sömürülmesi olarak değerlendirilmektedir (5 şubeden 6 görüş). Bir şubeden gelen raporda konu şu şekilde ele alınmaktadır (İzmir 6).

“3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun üçüncü bölümünde yer alan ücret, sosyal güvenlik ve izin işlemlerini düzenleyen 25. madde, yapılan son değişikliklerle birlikte sermayeden yana emek sömürüsü özelliğini sürdürmektedir. Bu maddenin sermayeden yana ucuz emeğin yaygınlaştırılması özelliğinin ortadan kaldırılması gerekmektedir.”

Ayrıca öğrencilerin alanlarına uygun ve meslek öğretmeye çalışan işletmelerin belirlenmesi ile okul ve işletmeler arasında sağlıklı ilişkiler kurulması gerektiği raporlarda vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin koordinatörlük işlemleri esnasında görevlerin eşit paylaşılabilmesi sorunları, işletme sahipleri ile yaşanan sorunlar gibi konular da raporlarda yer almaktadır. Bazı raporlarda ise stajyer ücretlerinin düşük olduğu dile getirilmiştir.

Destek Personeli

Mesleki okullarda teknisyen, temizlik, güvenlik gibi destek personellerine ilişkin sorun ve öneriler aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 20. Destek Personele ilişkin sorunlar

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Okullarda yardımcı destek personelin yetersizliği (teknisyen, laborant, temizlik, büro vb)	5	5
Geçici statü ile çalışma	5	5
Artan iş yükü	2	2
Destek hizmetlerinin taşeron firmalar aracılığı ile yürütülmesi	2	2
Esnek çalışma saatlerinin yoğun olarak uygulanması	1	1
Görev alanları belirsiz olması	1	1
Yıpranma hakkı payının olmaması	1	1
Eğitim öğretim tazminatı verilmemesi	1	1
Okullarda yardımcı destek personelin yetersiz olmasından dolayı öğretmenlerin iş yükünün artışı	1	1

Tablo 20’de görüldüğü üzere okullarda yardımcı destek personel sayısı yetersizdir (5 şubeden 5 görüş). Bir raporda konu şu şekilde ele alınmıştır (Yalova).

“Tamir, bakım, temizlik vb. alanlardaki personel yetersizliği hem devleti zarara uğratmakta hem de iş güvenliği riski yaratmaktadır.”

Ayrıca raporlarda destek personeli sayısının yetersiz olması sebebiyle mevcut çalışanların iş yükünün arttığı, esnek saatlerde çalışıldığı, görev alanlarının belirsiz olduğu ve ihtiyaca göre çalıştırıldıkları vurgulanmaktadır. İŞKUR aracılığı ile geçici statüde çalıştırmalar destek personeli ihtiyacını yeterince karşılamamaktadır.

Raporlara göre destek personeli sayısının azlığı (ya da hiç olmaması) öğretmenlerin de iş yükünü artırmaktadır. Destek personelinin yıpranma hakkı olmalı ve eğitim öğretim tazminatı ödemelerinden de faydalanmalıdır.

Mezunların Durumu

Mesleki okulların mezunlarının durumu bu bölümde “istihdam durumları” ve “üniversiteye geçiş durumu” boyutları altında değerlendirilmektedir.

Tablo 21. İstihdam Sorunları

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
İstihdam talebi yetersizliği	5	5
Düşük maaş, olumsuz çalışma koşulları	3	3
Mezunların nitelik sorunu işsizliğe / eksik istihdama yol açması	1	1
Eğitim istihdam ilişkisinin kurulması ihtiyacı	3	3
İşe giriş için işveren kuruluşları bu okul türlerinden mezunlara istihdamda öncelik tanımaması	3	3

Tablo 21'de görüldüğü üzere raporlarda en çok vurgulanan konu mesleki alanlardaki istihdam talebinin yetersiz olduğudur (5 şubeden 5 görüş). Mezunlar çok düşük maaşlarla ve olumsuz çalışma koşullarında çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bir raporda bu durum şu şekilde açıklanmaktadır (İstanbul 1).

“Meslek liseleri 90lı yılların ortalarına kadar çok popüler olmasına rağmen daha sonraki yıllarda sayıca çoğalması, öğrencilerin mezun olduğunda iş bulma zorluğu, çalışma şartlarının insani yaşama şartlarından uzak olması gibi sebeplerden kaynaklı popülerliğini kaybetmiştir.”

Mezunlar mesleklerinin gerektirdiği niteliklerin tamamını okullarda yeterince kazanamamaktadır. Raporlara göre mesleki eğitimin istihdam ile ilişkisi kurularak mezunların eğitimini aldıkları alanlarda çalışması kolaylaştırılmalıdır. Piyasadaki kuruluşların da mesleki eğitim mezunlarına kendi alanları ile ilgili işe almalarında öncelik tanınması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Tablo 22. Üniversiteye Geçiş

Görüşler	Görüş Sayısı	Şube Sayısı
Üniversiteye girişte dezavantajlı olma	9	8
Üniversiteye girişte merkezi sınavlarda alanlarında ki derslerin olmaması	3	3
Kendi alanlarında yükseköğretime geçişin desteklenmesi	2	2

Tablo 22'ye göre meslek lisesinden mezun olmak üniversiteye girişte dezavantajları beraberinde getirmektedir (8 şubeden 9 görüş). Üniversite sınavlarına alanlarındaki mesleki konuların dahil olmaması sorunları derinleştirmektedir. Meslek liseleri mezunlarının kendi alanlarındaki bölümlere girişine mevcut sistemdekenden daha fazla destek sağlanması gerekmektedir. Bu konulara ilişkin bir görüş şu şekildedir (Van).

“Sınav odaklı eğitim sistemi ve sınavlarda meslek lisesi ağırlıklı meslek dersleri programının dışarıda tutulması sınav sonuçlarına yansımakta, eşitsizliği arttırmaktadır. YKS sınavlarında meslek liselerinin meslek derslerinden sınava tabi tutulmaları elzemdir.”

Sonuç ve Öneriler

Bir ülkenin eğitimine ilişkin temel politikaları karar alıcıların onay verdiği eğitim felsefesi ile şekillenmektedir. Günümüzde mesleki eğitimi en çok etkileyen yaklaşım hayat boyu öğrenme kavramıdır. Hayat boyu öğrenme yaklaşımı sermayenin piyasacı bakış açısı ile değerlendirildiğinde insanların beşikten mezara kadar sürekli olarak niteliklerini sermayenin ihtiyaçlarına göre güncelleyen, belli bir işe veya mesleğe bağlı olmayan, işin olduğu her yere seyahat edip yaşadığı yerleşim bölgesi ile bağ kurmayan bireyler olarak yetişmesi sonuçlarını doğurabilir. Bu süreci kolaylaştırma uygulamalarının bir örneği Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) kapsamında Türkiye’de Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) koordinasyonunda işveren ve işçi sendikaları, odalar, dernekler, büyük sanayi kuruluşları gibi kurumların yürüttüğü faaliyetlerdir. Bu kurumlar her meslek için yeterlilikleri belirleyip standartlar oluşturmaktadır. Böylece eğitim almamış bireyler dâhil herkes niteliklerini sertifikalandırıp başka Avrupa ülkeleri içerisindeki hareketliliklerini kolaylaştırabilmektedir. Çalışanların farklı alanlarda çalışarak niteliklerini dönüştürüp yeni mesleklerde sertifika alması her zaman mümkündür. Avrupa Birliği (AB) ayrıca Europass gibi başka araçlarla da işçi hareketliliğini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Çalışanların niteliklerini sertifikalandırmasının olumsuz bir yönü olmadığı söylenebilir. Ancak bu örnekte çalışanların sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda niteliklerini dönüştürüp hareketliliklerini sağlamak amacıyla harcanan kaynakların ve çabanın büyüklüğü vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Mesleki eğitim politikalarını belirleyen eğitim felsefesinin temelini sürekli olarak piyasanın taleplerine göre niteliklerini güncelleme ve hareketliliğin kolaylaştırılmasının koyulması eğitim sürecinin tamamının bu amaca uygun olarak tasarlanması sonucunu doğurmaktadır. Ancak raporlarda da görülen talep; mesleki eğitimde temel felsefenin kendi kararlarını sürecin çeşitli boyutlarını değerlendirerek verebilen, hak ve sorumluluklarının farkında olan, demokrasiyi içselleştirmiş, cinsiyetçi söylemlerden uzak duran, etnik köken, din, dil, cinsiyet yönelimi ne olursa olsun toplumun her kesimine saygı duyan, eşit gören, özgür bireyler yetiştirme düşüncesinin yer alması gerektiği yönündedir. Mesleki eğitimdeki sorunlar ancak temel politikalarının eğitimi bir özgürleşme süreci olarak gören anlayışla ele alınmasıyla çözülebilir.

Eğitim ekonomisi açısından bakıldığında rapora göre, okulların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde ekonomik kaynaklara ulaşamadığı görülmektedir. Okullarda yaşanan bütçe zorlukları okul yönetimlerini aile birlikleri üzerinden bağış toplamaya zorlayabilmektedir. Bütçenin eksikliği okullarda bakım, onarım, temizlik gibi hizmetlerin yapılmasını da olumsuz yönde etkilemektedir. Mesleki okullara ihtiyaç duydukları miktarda ödenek ayrılmalıdır. Ayrıca meslek liselerinin maliyetlerinin yüksek oluşu ve devlet bütçesine büyük yük getirdiği söylemleri de oluşturulan yanlış bir algının sonucudur. OECD’nin, Eurostat’ın, TÜİK’in ve MEB’in verileri incelenirse genel liseler ve meslek liselerinde okuyan öğrenci başına yapılan

harcamalarda çok büyük bir fark olmadığı görülebilir. Meslek liselerinin ilk kurulum ve atölyelerinin güncellenmesi maliyetleri diğer liselere göre fazla olabilir. Ancak bu harcamaların da hali hazırda yeterince yapılmadığı görülmektedir.

Eğitimin ticarileşmesi boyutunda ise döner sermaye uygulaması mevcut hali ile uygulanmamalıdır. Öğrencilerin okulda öğrendiklerini uygulayarak eğitim ile gerçek yaşam becerilerinin uyumlaştırılması sağlayacak insani yöntemler geliştirilmelidir. Özel meslek liseleri ise tamamen kar amaçlı kurumlar olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla öğrencileri müşteri olarak gören işletmelerin mesleki eğitim alanında faaliyet yürütmesine izin verilmemelidir.

Türkiye’de mesleki eğitimi tercih ve başlangıç yaşı oldukça erken bir dönemde gerçekleşmektedir. Çocuklar hangi mesleki alanda çalışacağına karar verecek olgunluğa erişmeden aldıkları tercih kararlarını eğitime başladıktan bir süre sonra değiştirebilmektedirler. Bu durum eğitime karşı ilgi ve motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca mesleki eğitim öncesinde yeterince meslekleri tanımadan, sadece not ortalamaları yetmesi veya adreslerine yakın okullara yerleşme zorunluluğu yüzünden mesleki eğitimi tercih edebilmektedirler. Her mesleğin kendi özel durumuna göre eğitim sürecinde sahip olunmasına ihtiyaç duyulan temel beceriler bulunmaktadır. Mesleki liseyi tercih öncesi dönemde öğrencilerin bir yandan meslekleri tanıtmaya, diğer yandan kendi ilgi ve yeteneklerini tanıma konusunda mesleki yönlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Ortaokullarda mesleklerin tanıtımı o mesleği sürdüren velilerin, meslek odalarının veya alandaki diğer kurumların desteği ile yapılmalıdır. Bu konuda mesleki okullarda meslekleri tanıtmaya ofisleri kurulabilir. Öğrencilerin kendilerini tanıtmaları için geliştirilen mesleki tercih ölçekleri rehber öğretmenler gözetiminde uygulanabilir. Her öğrenci için bireysel olarak yapılacak çalışmalar ile daha doğru kararlar almaları sağlanabilir. Bu süreç aynı zamanda mesleki eğitime ilişkin toplumsal algının olumlu yönde dönüşmesine de katkı sağlayabilir.

Mesleki eğitimde uygulanan programlar çok sık değişmektedir. Örneğin mesleki liselerde son üç yılda mezun olan öğrencilerin tamamı farklı ders programları ile mezun olmuştur. Bu durum özellikle planlama ve öğretmenlerin sürece uyumu konusunda zorluklar yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca eğitim programların yoğun oluşu öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını düşüren bir unsurdur. Okullarda dersler çok erken saatlerde başlamakta ve geç saatlerde sona ermektedir. Bu durum devamsızlık ve okul terklerini de artıran bir unsurdur. Eğitimler öğrencilerin sosyal yaşamlarına ve dinlenmeye zaman ayırabilecekleri bir zaman aralığında sürdürülmelidir. Ders programlarında genel kültür, felsefe, sanat ve spor gibi alanlara daha fazla yer verilmelidir. Teknik ve kültürel gezilerin sıklaştırılması için kolaylaştırıcı önlemler alınmalı, öğretmenler bu konuda desteklenmelidir. Programların güncel hayatla bağlantısı sağlanmalıdır.

Mesleki eğitimin yürütülmesi sürecinde en büyük sorunlardan biri atölye ve laboratuvarların donanım ve temrinlik malzeme ihtiyaçlarıdır. Atölyeler sanayinin hızlı değişen ihtiyaçlarına

cevap verebilecek sıklıkta yenilenmemektedir. Hatta birçok okulun atölyelerindeki eğitimler uzun yıllar boyunca aynı deney setleri ile eğitimin içeriğini güncellemeden devam etmektedir. Okulların fiziksel yetersizlikleri, sınıfların kalabalık oluşu, ikili eğitim uygulamaları, bilgi teknolojilerine erişimdeki eksiklikler had safhadadır. Ancak mesleki eğitimin yürütülmesi sürecindeki sorunların önemli bir bölümü ekonomik yöntemlerle çözülecek niteliktedir. Stajyer başına asgari ücretin yarısını işletmelere ödenebiliyor ise mesleki eğitimin bu raporda sayılan sorunları için de rahatlıkla kaynak ayrılabilir. Kamuoyunun bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Okul yöneticilerinin siyasi tercihler yerine liyakate bağlı olarak seçilmesi gerekmektedir. Bu sorun eğitim yönetimi disiplininin yok sayılması anlamına gelmektedir. Ayrıca her mesleki okulun kendine özgü şartları bulunmaktadır. Günümüzdeki uygulamalara bakıldığında örneğin bir sağlık meslek lisesine bilişim teknolojileri öğretmeni veya bir mesleki ve teknik liseye konaklama ve seyahat hizmetleri öğretmeni okul müdürü olarak atanabilmektedir. Her mesleki liseye branşı o okulda bulunan alanlardan teknik öğretmenlerin okul müdürü olarak atanması sağlanmalıdır. Görevde yükselme sisteminde her türlü ayrımcılığa sebep olabilecek mülakat gibi uygulamalardan vaz geçilmelidir.

Mesleki ve teknik okullardaki öğretmenlerin durumu birçok yönden sorunlar içermektedir. Eğitimin tüm kurumlarında ücretli ve sözleşmeli öğretmen statüleri kaldırılmalıdır. Tüm öğretmenlerin kadrolu statüde güvenceli olarak çalışması sağlanmalıdır. Öğretmenler arası ayrışmalara yol açan ücret farklılıkları önlenmelidir. “Eşit işe, eşit ücret” ilkesi temel alınarak bu konudaki eşitsizlikler giderilmelidir. Mesleki okullardaki işçi sağlığı ve güvenliği kurulları yükü teknik öğretmenlerden alınarak devletin bu konuda uzman olan görevlilerine devredilmelidir. Birçok ekonomik soruna karşılık belki de en önemli konu raporlarda da belirtildiği gibi teknik öğretmenlerdeki tükenmişlik düzeyinin yüksek olmasıdır. Bunun birçok sebebi bulunmaktadır. Toplumda öğretmenlik mesleğinin saygınlığı; sürekli olarak öğretmen maaşlarının gündeme getirilmesi ve öğretmenliğe ilişkin gerçekleştirilen çeşitli olumsuz algı çalışmalarını ile düşmektedir.

Teknik öğretmenler üniversitelerden nitelikli bir eğitim alarak mezun olamadıkları gibi mesleki süreçlerinde de bilgilerini güncelleme ve geliştirme imkânlarına yeterince sahip değildir. Geçmiş iş yaşamlarında piyasada çalışma deneyimi olmadan atanan bir teknik öğretmenin teknik bilgi ve beceri seviyesi belli bir düzeyde kalmaktadır. Bununla birlikte raporlarda da işaret edildiği gibi meslek liselerinde akademik düzeyi düşük çok sayıda öğrenci eğitim almaktadır. Teknik donanım eksiklikleri, öğrencilerin ilgisizliği gibi durumlar da tüm bu unsurlara eklenince teknik öğretmenlerden eğitim anlamında beklenti de düşmektedir. Teknik deneyimi eksik ve kendilerinden beklentilerin de düşük olduğu bir ortamda çalışan öğretmenlerin belli bir dönem kişisel gelişim mücadelesi verdikten sonra tükenmişlik düzeyinin yükselmesi doğal karşılanabilir. Ayrıca mesleki liselerdeki öğrenci sayılarındaki genel düşüş, MESEM programının açılması ve proje okulu uygulaması gibi sebeplerle yaşanan

norm kadro sorunları öğretmenlerin okullarına olan bağlılığını düşüren bir unsurdur. Proje okulu uygulamasındaki öğretmen ve yönetici atama süreçleri iptal edilmelidir. Her öğretmen alanındaki her okuldaki açık normlara hizmet puanı ile atanabilmelidir. Özlük haklarında yaşanan gerilemeler de telafi edilmelidir.

Mesleki eğitim sosyoekonomik düzeyi düşük, yoksul kesimlerin eğitimidir. Mesleki eğitimdeki öğrencilerin akademik başarısının da düşük olması tamamen sınıfsal ayrımların yarattığı bir sonuçtur. Yeterli bir mesleki yönlendirmeden geçmeden okula başlayan öğrenciler aldıkları eğitimin niteliğinin düşük olduğunu kısa bir sürede fark etmektedir. Sonrasında gelişen deneyimleri ile mezun olduklarında da hayat beklentilerine uygun bir ücretle, özlük hakları bakımından gelişmiş ve sağlıklı bir çalışma ortamında çalışamayacaklarını değerlendirmektedirler. Bütün bu durumları bir arada değerlendiren öğrencilerin mesleklerine ve eğitimlerine ilgileri düşmektedir. Eğitim sürecinde sosyokültürel ve sportif açıdan da yeterli imkânlarla sahip olamamaktadırlar. Meslek liselerinin sosyoekonomik düzeyi düşük öğrencilerin eğitimi olduğu gerçeği değiştirilene kadar bu okulları dezavantajlı kesimlerin toplandığı kurumlar olarak görüp sosyal politikalar uygulanarak pozitif ayrımcılık yapılması elzemdir. Öğrencilere dijitalleşen eğitimin gerektirdiği bilgisayarların ücretsiz dağıtılması, beslenmelerinin okullarda ücretsiz olarak sağlanması, öğrencilerin kıyafet, iş önlüğü, kırtasiye gibi ihtiyaçların devlet tarafından karşılanması gerekmektedir.

Meslek liseleri bünyesinde MESEM programlarının açılması hali hazırda zorlu bir alan olan mesleki eğitimin tamamen sermayeye devredilmesi sonucunu doğurmaktadır. Sosyoekonomik düzeyi düşük ve yoksul ailelerin çocukları 8 yıllık eğitimin sonunda işletmelere bedava işçi olarak devredilmektedir. Ucuz çocuk işçi olarak çalıştırılan bu öğrencilerin emekleri sömürülmektedir. Çocukların alacağı ilk üç yıllık asgari ücretin üçte biri, sonuncu yıl ise yarısı tutarındaki ücretler de devlet katkısı olarak işletmelerin hesaplarına yatırılmaktadır. MESEM öğrencilerinin okul ile bağlantısı yok denecek düzeydedir. Okula gelmeleri gereken haftada bir günde dahi okula devam eden öğrenci sayısı yok denecek kadar azdır. Devamsızlıktan sınıfta kalma sorunları devam etmektedir. Mesleki eğitime ilişkin belki de en acil sorun MESEM programlarının yaratacağı olası yıkımlardır. Okul yönetimleri MESEM programına öğrenci kaydetme konusunda baskı altındadır. Yıl boyunca istenilen zamanda bu okullara kayıt olunabilmektedir. Bu unsurlar MEB'in okul tabanlı mesleki eğitimi gözden çıkardığı, kapanacak ya da işlevsizleştirilecek mesleki okulların öğrencilerini de sermaye çevrelerine devredildiğinin bir göstergesidir. Çocuk yaşta çalışmak zorunda kalan öğrenciler akranları ile sosyalleşme imkânlarından mahrum kalmaktadır. Eğitimin ekonomik işlevi sağlanacak bahanesiyle getirilen MESEM, eğitimin sosyokültürel, siyasal-politik ve bireysel gelişim işlevlerini tamamen engellemektedir. Çocuk yaşta çalışma hayatına atılmanın psikolojik ve sosyal olumsuzluklar riskleri taşıdığı ortadadır. Aynı zamanda MESEM programı teknik öğretmenlerin koordinatörlük görevlerindeki iş yükünü de artırmaktadır. Sosyokültürel yönden dezavantajlı ve yoksul ailelerin çocukları için MESEM programına olumlu bakan kesimlerin kendilerinin veya yakınlarının çocukları için bu programı önermeyeceği açıktır.

MESEM konusundaki yaşananları ortaya koyan bilimsel ve öğrenci ve/veya öğretmenlerden toplanacak verilere dayalı çalışmalar hızla sonuçlandırılıp kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

İşletmede beceri eğitimi (staj) sadece MESEM öğrencilerinin değil Anadolu teknik ve Anadolu meslek programı öğrencilerinin de dâhil olduğu bir uygulamadır. Öğrencilerin iş yaşamına geçmeden önce mesleği deneyimlemeleri, çalışma hayatını gözlemlemeleri, çalışanlar arası ilişkilere dâhil olmaları bakımından önemli fırsatları barındırmaktadır. Ancak işletmelerin belirlenmesi, işletmelerdeki mesleki eğitim uygulamaların takibi sürecin sağlıklı işlemesi bakımından önemlidir. Aksi halde staj görülen işletmeler öğrencilerin emeğinin sömürüldüğü alanlar haline dönüşebilir. Koordinatörlük hizmetlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için atölye öğretmenleri ve koordinatör müdür yardımcılarının işlerini kolaylaştıracak ve tüm okulların ortak olarak erişebileceği internet tabanlı bir sistem kurulabilir. İşletmeler ile beceri eğitimi sürecinde yaşanan deneyimlerin bu sistemde kayıt altına alınması ile gelecekte o işletmede beceri eğitimi sürdürülüp sürdürülmeyeceğine karar verilebilir.

Mesleki okullarda destek personeli sayısı son derece yetersizdir. Bu durum özellikle teknik öğretmen ve okul yöneticilerinin görev alanı dışındaki iş yükünü artırmaktadır. Okullara teknisyen, temizlik görevlisi, güvenlik görevlisi gibi destek personelin kadrolu olarak çalışması sağlanmalıdır. Destek personelinin görev tanımları belirli olmalıdır. Hak ettikleri özlük hakları verilmelidir.

Mesleki liselerin mezunlarının ise çalışma hayatına katılım ve üniversiteye giriş ile ilgili derin sorunları bulunmaktadır. Mezunlar beklentilerini karşılayan tutarda bir gelir elde edebilecekleri iş bulma konusunda zorlanmaktadır. Okulların bölgesel ihtiyaçları karşılayacak şekilde açılmaması bazı alanlarda ihtiyaçtan fazla, bazen de ihtiyaçtan az mezun olmasına sebep olabilmektedir. Eğitim ile istihdam ilişkisi daha net bir şekilde kurulmalıdır. Stajyerlerin işletme sahiplerine yapılan devlet katkısı meslek liselerinden ve mesleki ön lisans programlarından mezun olup kendi alanlarına çalışanlar için de belli bir süre için yapılmalıdır. Böylece en az asgari ücretin 1,5 katı bir gelirle işe başlayacağını bilen öğrencilerin kendi mesleki alanlarına olan ilgisi de artırılabilir. Ayrıca meslek lisesi mezunları üniversiteye girişte de dezavantajlıdır. Sınav odaklı üniversite giriş sisteminde Anadolu liseleri veya fen liseleri öğrencileri ile rekabet etme şansları yok denecek kadar azdır. Kendi alanlarındaki bölümlere girişlerinin daha fazla desteklenmesi ya da bir şekilde mesleki bilgilerinin ölçülerek üniversiteye kabul edilmelerini sağlamak yerinde olabilir.

Mesleki eğitimin bileşenleri, öğrenciler, veliler, öğretmenler, işletme sahipleri ve mesleki eğitimde politika yapıcılar olarak sayılabilir. Ancak mesleki eğitimde yaşananlar bir şekilde tüm toplumu etkilemektedir. Dolayısıyla başta öğrenciler olmak üzere yukarıda sayılan bileşenlerin tamamının beklentilerini karşılayan bir mesleki eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Meslek liselerinde temel politikardan, eğitim bütçelerine kadar eğitime giriş, eğitim süreci ve mezuniyet aşamalarında öğrenciler, öğretmenler, destek personelleri ve okul idareleri çok

boyutlu sorunlar yaşanmaktadır. Bu çalışmada sadece sorunların genel bir çerçevesi çizilmiş olup bu sınırlar içerisinde öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Eğitim süreçlerinde üzerinde bilimsel olarak çalışılmadan, hızla alınan kararlarla ve pilot çalışmalar gerçekleştirilmeden yapılan değişiklikler daha büyük sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla genel sorunlardan ayrıntı olarak görülen konulara kadar her aşamada karar alırken bu bilinçle hareket edilmelidir.

ÖZEL EĞİTİM RAPORU

İnsanlık yüzyıllardır bazı bireyleri, bedensel farklılıklarından kaynaklı, 'öteki' olarak tanımlayarak sosyal yapıları belirlemiştir. 'Öteki' olmanın derecesi toplumsal normdan ne kadar uzaklaştığına bağlı olarak belirlenmiştir (Clapton ve Fitzgerald, 1998).

İnsanların çoğu gerek görünüşündeki gerek davranışlarındaki gerekse iletişim biçimlerindeki farklılıktan dolayı bireyleri 'arızalı' 'özürlü' diye tanımlayabilmişlerdir. Özürlülük kavramı, kabul edilen normlardan sapmayı ifade etmek için kullanılmaktadır (Momm ve Geiecker, 1997). Günümüz toplumlarında, özürlülüğün kurgulanış biçimleri ve bizim engelliliğe bakışımızı iki temel yaklaşım belirlemektedir.

Birinci yaklaşım; bilimsel anlayışın ve tıp biliminin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan 'bireyci model',

İkinci yaklaşım ise özellikle 1960'lardan itibaren bir hareket olarak ortaya çıkan ve bireyci modele alternatif olarak gelişen 'sosyal model'dir.

Bireyci yaklaşımda engellilik sorunu; bireyin yetersizliğine bağlı olarak ortaya çıkan fonksiyon sınırlılıklarına indirgenmekte ve özürlülüğün toplumsal yaşamda yer alamayıları fonksiyon sınırlılığına dayandırılmaktadır (Barnes, Mercer ve Sheakespeare,1999; Llewelyn ve Hogan,2000; Priestley,1998).

Sosyal yaklaşımda ise engellilik; bireysel değil toplumsal bir olgu olarak ortaya konulmakta, bireyin toplumsal yaşamda yer alamamasının nedeni toplumun örgütlenme biçimi ile ilişkilendirilmektedir. Bu yaklaşımda fonksiyon sınırlılığının varlığı reddedilmekte, ancak engellilik sorunu bireyde değil bireyin ilişki içerisinde bulunduğu sosyal ortamda aranmaktadır (Barnes ve ark., 1999; Oliver, 1996; Priestley,1998).

Özel Eğitim Nedir?

Özel eğitim, en kaba ifadeyle genel eğitimin özel eğitim gerektiren bireye uyarlanmasıdır. Özel gereksinimi olan bireylerin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen, bireysel olarak planlanan, sistematik olarak uygulanan ve dikkatli bir biçimde değerlendirilen öğretim hizmetlerinin bütünüdür.

Özel eğitim, 573 sayılı KHK'de 'özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim' olarak tanımlanmıştır.

Özel eğitim her şeyden önce yetersizliği olan bireylere yapılan amaçlı bir müdahaledir. Başarılı bir müdahalenin, yetersizliği olan bireyin öğrenme ortamına, okul ve topluma etkin katılımına ket vuran tüm engelleri ortadan kaldırması, o engellerden bireyi koruması ya da o engellerin üstesinden gelmesini sağlaması gerekir. Müdahalenin bu bağlamda üç temel uygulanma biçimi bulunmaktadır (Hevvard, 2000; Eripek, 2002).

Önleyici: Olası problemlerin ortaya çıkmasını ve yetersizliğe dönüşmesine müdahale etmek anlamına gelmektedir. Eğer müdahale çok erken yaşlarda, hatta bazı durumlarda doğum öncesinden başladığında oldukça başarılı sonuçlar vermektedir. Özel eğitim açısından yetersizliğe neden olan etmenlerin önlenmesi büyük olasılıkla içinde bulunduğumuz yüzyılda daha da fazla önem kazanacaktır. Çünkü ağır derecede yetersizliği olan çocuklara ne kadar erken müdahale yapılabilirse, yetersizliğin gelişim üzerinde oluşturabileceği olumsuzlukları en aza indirmek olası olmaktadır.

İyileştirici: Öğretim yoluyla yetersizliğin etkilerinin üstesinden gelmek anlamına gelmektedir. İyileştirici müdahalenin hem eğitimsel hem de rehabilitasyon boyutu bulunmaktadır. Bu iki alanın ortak amacının yetersizliği olan bireyin yaşamını daha nitelikli ve bağımsız hale getirmek için onu gerekli becerilerle donatmak ve yaşama uyumunu sağlamaktır.

Ödünleyici: Bireyin yetersizliğine rağmen başarılı olabilmesini sağlayacak becerilerin ve araçların nasıl kullanılacağını öğretmek anlamına gelmektedir. Bu müdahale, yetersizliğine rağmen bireye uygun (ödünleyici) yeni becerilerin öğretilmesini kapsar (Ataman, A. (2003).

Özel Eğitim Gerektiren Birey

Özel eğitim gerektiren birey 573 sayılı KHK'de 'çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey' olarak tanımlanmıştır.

Özel eğitim gerektiren birey kavramı, öğrenme ve/veya davranış sorunları gösteren, bedensel ya da duygusal yetersizliği olan ve zihinsel olarak üstün ya da özel yetenekli bireyleri de içerisine alan kapsamlı bir kavramdır.

Özel Eğitimde Temel Kavramlar

Zedelenme: Bir organın işlevini yerine getirmesini engelleyici bir özelliğin olması ya da belli bir beden parçasının kaybı veya fonksiyon bozukluğu olarak tanımlanabilir. Örneğin, bacakların olmayışı, parmakların tutmayışı, gözlerin bozuk olması, işitememe, yüz felci, zekâ geriliği gibi durumlar birer zedelenmedir.

Bazen bireyin özelliklerinde zedelenme olmaksızın belirgin farklılıklar da olabilmektedir. Bireyin akranlarına göre çok uzun ya da çok kısa oluşu gibi. Bu tür durumlar çoğu kez çevre tarafından fark edilebilir durumlardır ve ‘**sapma**’ olarak adlandırılırlar.

Yetersizlik: Zedelenme ya da bazı sapmalar sonucu bir organın işlevini yerine getirememesi durumudur. Birey, zedelenme ve sapma sonucu, yaşamında bazı güçlüklerin üstesinden gelmede yetersiz kalır. Bacakların olmayışı yüzünden yürüyemez, gözleri bozuk olduğu için göremez, konuşamaz, işitemez, okuyup-yazamaz, uyum sağlayamaz. Yetersizlik duruma göre değişebilen, dereceli bir durumdur ve daha çok bireye bağlıdır, bireyseldir.

Yetersizlik terimi, üstün zekalı ya da üstün yetenekli olan bireyleri kapsamamaktadır. Bu yönüyle de özel eğitim gerektiren bireyler teriminden daha sınırlı bir anlam taşımaktadır.

Özür (Engel): Yetersizlikle bağlantılı olarak toplumda işlevlerin yerine getirilememesi durumudur. Birey, belli bir zamanda belli bir durumda yapması istenenleri yetersizlik yüzünden yapamazsa, yetersizlik özür (engel)’e dönüşür. Örneğin, bireyin görememe durumundan kaynaklı olarak sokakta bağımsız hareket edememesi, konuşamayan bireyin sosyal yaşamda, sözel iletişime dayalı rolleri istendiği gibi yerine getirememesi, bedensel yetersizliğinden dolayı spor yapamaması gibi durumlarda yetersizlik bireyin önüne engel olarak çıkar ya da çıkarılır. Bu durumlarda yetersizlik özür (engel)’e dönüşür.

Özür (engel), sosyal çevrenin bireyden istekleri, beklentileri sonucu ortaya çıktığı için, bireyin kendi sorunu olmaktan çıkıp toplumsal bir sorun halini almaktadır. Bu yüzden özel eğitimin de toplumun bir görevi ve sorumluluğu olarak görülmelidir.

Özür (engel) bir yetersizlik sonucudur. Ancak her yetersizlik bir özür (engel) demek değildir. Yetersizliğin özür (engel)’e dönüşmesi önlenebilir bir durumdur. Bunun için yapılması gereken iki yol vardır:

Birincisi, özel eğitim yoluyla yetersizliği olan bireye bilgi ve beceri kazandırılması,

İkincisi ise, çevrenin, yetersizliği olan bireylerin yaşayabileceği hale getirilmesidir.

Birincisinin özel eğitimdeki karşılığı **kaynaştırma** yoluyla eğitim ise, ikincisinin karşılığı **bütünleştirme**’dir.

Eğitimde fırsat eşitliği ilkesinden hareketle 1970’li yıllarda Kuzey Avrupa ülkelerinde **normalleştirme ilkesi** geliştirilmiştir. Normalleştirme ilkesi, engelli kişilerin doğal yaşam ortamlarından ayırmadan ve gerekli önlemleri alarak, toplumdaki diğer kişilerin hak ve olanaklarından aynı biçim ve düzeyde yararlanmalarına olanak verecek koşulların hazırlanması anlamına gelmektedir (Varol, 1996).

Engellilerin kendi yetenek ve becerilerini en yüksek düzeyde geliştirebilmeleri için eğitim-öğretim ve diğer hizmetlerden yararlanmalarını sağlama normalleştirme ilkesinin bir gereğidir.

Normalleştirme: Toplumdaki yaşam, biçim ve koşulların tüm yetersizlikten etkilenmiş kişilere de sağlanması, onların da diğer kişiler gibi aynı koşullarda günlük yaşam örüntülerine ve yaşantılarına sahip olmalarını sağlamaktır.

Normalleştirme ilkesinin bir sonucu olarak, **“kaynaştırma”**, **“bütünleştirme”** ve **“birlikte eğitim”** özel eğitimde anahtar kelimeler olmuştur.

Kaynaştırma Eğitimi Nedir?

Kaynaştırma eğitimi, engelli öğrencilere en az kısıtlayıcı eğitim ortamını sunan bir eğitim modelidir. En az kısıtlayıcı eğitim ortamı ilkesi, özel gereksinimi olan öğrencinin eğitim gereksinimlerinin en üst düzeyde karşılanması ve aynı zamanda, ailesiyle ve “normal” diye nitelendirilen yaşlılarıyla bir arada bulunmasıdır (Kırcaali- İftar, 1997).

Eğitimde fırsat eşitliği ve normalleştirme, kaynaştırmanın temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, eğitimde fırsat eşitliği ve normalleştirme ilkesinden kaynağını alan kaynaştırma, yetersizliğin türü ve derecesine bağlı olarak, engelli ve normal gelişim gösteren çocukların, eğitsel ve sosyal yönlerden bütünleştirilmesi sürecidir (OECD., 1995:16).

Kaynaştırma, özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarını kapsar. (Değişik: 18.12.2004/25674 RG)

Bütünleştirme nedir?

Engelli kişilerin normallerle birlikte uyumlu bir şekilde yaşamalarının sağlanması olarak ifade edilmektedir. Genel olarak, toplumun bir üyesi olmayı ifade eden bir olgudur. Engelli kişilerin, toplumun bir üyesi olarak kendi duygularının ve kendilerinin farkında olarak yaşamalarını sağlamaktır (Varol, 1996).

Bütünleştirme terimi yetersizlikten etkilenmiş kişilerin de diğerleri gibi yaşantılarını toplumun bir üyesi oldukları gibi yani kendileri olarak, kendi duygularının farkında olarak yaşamalarına olanak vermektedir. Bunun gerçekleşmesi toplumdaki diğer kişilerin de yetersizlikten etkilenmiş kişilerle birlikte yaşamalarını öğrenmelerine bağlıdır. Normalleştirmeye bağlı olarak kaynaştırma ve bütünleştirmenin gerçekleşmesi; toplum olarak engellilere yönelik tutumlarımızın olumlu yönde değişmesi ile mümkün olacaktır.

Her bireyin olduğu gibi özel eğitim gerektiren bireylerin de eğitim hakkından yararlanmaları, eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin tam anlamıyla hayata geçirilmesi ile mümkündür.

İnsan hakları konusundaki uygulamaların başarısı; toplumdaki (engelli veya engelsiz) tüm bireylere sağlık, eğitim, ulaşım, sosyal güvenlik, istihdam ve adalet gibi hizmetlerin yeterli olarak verilip verilmediği ile ölçülmektedir. Yetersizliğinden dolayı toplumsal hizmetlerden yeterince ve adil olarak yararlanamayan bireylere de hizmet verilmesine yönelik çalışmalar, insan hakları alanındaki başarının da kriterlerindedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde eğitim hakkı şu şekilde ele alınmıştır: *1: Her kişinin eğitim hakkı vardır. Eğitim, hiç olmazsa ilk ve temel öğretim konusunda (düzeyinde) parasız olmalıdır. Teknik ve mesleki öğretim yaygınlaştırılmalıdır; yükseköğretime giriş yeteneklerine göre tam bir eşitlikle herkese açık olmalıdır. 2: Eğitim, insan kişiliğinin tam olarak geliştirilmesini, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının güçlendirilmesini amaçlamalıdır. Eğitim; tüm uluslar ve tüm ırk ya da din kümeleri arasında anlayış, hoşgörü ve dostluk ile Birleşmiş Milletler' in barışı sürdürme etkinliklerinin geliştirilmesine özendirilmelidir. 3: Anne-babaların, öncelikli olarak çocuklarına verilecek eğitim türünü seçme hakkı vardır.*

Anayasanın 42. "maddesi'nde, Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz"; Anayasanın 61. maddesinde, "Devlet, sakatların korunmasını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır", Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 23. maddesi "Engelli çocuklar, özel olarak korunurlar. Kendilerine yeten saygın birer insan olmaları sağlanır. Devlet onların bakımları, eğitimleri ve iş sahibi olmaları için gerekli kurumları oluşturur. Ailelerine her türlü yardımı yapar." şeklinde ifade edilmiştir.

Devletlerin görevlerinden biri de kendi sınırlarında doğan engelli bireylerin sağlıklı doğması ve yaşaması konusunda önlemler almaktır. Yaşama katılıp kendi ayakları üzerinde durmaları gereken engelli bireyler için eğitim hakkı konusunda devletler yasal düzenlemeler yapmanın yanı sıra bu hakkı yaşama geçirme ve toplumu bilinçlendirme olanaklarını da sağlamalıdır.

Özel eğitim gerektiren bireylerde eğitim hakkının kullanılması konusunda gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da şudur: Özel eğitim gerektiren bireylerin, normal gelişim gösteren bireylerle aynı ortamlarda eğitim almaları gerekmektedir. Çünkü normal gelişim gösteren bireylerle aynı ortamlarda eğitim alan özel eğitim gerektiren bireyler; duygusal-sosyal, dil ve zihinsel yönden daha hızlı gelişme göstermektedirler.

Günümüz Türkiye'sinde, geçmişte olduğu gibi birçok alanda olduğu gibi eğitim alanı da saldırılardan nasibini almaktadır. Eğitimde özelleştirmenin en başta yer aldığı alan özel eğitim alanı olmuştur. Normal gelişim gösteren öğrencilerin dahi eğitim haklarından yararlanamadıkları koşullarda özel eğitim öğrencilerinin yararlanabildiklerini düşünülemez. Devletin eğitime gereken maddi olanakları ve kaynakları ayırmaması, Devlet okullarında fiziki ortam, araç-gereç ve personel durumunda yaşanan sıkıntılar, yasal düzenlemelerdeki belirsizlikler ve yetersizlikler, ailelerin çoğunun sosyoekonomik durumlarındaki yetersizlikler vb. nedenlerle bireylerin eğitim hakkından yeterince yararlanamadıkları bilinmektedir.

Bu çerçevede, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerine bakıldığında ise, normal bireylerin eğitim haklarını kullanmalarına engel olan yukarıda sayılan nedenlerin dışında başka, birçok sorunlarla da karşı karşıya bırakıldıkları görülecektir. Özellikle;

- * Devletin, “özel” özel eğitim kurumlarının açılması için teşvikte bulunup, bu kurumlara giden öğrenciler için aylık olarak aktardığı ödenekleri her yıl artırırken, kendi kurum ve kuruluşlarına yeterli ödeneği göndermemesi,
- * Özel eğitim kurum ve kuruluşlarında görevlendirilen personelin ve yöneticilerin çoğunun alan bilgisi olmaması nedeniyle özel eğitim hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde planlanamaması, programlanamaması ve uygulanamaması,
- * Kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi yapılan okullara hiçbir şekilde maddi olanak, araç-gereç ve personel anlamında kaynak ayırmaması sonucunda, özel eğitim gerektiren bireyler, hiçbir özel düzenlemenin yapılmadığı normal sınıf ortamlarında yeterince eğitim alamamakta, öğrenememektedir ve eğitim hakkından yeterince yararlanamamaktadır.
- * Rehberlik ve araştırma merkezlerinde yaşanan pek çok sorun değerlendirme ve tanılananın sağlıklı yapılmasını engellemekte ve bunun sonucunda birçok çocuk yanlış tanılanarak, yanlış eğitim ortamlarına yerleştirilmektedir. Rehberlik Araştırma Merkezlerince yapılması gereken; hazırlanacak informal ölçü araçlarıyla öğrencinin gelişim ve disiplin alanlarındaki varolan eğitsel düzeyinin, öğrenme ve davranış özelliklerinin ortaya çıkarılması, değerlendirilmesi (eğitsel değerlendirme) ve öğrencinin bu düzeye en uygun eğitim ortamına yerleştirilmesine karar verilmesi olmalıdır.
- * Özel eğitim gerektiren bireyler için açılmış olan tüm ayrı eğitim ortamları uygulamasına son verilmelidir. Özel eğitim gerektiren bireyler için eğitimin birincil amacı, toplumda bağımsız yaşamalarını sağlamak olduğundan; her koşulda, gerekli alt yapı ve donanımın yapılandırılmış olduğu birlikte eğitim ortamlarında normal akranları ile birlikte eğitim ve öğretimden yararlanmaları sağlanmalıdır.
- * Özel eğitim gerektiren bireylerin normal eğitim ortamlarında, karşılayamadıkları eğitsel ihtiyaçlarına yönelik olarak özel eğitim uzmanlarından BEP doğrultusunda bireysel destek eğitim almalarının sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla; özel eğitim gerektiren bireylerin normal eğitim ortamlarına yerleştirildikten sonra özel araç-gereç ve donanımın sağlandığı destek eğitim odası'nda eğitim almaları için bütün okullarda destek eğitim Odası oluşturulmalı ve özel eğitim uzmanları görevlendirilmelidir.
- * Özel eğitim gerektiren bireylerin BEP'lerini hazırlamak, uygulamak ve değerlendirmek amacıyla bütün okullarda BEP ekipleri oluşturulmalıdır. Bu ekipte çalışanlar BEP hazırlama, uygulama ve değerlendirme konusunda uzmanlaşmış kişilerden seçilmeli ve aile de mutlaka her aşamada sürecin bir parçası olmalıdır.

- * Okul öncesi, sınıf ve branş öğretmeni olarak yetiştirilen öğretmenlerin, lisans eğitiminde özel eğitim uygulamaları alanında da yetişmelerinin sağlanması, özel eğitim uygulamaları alanında eğitim almamış öğretmenlerin ise; alanla ilgili işlevsel ve yeterli olabilecekleri hizmet içi eğitim çalışmalarından geçirilmelidir.
- * Normal eğitim ortamları özel eğitim gerektiren bireylerin özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak yapılandırılmalı, bağımsız hareket etmelerine olanak tanıyacak biçimde düzenlenmelidir.
- * Tüm özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin hepsine yönelik, devlet kurumlarınca ve parasız olarak karşılanmalı, özel eğitim ticari bir kazanç alanı olarak görülmemeli, özel alana aktarılan bütün maddi kaynaklar devlet kurumlarına aktarılmalı ve özel eğitimle ilgili devlet kurumları sorunsuz birer hizmet kurumu haline getirilmelidir.
- * Ailelere verilebilecek her türlü (eğitsel, psikolojik, ekonomik) destekte görev alan kurum ve kuruluşların çalışmalarını genellemeleri ve tüm toplumu kapsayıp engellilerin sosyal yaşama katılımlarını sağlamaları için, işin içine belediyeler ve diğer sivil toplum kuruluşları katılmalıdır.
- * Engellilere yönelik fiziksel çevrenin düzenlenmesinde konut, kent merkezi, çalışma yerleri, resmi kurumlar, eğitim, sağlık, kültür, yeşil alanlar vb. teknik alt yapı kullanımlarının ve bunlar arasındaki yaya ve taşıt erişiminin, hem iç hem de dış mekanlarının, özel, yarı özel ve kamusal mekanlarını da kapsar biçimde kent bütünlüğünde ele alınması gerekmektedir.
- * İş gücü piyasasında yer almak isteyen özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim düzeyleri yükseltilecek mesleki bilgi, becerilerin kazandırılması ve gerekli istihdam alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

Özel Eğitim Alanında Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Yönetim Alanında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * Okullarda çalışan öğretmen sayısının yetersizliği.
- * Ücretli öğretmen görevlendirilmesi.
- * Özel eğitimle ilgili hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yetersizliği.
- * Sertifika vb. programlarla alan dışı öğretmen ataması.
- * Özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıfı olan okul yöneticilerinin eğitim yönetimi konusunda bilgi eksikleri

- * Özel eğitim sınıfı ve destek eğitim odası sayılarının yetersizliği.
- * Özel eğitimde alan birleştirmelerinden kaynaklanan sıkıntılar.
- * Özel eğitim sınıfı öğrencilerinin öğle yemeğinden faydalanmaması.
- * Norm içi okul öncesi öğretmenlerinin destek eğitim odasında görev alamamaları.
- * Pansiyonlu ve gündüzlü özel eğitim okullarında sağlık personelin eksikliği.
- * Özel eğitim uygulama merkezi 1. kademedeki din kültürü ve ahlak bilgisi dersi dışında hiçbir branş öğretmenin derse girememesi.
- * Zihinsel engelliler ve otizmliler öğrencilerin devam ettiği okullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin varlığı.

Çözüm Önerileri:

- * *Bakanlığın yeterli kadro tahsisi yaparak ihtiyaç kadar öğretmen atamasının yapılması.*
- * *Özel eğitimle ilgili hizmet içi eğitim faaliyetlerinin ihtiyaca binaen öncelik sırasına göre planlanması.*
- * *Bu tür uygulamalara son verilmesi.*
- * *Özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıfı olan okul yöneticilerinin eğitim yönetimi konusunda eğitim almaları.*
- * *Öğrencisi olan bütün okullara özel eğitim sınıfı ve destek eğitim odasının açılması.*
- * *Lisans düzeyinde özel eğitim alanında ayrıştırılarak alanlara göre eğitim almaları.*
- * *Bütün özel eğitim öğrencilerine ücretsiz öğle yemeği desteğinin sağlanması.*
- * *Norm içi okul öncesi öğretmenlerinin destek eğitim odasında görev almaları için mevzuatta düzenleme yapılması.*
- * *Pansiyonlu ve gündüzlü özel eğitim okullarında yeterli sağlık personelinin sağlanması.*
- * *Özel eğitim uygulama merkezi 1. kademedeki tüm branş derslerine branş öğretmenlerinin girmesi.*

- * *Zihinsel engelliler ve otizmli öğrencilerin devam ettiği okullarda öğrencilerin soyut kavramları anlama düzeylerin zayıf olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin kaldırılması.*

Öğretmenlerin Mesleki Bilgi, Donanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * *Alanda çalışan öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlamada ki yetersizliği.*
- * *Alanda çalışan öğretmenlerin yenilikleri takip etmemesi.*
- * *Öğretmenlerin uygulamaya dayalı mesleki yetersizlikleri.*
- * *Kongre, Konferans, çalıştay vb. gibi çalışmalarda yaşanan sıkıntılar.*

Çözüm Önerileri:

- * *Belirli aralıklarla öğretmen eğitimlerinin yenilenmesi.*
- * *Lisans düzeyinde uygulamalı ders sürelerinin artırılması.*
- * *Kongre, konferans vb. gibi çalışmalarda öğretmen görevli izinli sayılmalı ve ücreti ödenmelidir.*
- * *Farklı branşlardan alana atanan öğretmenlerin üniversitelerle yapılacak işbirliği ile belli aralıklarla hizmet içi eğitimden geçirilmeleri.*
- * *Özel eğitimde iyi örneklerin tüm alan öğretmenleriyle paylaşılması.*

Erken Tanı ve Yerleştirmede Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * *Erken çocukluk döneminde çocuklara yönelik eğitimin olmaması.*
- * *Tanı ve değerlendirmede uygun yerleştirmelerin yapılamaması*
- * *İşitme engelliler okullarında 1. kademedeki kaynaştırma devam edip başarısız olan öğrencilerin 2. kademedeki (ortaokul) özel eğitim okuluna yönlendirilmesinin yapılması, öğrenciler özel eğitim okuluna devam etmeleri akranlarından akademik olarak geri kalmış şekilde okula başlamalarına neden olmakta.*
- * *Total görme kaybı olan öğrencilerin hiçbir önlem alınmadan normal sınıf ortamına yerleştirilmesi.*

- * Eğitim ortamı eksikliğinden kaynaklı özel eğitim sınıflarına yerleştirilen öğrencilerin sıra beklemek zorunda kalması ya da istemedikleri başka sınıflara gitmek zorunda kalmaları.
- * Tıbbi tanımlar baz alınarak eğitim ortamlarına yerleştirilmeleri ya da eğitsel değerlendirmenin sağlıklı yapılamamasından kaynaklı uygun olmayan eğitim ortamlarına yerleştirme yapılması.

Çözüm Önerileri:

- * *Erken çocukluk döneminde gerekli düzenlemenin yapılarak çocuklara yönelik eğitime başlanması.*
- * *Doğru değerlendirme için rehberlik araştırma merkezleriyle (RAM) iş birliği içinde çalışma.*
- * *Erken tanı ve cilalandırmanın takip edilmesi, kaynaştırmaya yerleştirilen öğrencilerin 1. ve 2. sınıfta birden fazla yeniden değerlendirmesinin yapılarak kaynaştırmadan aldığı verim gözlenmeli gerekli görülürse özel eğitim okuluna en geç 2. sınıfta yönlendirilmesinin sağlanması. RAM'larda mutlaka ileri düzey işaret dili bilen personel görevlendirilmeli, öğrenci ve işitme engelli velilerle rahat ve açık iletişim kurulmasının sağlanması, RAM'ların düzenli denetlemelerinin yapılması.*
- * *Total görme kaybı olan öğrencinin olduğu sınıfta Braille alfabesi bilen öğretmenin görevlendirilmesi ya da sınıfta görev alan öğretmene alfabenin öğretilmesi.*
- * *RAM'ların il düzeyinde alanda çalışan öğretmenlerle bilgi paylaşımı, yaşanan sorunlarla ilgili yüz yüze toplantılar yapmaları.*
- * *Dezavantajlı bölgelerde tanılama ve tarama için gezici tarama birimlerinin görevlendirmesi.*

Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * Yatılı okulların öğrencilerin sosyal gelişimini olumsuz etkilemesi.
- * Sınıf içi eğitim öğretim materyallerinin yetersizliği.
- * Özel eğitim uygulama okullarında atölye ders saatlerinin azaltılması nedeni ile beceri kazanımlarının kısıtlanması.
- * Öğrencilerin okul ders saatleri içinde aile izni ile rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesi.

- * Destek eğitim odası uygulamasında uygulamaya dayalı sıkıntılar.
- * Meslek okullarında öğrencilerin okul yönetimince ilgi ve beceri alanlarının dışında ki alanlara yönlendirilmesi.
- * İşitme engelliler müfredat programının yetersizliği.
- * Ergenlik çağına gelmiş öğrencilerin cinsel yönelimleri konusunda ailelerin ve öğretmenlerin yaşadığı problemler.

Çözüm Önerileri:

- * *Yatılı okul uygulamasının sonlandırılarak bulunduğu yerleşim yerinde eğitim tedbirlerinin alınması.*
- * *Sınıflara göre belirlenen materyal ihtiyaçlarının bakanlık bütçesi ile karşılanması.*
- * *Özel eğitim uygulama okulu programlarının güncellenerek atölye ders saatlerinin artırılması.*
- * *Okul yöneticilerinin destek eğitim odası uygulamasını mevzuata uygun şekilde yerine getirmesi.*
- * *Öğrencilerin okul ders saatleri içinde aile izni ile rehabilitasyon merkezlerine gönderilmesine izin verilmemesi eğitimlerin okul sonrası saatlerde yapılması.*
- * *Meslek okullarında öğrencilerin öğrenme özellikleri ve bireysel performanslarına göre mesleki alanlara yönlendirilmesi.*
- * *İşitme engelliler müfredat programının yeniden düzenlenerek sosyal beceri derslerinin artırılması. Türkçe dersinin dil dersi kategorisinde işlenmesi ve atölye derslerinin eklenmesi.*
- * *Öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere yönelik cinsel eğitim seminerlerinin zorunlu olarak planlanması.*

Aile Katılımında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * Velilerin okula ve öğrenciye karşı ilgisizliği.
- * Ailelerin psikolojik olarak yeterli destek almaları.

- * Total işitme kaybı olan öğrenci velilerinin işaret dili bilmemeleri.
- * Ailelerin sosyal hayattan izole olmaları.

Çözüm Önerileri:

- * Aile eğitimlerine önem verilmesi ve velilerin bireysel görüşmelerle desteklenmesi.
- * Ailelere planlı ve programlı bir şekilde psikolojik danışmalık hizmetlerinin sağlanması.
- * Total işitme kaybı olan öğrenci velilerine işaret dili öğretilmesi.
- * Sosyal hayattan izole olmuş olan velilere sosyal hizmet desteği sağlanması.

Kurum İçi-Dışı İletişimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * Öğrencinin eğitim sürecindeki kurumlar arası koordinasyon yetersizliği.
- * Öğrencinin eğitim sürecindeki bireyler arası koordinasyon yetersizliği.

Çözümler:

- * Öğrencinin eğitim sürecindeki kurumlar ve bireyler arasında koordinasyonu sağlayacak yöntemler uyarlayıp, takip etme.

Kurumun Fiziksel Durumu Bakımından Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sorunlar:

- * Eğitim ortamlarının özel eğitim için uygun olmaması.
- * Okullarda spor salonları ve sanat atölyelerin eksikliği.
- * Okullarda engelli rampaları ve asansörlerin yeterli olmaması.

Çözüm Önerileri:

- * Eğitim ortamlarının ve sınıf materyallerinin yetersizlik derecesine göre uygun şekilde dizayn edilmesi.
- * Okullarda spor salonları ve sanat atölyelerinin yaygınlaştırılması.
- * Engelli rampası ve asansörü olmayan okullara yapılması.

III. OTURUM / 8 OCAK 2023

İDARİ VE TEKNİK PERSONEL, YARDIMCI HİZMETLİLER

RAM (REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZLERİ)

YETİŞKİN EĞİTİMİ VE HALK EĞİTİM MERKEZİ

İDARİ HİZMETLER, TEKNİK HİZMETLER VE YARDIMCI HİZMETLER RAPORU

Eğitimde Genel İdari Hizmetler, Teknik Hizmetler ve Yardımcı Hizmetler Kapsamında Çalışan Eğitim Emekçilerinin Sorunları ve Çözüm Önerilerimiz

Genel idari hizmetler, teknik hizmetler ve yardımcı hizmetler sınıfında 2022 yılı itibariyle 77.853 eğitim emekçisi bulunmakta olup, bu sayı toplam eğitim emekçileri içinde %8,37 gibi bir oran oluşturmaktadır. Eğitim emekçileri yıllardır en temel ekonomik, sosyal ve özlük haklardan yoksun olarak çalışmaktadır. Siyasi iktidarlar çalışma yaşamında esnek, kuralsız ve güvencesiz çalışmanın daha da yaygınlaşmasını hedeflediğinden, eğitim emekçilerinin çalışma yaşamı ve koşulları her geçen gün daha da ağırlaşmaktadır. Bugüne kadar eğitim sektöründe öğretmenlerimizin sorunları ve talepleri öncelikli olarak ön plana çıkarıldığından, eğitim hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için büyük bir özveri ile çalışan eğitim emekçilerinin sorunları yeterince tartışılmamış, talepleri muhatapları tarafından da dikkate alınmamış, geri planda bırakılmış, görmezden gelinmiştir. Bu durum eğitim çalışanlarının sendikamıza olan aidiyet duygusunun zayıflamasına yer yer kopmalara sebep olmuştur.

Toplu sözleşme görüşmelerinde eğitim öğretim sınıfı dışında kalan, eğitim emekçilerinin özlük ve mali haklarının yeterince gündeme gelmemesi, düşük ücret ve sınırlı sosyal haklara sahip olunması, özveriyle görev yapan bu arkadaşların çalışma koşullarını giderek daha da ağırlaşmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığında boş kadro olmasına rağmen, uzunca bir süredir eğitim kurumlarına genel idari hizmetler, teknik personel ve yardımcı hizmetler sınıfında atama yapılmamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların üçte ikisinde kadrolu yardımcı hizmetli bulunmamaktadır. Okullarda geçici olarak İşKUR tarafından Toplum Yararına Çalışma (TYÇP) şeklinde geçici ve güvencesiz olarak istihdam edilen personellerle eğitim öğretim sağlıklı işleme si mümkün değildir. Okulların temizlik personeli ihtiyacının yeteri kadar yardımcı hizmetler kadrosunda personel alınarak giderilmesi angarya çalışmanın ve TYP gibi güvencesiz çalıştırma yöntemlerinin de önüne geçilmiş olacaktır.

Emeğimizin sömürülmesini kolaylaştırmak, bizleri iş güvencesinden yoksun bırakarak, ezen ve kategorilere ayırarak, mücadele birliğimizi ortadan kaldırmak isteyenlerin, bizleri farklı statülerin içine hapsederek karşı karşıya getirme girişimlerine karşı ortak talepler etrafında birleşmek ve birlikte mücadele etmek zorundayız.

Eğitim Sen, eğitim öğretim iş kolunda çalışan, hangi görev ya da statüde olursa olsun, tüm eğitim ve bilim emekçilerinin hak kazanma ve mücadele örgütüdür. Eğitimin ve bilimsel üretimin gerçekleşmesinde öğretmeninden yardımcı hizmetlisine, genel idari hizmetlerden teknik hizmetlere kadar bütün emekçilerin kolektif emeği olduğu, eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde harcanan her emeğin, yapılan her işin önemli ve değerli olduğu açıktır. Bu bağlamda eğitim-öğretim sınıfı dışında kalan diğer hizmet sınıflarının da sendikal mücadele sürecinde sorunlarının ve çözüm önerilerinin karşılık bulması amacıyla; tüzüğümüzde bulunan kadın kotasına ilaveten, diğer hizmet sınıflarında temsilde adalet sağlanması için genel merkez ve şube yönetimlerinde diğer hizmet sınıflarından en az birisinin olması için kota konularak temsiliyet hakkı tanınmalıdır.

Eğitim alanında çoğu zaman harcadığı emek görmezden gelinen, hatta yok sayılan idari personel, teknik personel ve yardımcı hizmetler personelinin yaşadığı sorunların **çözümüne yönelik taleplerimiz** şu şekildedir;

- 1- *Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı tüm kurum ve kuruluşlarda çalışan ve eğitim-öğretim sınıfı dışında bulunan tüm personellerin, sorunlarının daha görünür olmasına yönelik olarak, sendikamızın çıkardığı afiş ve el ilanlarında daha büyük yer verilerek, sorunların görünür olması sağlanmalıdır. Öğretmenlerimizin sorunlarına ve talepleri gibi diğer eğitim emekçilerinin sorunlarına gerek basında gerek ise sosyal medyada da yer verilmelidir.*
- 2- *Eğitim öğretim hizmetleri sınıfı dışında kalan kadrolarda çalışan personel, yönetim kadrolarına daha yakın pozisyonlarda çalışması nedeniyle mobbinge, sürgüne görev dağılımındaki adaletsizliklere ve siyasi baskılar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda üyelerimize, masrafları sendika tarafından karşılanacak hukuki destek verilmelidir.*
- 3- *İlgili mevzuata göre görev kamu görevlilerinin görev tanımları açık ve şeffaf olarak yapılmalı, görev tanımı yapılırken keyfiliğe yol açan değerlendirmelere sebep olması nedeniyle "İdarenin vereceği diğer görevleri de yapar." ibaresinin mevzuattan çıkarılması için gerek hukuki gerekse bakanlık nezdinde girişimlerde bulunulması gerekmektedir.*
- 4- *Eğitime hazırlık ödeneğinin, tüm eğitim çalışanlarına en az bir maaş tutarında ödenmesi gerekmektedir.*
- 5- *3600 ek göstergenin 1. dereceye gelen tüm kamu çalışanlarına da verilmesi sağlanmalıdır.*
- 6- *Teknik hizmetler, genel idari hizmetler ve yardımcı hizmetler sınıfına, çeşitli miktarlarda yılda bir defaya mahsus verilen giyim yardımının, tüm eğitim çalışanlarına bir maaş tutarında ödenmesi gerekmektedir.*

- 7- Görevde yükselme sınavlarından önce, eskiden yapıldığı gibi MEB tarafından hizmet içi eğitim verilerek, sınavların yapılması ve sınavlardaki adaletsiz mülakat sisteminin kaldırılması sağlanmalıdır.
- 8- Genel genel idari hizmetler kadrosunda bulunan şube müdürleri ve şeflerin ek ders alması ile ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına rağmen, düzenleme yapılmadığından, ek dersini alamayan personel için gerekli düzenleme yapılmasının sağlanması ve ilgililer hakkında hukuki girişimlerde bulunulması gerekmektedir.
- 9- Milli Eğitim Bakanlığı'nda yönetici kadrosunda bulunan şeflerin, diğer bakanlıklardan farklı olan tazminat oranlarının, diğer bakanlıklarla arasında olan ücret eşitsizlikleri giderilmeli ve daha adaletli bir düzenleme yapılmalıdır.
- 10- Tüm eğitim çalışanlarının ek ödeme ve özel hizmet tazminatları, emekli maaşları hesaplamalarına dâhil edilerek, artan oranlı vergi dilimi uygulamasına son verilmelidir.
- 11- Eğitim kurumlarında hizmetlileri, gece bekçisi olarak görevlendirme uygulanmasına son verilmeli, özel güvenlik eğitimi almış kadrolu yeni çalışanlar alınarak, güvenlik sorunu çözüme kavuşturulmalıdır.
- 12- Eğitim öğretim hizmetleri dışında kalan, diğer hizmet sınıflarında olan personellerden üniversite mezunu olanların, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan tüm merkezi sınavlarda görev alabilmesi sağlanmalıdır.
- 13- Eğitim emekçilerinin tamamına, hiçbir ayırım gözetmeden servis ve kreş imkânı sağlanmalı veya nakdi yardım verilmelidir.
- 14- Kadın emekçilerin, çalışma koşulları iyileştirilmeli, doğum sonrası izinlerinin en az 2 yıla çıkarılması sağlanmalıdır.
- 15- Kadın ve engelli çalışanların, çalışma şartları ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmeli ve bu çalışanlara pozitif ayrımcılık yapılmalıdır.
- 16- Yemek yardımı artırılarak, yemek hanesi olmayan okul ve kurumlarda çalışan tüm emekçilere yemek ücreti nakdi olarak da ödenmelidir.
- 17- Engelli olarak görev yürüten emekçilere, engel durumlarına göre görev verilmeli, engelleri kolaylaştıran fiziki koşullar ile ulaşım olanakları (tüm katlara ulaşımını kolaylaştıracak şekilde okul ve kurumların düzenlenmesi) sağlanmalıdır.
- 18- Toplu taşıma indirimden, tüm eğitim çalışanları da yararlanmalıdır.

- 19-Çalışma ortamındaki fiziksel koşulların iyileştirilmesi, iş sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri alınmalı, iş yerlerinde muhakkak iş güvenliği uzmanı bulundurulmalıdır.
- 20-Tüm hizmet sınıflarında bulunan personele yönelik, hizmet içi eğitim seminerlerinin MEB tarafından düzenli ve planlı olarak yapılması sağlanmalıdır.
- 21-Hizmetli, memur, teknisyen ve sağlık hizmetleri personellerinin özel hizmet tazminat oranları artırılmalıdır.
- 22-Döner sermayeli kurumlarda çalışan hizmetli, memur ve diğer personelin de döner sermayeden adil biçimde pay almaları sağlanmalıdır.
- 23-İnsan sağlığını tehdit eden atölye, kalorifer daireleri gibi bölümlerde çalışan personele, zehirlenmelere karşı ayran, yoğurt vb. gıda yardımı yapılmalıdır.
- 24-Şoförlere, risk tazminatı ödenmeli ve kurumları tarafından ferdi kaza sigortası yaptırılmalıdır.
- 25-İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinde riski yüksek işlerde görev yapan personellere, iş yükleri ve görevleri gereği üstlendikleri sorumlulukları dikkate alınarak, yüksek oranda iş güclüğü tazminatı ödenmelidir.
- 26-Dini ve milli bayramlarda devlet memurlarının idari izinli sayılması durumunda, idari izinli olarak görev yapan personele, fazla mesai ücreti ödenmelidir.
- 27-Lojmanda kalmayan Milli Eğitim Bakanlığı personelinin, tamamına maaş katsayısına bağlı olarak artan oranda (özellikle metropollerde) kira yardımı ödenmesi sağlanmalıdır.

Demengül Kocalar Arda
İzmir 5 Nolu Hukuk Sekreteri

RAM (REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZLERİ RAPORU)

Ülkemizde ve dünyada ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda meydana gelen gelişmeler, pek çok alanda yeni ihtiyaçları gündeme getiriyor. Bu durum her adımda yeni sorunlara yol açarken ülkenin tüm yurttaşlarını yakından ilgilendiren eğitim alanı bütün bu gelişmelerden doğrudan etkileniyor. Toplumsal yaşamı bir bütün olarak kapitalist ekonomik ve toplumsal sisteme uygun bir şekilde biçimlendirmek için bir taraftan sürekli ve yoğun bir çaba harcanırken diğer taraftan benimsenecek eğitim politikalarının sermayenin ve siyasi iktidarın çıkarları ve resmi ideoloji ile çelişmemesine onunla uyumlu olmasına büyük özen göstermektedir.

Bugün eğitim sistemine baktığımızda bilimsel olmayan, ırkçı, tekçi ve gerici karakterli farklılıkları yok sayan, cins ayrımcı, otoriter ve tek tip insan yetiştiren bir yapıyla karşı karşıya olduğumuz görülecektir. Farklı dil, kimlik ve kültürleri yok sayan eşitsizlik ve adaletsizliklerle dolu bir eğitim sistemi ile karşı karşıya kalmaktayız. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana sürekli müdahalelere maruz kalan eğitim alanı ile resmi ideoloji ve hükümetler toplumu dizayn etme aracı olarak kullanmaya devam etmişlerdir.

Eğitim politikaları ve müfredata baktığımızda hala demokratik bir eğitimin nüvelerini görememekteyiz. Türkiye'deki ulus devlet anlayışı ve resmi dil politikalarından dolayı, kültürel ve dilsel çoğulculuk gelişmemiş resmi dil politikaları eğitimde anadilin kullanılması engellediği gibi ulus devlet anlayışı da her türlü çoğulculuğu baskı altına almıştır. Bu da ülkemizde ki dil ve kültürlerin yol olmasına sebep olmuştur. Eğitimin özelleştirmesi politikaları maalesef son hızla devam etmektedir.

80 darbesinden sonra başlayan eğitimin piyasalaştırılması çabaları 4+4+4 eğitim modeli ile daha fazla gün yüzüne çıkmış özellikle ortaöğretimde okulların nitelikli ve niteliksiz okullar diye ayrıştırılması ile başlayan süreç ve proje okulları çalışmaları ile birlikte her gün sayısı artan imam hatip liseleri ve adrese dayalı kayıt yerleştirilmeyle bu okullara mahkûm edilen çocuklar özel okullara yönlendirilmektedir. Özellikle imam hatip liselerine çocuklarını göndermek istemeyen veliler özel okulların yolunu tutmaktadır. Her ilde butik liseler ve özel okullar türemeye başladı. Ülkemizde mülteci nüfus her geçen gün artmakta buda mülteci çocukların eğitim sorunu ciddi bir sorun alanı olarak durmaktadır. Birçok mülteci çocuğu eğitim hakkından yoksun kalmakta veya asimilasyona tabi tutulmaktadır. Bu çocuklar belli okullarda yoğunlaşmakta bazı okullarda eğitim almaktadırlar. Bu çocukların dil ve uyum sorunları devam etmektedir.

RAM Binalarının Fiziki Yetersizliklerinden Kaynaklanan Sorunlar

- * Her personel için ayrı bir çalışma odasının bulunmaması
- * Performans ve test odalarının yetersizliği
- * Personel ortak kullanım odalarının olmayışı
- * Engellilerin ihtiyaçlarını karşılamaması

Çözüm Önerileri

İhtiyaçlara cevap verebilecek ram binalarına dair bir standardın oluşturulması ve hayata geçirilmesi (her personele bir oda verilmesi, ortak alanların oluşturulması, engelli binalar için asansör ve donanımın yeterli hale getirilmesi, veliler için bekleme alanlarının oluşturulması, erişilebilir olması, çocuklar için oyun alanlarının olması, yeşil alanların olması)

Ölçme Değerlendirme Araçlarındaki Yetersizliklere Dair Sorunlar

- * Testör sayısının yetersiz olması
- * Bölgesel farklılıklarının gözetilmemesi
- * Testlerin güncel olmaması
- * Anadili farklı olan öğrencilerin inceleme sürecinde yaşanan sıkıntılar
- * Öğrenci değerlendirmelerinde farklı engel gruplarında farklı alanlardan uzmanlara yer verilmeyişi
- * Ramlardaki işleyişin ortak olmaması

Çözüm Önerileri

- * *Bakanlık tarafından belirli periyotlarla test eğitimlerinin açılması*
- * *Testlerin bölgesel farklılıkları ve anadili farklı olan çocukları kapsayacak şekilde revize edilmesi*
- * *Zekâ testleri dışında psikolojik testler konusunda (tutum, ilgi, kişilik, dikkat vs.) Ram personelinin eğitilmesi ve materyal gönderilmesi*
- * *Farklı engel grupları için farklı uzmanların istihdam edilmesi*

Çocukların Yeterli Düzeyde Takip Edilmemesinden Kaynaklanan Sorunlar

- * RAM'larda personel ve araç sıkıntısından dolayı okul ziyaretlerinin yapılamayışı
- * Tanılanmış öğrencilerin takibinin yapılamaması
- * Tanılanmış öğrencilerin uygun kurumlara yerleştirilememesi, yetersizlik alanlarına uygun okulların olmayışı

- * E-okul sisteminin RAM'larla uyumlu olmaması nedeniyle kademeler arası geçişlerin takip edilememesi
- * Danışmanlık tedbiri kapsamında yönlendirilen çocukların iletişim bilgilerine erişilmesinde yaşanan sıkıntılar

Çözüm Önerileri

- * *Araç ve personel sıkıntısının giderilmesi*
- * *Rehabilitasyon merkezinden eğitim alan öğrencilerin bakanlık tarafından kurulacak bir sistem üzerinden takibinin yapılması*
- * *E-okul sisteminin RAM'larla uyumlu olması*
- * *Danışmanlık tedbiri kapsamında olan çocuklarla ilgili sürecin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı inisiyatifinde yürütülmesi*

Ramlarda Çalışan Emekçilerin Yaşadığı Sorunlar

- * Norm kadro sorunu
- * Değerlendirme kurullarında yer alan öğretmenlerin yaşadıkları baskı ve sorunlar
- * Mesai saatlerinin fazla oluşu
- * Ek ders ücretlerinin yetersiz olması
- * RAM'lardaki istihdam kriterleriyle ilgili sıkıntılar
- * Milli eğitimde geri hizmete verilen personellerin sıklıkla RAM'larda istihdam edilmesinin getirdiği sorunlar
- * Farklı disiplinlerden (odyolog, sosyal çalışmacı vb.) uzmanların bulunmayışı
- * Öğrencinin okul öncesi sürecinin uzatılması için RAM'lardan rapor alınmasının getirdiği sorunlar
- * Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların özel eğitim bölümünde görevlendirilmek zorunda kalması
- * RAM'larda çalışan fizyoterapistlerin eğitim öğretim sınıfında bulundurulmamalarından kaynaklı yaşadıkları mağduriyet

Çözüm Önerileri

- * *Norm kadro oluşturulurken yerellerin özgün koşullarının dikkate alınması.*
- * *Özel eğitim değerlendirme kurullarına yapılacak müdahalelerin önüne geçilmesi*
- * *Ekonomik ve özlük haklarının iyileştirilmesi*

- * RAM'larda çalışan eğitim emekçilerine belli aralıklarla nitelikli hizmet içi eğitimlerin verilmesi
- * Geri hizmete verilen personellerin çocukların olmadığı bir ortamda istihdam edilmesi
- * Farklı disiplinlerden uzmanların istihdam edilmesi
- * Okul öncesi süresinin uzatılması konusundaki inisiyatifin aileye bırakılması
- * Özel eğitim bölümlerinde özel eğitim öğretmenlerinin istihdam edilmesi
- * Fizyoterapistlerle ilgili eşit işe eşit ücret ilkesinin benimsenerek ek ders ücreti mağduriyetinin ortadan kaldırılması
- * BİLSEM bireysel değerlendirme sürecinde görev alan testörlere ücret ödenmesi

Ailelerin Tutumlarından Kaynaklanan Sorunlar

- * Ailelerin çocuklarının durumlarını inkâr etmesi
- * Destek eğitim raporlarının sonlandırılması sonrası tepkileri
- * Uygulanan resmi tedbir ya da destek eğitim kararı sonrasındaki süreçten beklentinin yüksek olması
- * Engelli çocuk sahibi olmanın getirdiği travma ve gelecek kaygısı
- * Tanılama sürecinde randevulara zamanında gelinmemesi
- * Ailelerin özel eğitim konusundaki bilgi eksikliği

Çözüm

Ailelere, RAM bünyesinde kurulacak bir birim tarafından özel eğitim, tanılama, değerlendirme, sonlandırma vb. süreçlerle ilgili detaylı bilgilendirme ve danışmanlık hizmetinin verilmesi.

Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Yürütülmesinde Yaşanan Sorunlar

- * Norm kadro sorunu
- * Rehberlik saatlerinin olmayışı
- * Servislerin donanım ve fiziki sorunları
- * Angarya işlerde görevlendirme
- * Çocuğa yönelik şiddetle ilgili bildirim sürecinde yaşanan sorunlar
- * İcapçı görevlendirmeleriyle ilgili sorunlar

- * Görev tanımının net olmaması
- * PDR servisinin ihtiyaç duyduğu anlarda yapacağı yönlendirmelerle ilgili yaşanan sıkıntılar
- * Psikososyal destek hizmetlerinin sunulmasında yaşanan sıkıntılar
- * Akran zorbalığı ile ilgili yaşanan sorunlar

Çözümler

- * *Müstakil okul müdürlüğü olan her okula PDR uzmanı atanması. Norm kadronun 300/1 olarak düzenlenmesi*
- * *Rehberlik saatlerinin, her kademe ve sınıf düzeyinde ders saati olarak programda yer alması*
- * *PDR servisi olarak atıl alanların seçilmemesi, yeterli, temiz, ışık alan yaşam alanlarının ayrılması*
- * *İş tanımının netleştirilmesi ve angarya işlerin PDR servislerine verilmemesi*
- * *Bildirim sürecindeki adımların netleştirilmesi, gizlilik ilkesine özen gösterilmesi, bildirimde bulunan uzmanın güvenliğinin sağlanması; çocuk izlem merkezlerinin çoğaltılması, kolluk güçlerinin bu konuda hassas davranması için gerekli tedbirlerin alınması*
- * *İcapçı görevlendirmelerinin isteğe bağlı olması ve ücretinin ödenmesi*
- * *PDR servisinin yönlendirmelerine öncelik tanınması (hastane, emniyet vs.)*
- * *Krize müdahale ekiplerinin disiplinler arası anlayışla oluşturularak, ekipman ve malzeme sıkıntısının (yaka kartı, yelek vs.) giderilmesi*
- * *Okullarda son zamanlarda sıklıkla karşılaşmaya başlanan akran zorbalığı konusunda yeni bir yaklaşıma ve acil tedbirlere ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu konuda kapsamlı bir analize ihtiyaç vardır. MEB tarafından araştırmaların yapılmasına ve çözüm üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sendika bünyesinde bu konu ile ilgili bir çalışma planlanabilir (İstismar çalıştayı gibi...)*

YETİŞKİN EĞİTİMİ VE HALK EĞİTİM MERKEZİ RAPORU

Eğitim sürecinin herhangi bir aşamasında ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenlerle bu sürecin dışında kalmış toplum kesimlerinin ve eğitim görmüş olanların da yaşamlarının herhangi bir aşamasında duydukları eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere, okul dışında çoğunlukla toplumun yetişkin kesiminin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere düzenlenen eğitim etkinlikleri halk eğitimi kapsamında ele alınmaktadır. Eğitim denildiğinde yalnızca aklımıza okul sistemi gelmemelidir. İnsanlar yaşamları süresince öğrenmektedir ve bunun önemli bir kısmı da okul sistemi dışında gerçekleşmektedir. Okul dışında gerçekleşen kurumsallaşmış eğitim etkinlikleri, halk eğitimi olarak anlaşılır. Halk eğitimi alanı geniş bir program yelpazesine sahip olup, bu programlar 5 grup altında toplanabilir.

- * Tamamlama eğitimi, örgün eğitime denk nitelikler kazandırmaya dönük programlar, bizdeki birinci kademe okuma yazma kursları, ikinci kademe okuma yazma kursları, açık ortaokul ve liseler bu bağlamda ele alınabilir.
- * Mesleki ve teknik halk eğitimi,
- * Sosyal refah düzeyini, yaşam kalitesini yükseltmeye dönük programlar, sağlık, beslenme, aile planlaması benzeri programlar,
- * Siyasal ve toplumsal yeterlik için eğitim
- * Öz-doyum eğitimi programları. Sanatsal ve kültürel eğitim programları bu bağlamda ele alınabilir.

Halk eğitiminin tarihini insanlık tarihi ile başlatmak genelde kabul gören bir görüştür. İlk öğrenmeler hayatta kalmak için ve avlanma yoluyla elde edilen deneyimlerin birbirine aktarıldığı bir öğrenme sürecine tekabül etmektedir. Halk eğitimi 17. ve 18. yüzyılda dini ve hayırseverlik duyguları ile alt sınıflara İncil'i öğretmek ve bu sınıfların alın yazısına boyun eğen kişiler olarak yetiştirilmesini amaçlıyordu. Bu eğitim şekli, zamanla gönüllülüğten kamusalığa doğru bir yönelim kazanmıştır. Özellikle sanayileşme ile birlikte, işçi sınıfının çalışma koşulları nedeniyle artan huzursuzluğunu ortadan kaldırmak ve işçi sınıfının direnişini kırma amacıyla eğitim talebini karşılamaya dönük kamusal bir hizmet haline dönüşmeye başlamıştır. Bu dönem işçi örgütlenmelerinin de ortaya çıktığı dönemdir. Giderek eğitimden yoksun kalanların eksikliklerini gidermeyi amaçlayan bir eğitim olmaktan çıkarak, örgün eğitimden yaralananların da hayat boyu eğitilmesi görevini üstlenmiştir. Görüldüğü gibi tarihsel süreç içinde halk eğitiminden beklenen işlevler değişikliğe uğramıştır.

Halk eğitiminin yakın tarihine kısaca baktığımızda, 1960'lı yıllarda halk eğitiminin yaşam boyu eğitim çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Bu dönemde eğitimdeki sürekliliği vurgulayan ve eğitimde okulun tekeline meydan okuyan bir anlayış gelişmeye başlamıştır. Bu anlayış çerçevesinde halk eğitimi yaşam boyu eğitimin önemli bir parçası olarak görülmüş, zaman zaman mesleki eğitim vurgusu öne çıksa da ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınma ihtiyaçları doğrultusunda tüm toplum kesimleri için her tür ve düzeyde eğitim olanaklarının yaygınlaşmasına dikkat çeken, ekonomik amaçlar yanında sosyal amaçları da kapsayan bir anlayış çerçevesinde ele alınmıştır. Bu dönem sosyal devlet anlayışı çerçevesinde devletin kamusal sorumluluğunu göz ardı etmeyen bir halk eğitimi anlayışının egemen olduğu dönemdir. 1960'ların insani ve eşitlikçi eğitim yaklaşımı küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle 1970'lerde dönüşmeye başlamış, dönüşüm 1980'lerde hız kazanmış, 1990 sistemi denetimi altına almaya başlamıştır. Dönüşümün merkezinde ise eğitimin ve öğrenmenin kamusal bir sorumluluk olmaktan çıkması, eğitime ayrılan kamusal kaynakların sınırlanması, eğitimde piyasalaşma yer almaktadır. Yaşam boyu eğitimden yaşam boyu öğrenmeye dönük evrilme söz konusudur ki bu anlayış çerçevesinde eğitimin sorumluluğu bireye devredilmekte, eğitimde rekabet egemen olmakta, eğitim eğitime erişenler lehine sonuçlar üretmektedir.

Türkiye'de özellikle cumhuriyetin kuruluş yıllarında halk eğitimi uygulamalarının güçlü bir tarihi olduğunu söylemek mümkündür. Yetişkinlerin okuma yazma ve temel eğitimi aynı zamanda siyasal bilinçlenmeyi ve güçlenmeyi sağlayacak bir demokratikleşme aracı olarak görülmüş ve millet mektepleri, halk evleri ve halk okuma odaları yoluyla yaygınlaştırılmıştır. Kuşkusuz genç cumhuriyetin en özgün deneyimlerinden birisi, bir öğretmen yetiştirme modeli olarak Köy Enstitüleri deneyimidir. Köy enstitülerinde yetişen öğretmenler sadece köy çocuklarının eğitiminden sorumlu tutulmamış, köy enstitüsü mezunu öğretmene biçilen yerel topluma önder olma rolü ile halkın eğitimine katkıda bulunmuşlardır.

Türkiye'de halk eğitiminin kurumlaşması ise 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile gerçekleşmiştir. Yasanın 50. maddesinde "Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir." denilerek halk eğitiminin bir kamu hizmeti olduğu vurgulanmıştır. Aynı yıl uygulamaya konulan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası, yetişkinlerin kurslar yoluyla okul dışı eğitim etkinliklerinden yararlanmalarının önünü açmıştır. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü, 1964 yılında Köy İşleri Bakanlığı'na, 1967 yılında ise tekrar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Halk eğitiminin bir yasal dayanağı da 1972 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu'dur. Kanunun 18. maddesi Türk milli eğitim sisteminin örgün ve yaygın olmak üzere iki alt sistemden oluştuğunu belirtmekte; 40., 41. ve 42. maddelerinde ise halk eğitiminin kapsam, amaç ve görevlerini, örgün ve yaygın eğitimin bir bütünlük içinde düzenleneceği, halk eğitimi çalışmalarının eşgüdümünün nasıl sağlanacağı ile ilgili hükümler yer almaktadır. 1977 yılında Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü adı altında tekrar düzenlemiştir. 1983 yılında da iki genel müdürlük birleştirilerek Çıracılık ve Yayın Eğitim Genel Müdürlüğü adını almıştır. 2011 yılında da genel müdürlüğün adı Hayat Boyu Öğrenme

Genel Müdürlüğü olmuştur. Halk eğitiminin akademide kurumlaşması ise 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi içinde Halk Eğitimi Bölümü'nün kurulması ile gerçekleşmiştir.

Mevcut durumda Milli Eğitim Bakanlığı, halk eğitimi etkinliklerini 2018 yılında çıkarılan Hayat Boyu Öğrenme Yönetmeliği çerçevesinde yürütmektedir. Hayat Boyu Öğrenme Yönetmeliği'nin 5. maddesi hayat boyu öğrenme kurumlarının halk eğitimi merkezlerinden, olgunlaşma enstitülerinden ve açık okullardan oluştuğunu belirtmektedir. İlgili yönetmelik çalışmamızın kapsamını oluşturan halk eğitimi merkezini hayat boyu öğrenme kapsamında kurslar ile eğitici faaliyetlerin düzenlendiği kurumlar olarak tanımlamaktadır.

Türkiye'de MEB büyük ölçüde halk eğitimi etkinliklerini her ilçeye kadar örgütlenen halk eğitimi merkezleri aracılığıyla yürütmekte ve 2022 itibarıyla Türkiye'de 998 halk eğitimi merkezi bulunmaktadır. 2021/2022 öğretim yılında 3.326.318 kişi halk eğitimi merkezlerinde kurslara katılmıştır. Katılanların %65'ini kadınlar oluşturmaktadır. Halk eğitimi merkezleri öğretim kadrosunda 8529 eğitimci görev yapmaktadır. Buna geçici görevlendirmeye çalışan usta öğreticiler ve yöneticiler dahil değildir. Halk eğitimi merkezlerinde okuma-yazma, mesleki ve teknik ve sosyal-kültürel olmak üzere 3 alanda kurs açılmakta, ayrıca açık ortaokul ve açık lise uygulamaları da halk eğitimi merkezleri kanalıyla yürütülmektedir.

Halk eğitimi merkezleri yaygın bir örgütlenmeye sahip kamu kurumları olarak halkın eğitimine önemli katkılar verebilecek, hizmet potansiyeli yüksek kurumlardır. Ne var ki bu potansiyel yeterince işe koşulmamaktadır. Halk eğitimi merkezlerinin kendinden beklenen işlevleri yerine getirmesini engelleyen **sorunlar ve bağlamdaki önerilerimiz** şunlardır:

1. *Halk eğitim merkezlerinde görev yapan eğitimci ve yöneticilerin yetişkin eğitimi sertifikası yoluyla güçlendirilmesi gereklidir. Yetişkin eğitiminin amaçlarına uygun olarak eğitim ihtiyaçlarının saptanması, ihtiyaçlara uygun program planlama süreçlerinin gerçekleştirilmesi, örgütsel/kurumsal düzenlemelerin yapılması, uygulamaların değerlendirilmesi, izlenmesi, öğrenmeye uygun atmosferin yaratılması gibi süreçler ancak bu alanda yetişmiş personel tarafından gerçekleştirilebilir. Özellikle öğrenme sürecinde yapılan hatalar terklerin de nedeni olabilmektedir. Yapılan araştırmalar HEM'lerde çalışan personele yönelik hizmet içi eğitim etkinliklerinin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Sertifika programları üniversitelerin ilgili birimleri ile iş birliği içinde yürütülmelidir. Alanda çalışanların yetişkin eğitimi konusunda sertifikalandırılması alanın meslekleşmesini getirecektir. Bu yetişkin eğitimi ile ilgili görevleri herkesin yapamayacağı anlamına gelmektedir. Sertifikalandırma hizmetin niteliğinin yükselmesini, programdan yararlananların ilgi ve motivasyonlarını artırılmasını, yetişkin eğitimi programlarının örgün eğitim yaklaşım ve yöntemlerinin etkisinden kurtarılmasını sağlayacağı gibi bu alanda çalışanların statülerinin yükselmesine de katkıda bulunacaktır. Halk eğitimi merkezlerinde görev yapan mevcut personelin yetişkin eğitimi özelliklerine uygun olarak niteliklendirilmesi konunun bir boyutunu*

oluştururken, diğer boyutunu da yetişkin eğitimi alanında lisansüstü eğitim almış kişilerin halk eğitimi merkezlerinde yönetici ve uzman olarak görev yapmasının sağlanması oluşturmaktadır. Bunun için HEM'lerin sadece halk için değil, çalışanlar için de bir çekim merkezi olması gerekmektedir.

2. Halk eğitimi merkezlerinde gerçekleştirilen mesleki olan ya da olmayan el sanatları ve el becerisi kursları aynı zamanda bir üretim sürecini de beraberinde getirmektedir. Ancak mevcut döner sermaye uygulaması, üretilen ürünlerin anlamlı bir gelir getirici sürece dönüşmesinde yeterli olmamaktadır. Bu nedenle EĞİTİM, ÜRETİM ve ÖRGÜTLENME halk eğitimi merkezlerinin temel ilkesi olmalı, üretim faaliyetleri kooperatif örgütleri ile bütünleştirilmeli, kooperatifçilik eğitimi sürecin önemli bir parçasını oluşturmalıdır. Aksi halde etkinlikler bir hobi faaliyetinin ötesine taşınmayacaktır.
3. Yetişkin nüfusun, özellikle kadın nüfusunun eğitim durumu göz önünde bulundurulduğunda, yetişkinler için örgün eğitime denklik sağlayan programlar önem kazanmaktadır. Açık ortaokul ve açık lisenin bu anlamda yetişkinlere eğitim olanakları sağlayan kurumlar olması beklenmektedir. Oysa ki bu kurumlara özellikle 4+4+4 uygulamasından sonra çağ nüfusu öğrencilerin yönelimi teşvik edilmiştir. Açık ortaokul ve liseye çağ nüfusunun yönelimi engellenmelidir. 18 yaşından küçük olanların hiçbir şekilde açık liseye yönlendirilmesi söz konusu olmamalıdır.
4. 2021 TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri'ne göre 25+ nüfusun kadınlarda %6,5'inin hâlâ okuryazar olmadığı, %7,1'inin de bir kurum bitirmeksizin sadece okuryazar olduğu düşünüldüğünde 1. kademe ve 2. kademe okuma yazma programlarının, halk eğitiminin öncelikli hedef kitlelerine hizmet etme bakımından ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysaki yetişkinlere ilkokul diploması kazandıran 1. ve 2. kademe okuma yazma kurslarının yeterince işlevsel olmadığı bilinmektedir. HEM'lerin hizmet ettiği çevrenin demografik analizi yapılarak bu düzeyde eğitime ihtiyacı olanlar saptanmalı ve bu kişilerin kurslara katılımını sağlayacak ikna ve özendirme çalışmaları yürütülmelidir.
5. Açık okul uygulamalarının halk eğitimi merkezleri kanalı ile sağlıklı bir biçimde yürütülmesi için gerekli örgütsel yapı oluşturulmalı, personel eksikliği giderilmelidir.
6. Katılımda eşitlik ilkesi yaşama geçirilmelidir. Eğitim hizmetlerinden yararlanamayanlara yönelik özel önlemler alınmadıkça sunulan eğitim hizmetlerinden yararlananlar az ya da çok ayrıcalıklı gruplar olmakta, eğitim programları daha önce eğitimden yararlananlar lehine sonuçlar üretmektedir. Yetişkin eğitimi araştırmalarının ortaya koyduğu bu durum en fazla ihtiyaç duyan bireylerin kendileri için sunulan eğitim programlarına katılmamaları, eğitime katılanların ise sürekli bir katılma durumu göstermeleri biçiminde HEM'lere yansımaktadır. Halk eğitimi merkezleri programlara

halkın katılmasını beklemekle yetinmemeli, toplumun gerçek eğitim ihtiyaçlarının, yaşamsal sorunlarının çözümüne katkı sağlayacak programlar açılmalı, yetişkin eğitimi yaklaşımları çerçevesinde eğitime katılmayan grupların katılma engelleri tespit edilmeli, katılma engellerini ortadan kaldıracak önlemler alınmalı, eğitim etkinliklerinin sonuçları izlenmeli, yetişkin eğitimi hizmeti sınıf ve öğrenme ortamlarının dışında bu programlara halkın katılımını özendirecek yetişkinlere rehberlik çalışmaları ile bütünleştirilmelidir.

- 7. Kültürel, sanatsal ve sportif gelişimi sağlayacak eğitsel etkinliklerin, yetişkinlerin yaşam kalitesinin artırılması açısından önemi yadsınamaz. Ancak HEM'lerde bu tür programların meslek ağırlıklı programlarla kıyaslanarak halk eğitimi merkezlerinin statüsünü düşürdüğü gibi yanlış algılama bizzat halk eğitimi merkezi çalışanları arasında yaygındır. Bu anlayış değişmeli, halk eğitimi merkezlerinin birer eğitim üretim merkezi olmalarının yanında kent kültürünün gelişmesine katkı veren kültür, sanat ve spor merkezi olarak da örgütlenmeleri sağlanmalıdır. Halk eğitimi merkezlerinde yapılan araştırmalar katılımcıların bazen doğrudan öğrenme amacına yönelik olmaksızın sosyalleşme, ya da gündelik sıkıntılardan uzaklaşmak için bu tür programlara katıldıklarını göstermektedir. Halk eğitimi merkezlerinin, katılımcıların sözü edilen türden ihtiyaçlarının karşılanması için çekici olanaklar sunması gerekmektedir.*
- 8. HEM'lerin fiziki koşulları ve alt yapı olanakları çoğu durumda yetersizdir. HEM'lerde atölyelerin teknik donanım ve materyal yönünden teknolojik gelişmelerin uzağında kaldığı, donanım olarak eski usul sistemlere sahip olduğu, derslik sayısının yetersiz olduğu, binaların engelli bireylere uygun olmadığı, öğretmenlerin fiziki koşulları uygun olmayan mekanlarda kurs açmak durumunda kaldığı görülmektedir. Halk eğitimi merkezlerinin eğitimden yoksunluk içinde bulunanlar için bir çekim merkezi haline gelmesi için fiziki alt yapı ve teknik donanım olanakları geliştirilmelidir. Kuşkusuz bunun yapılabilmesi için bütçeden halk eğitimi alanına yapılan önemli ölçüde katkı artırılmalıdır. Tıpkı okullarda olduğu gibi halk eğitimi merkezlerinin de kurum bütçesi oluşturulmalıdır. Katılımcılardan halk eğitimi merkezleri giderlerini karşılanması için bağış vb. adlar altında hiçbir şekilde ücret alınmamalıdır.*
- 9. Halk eğitimi merkezlerinin halk eğitimi amaç ve işlevlerini iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için uygun mekân özellikleri gösteren binalar oluşturulmalı, derslik, atölye, tiyatro ve toplantı salonu, spor ve benzeri olanakları ile HEM'ler bir halkın eğitime katılmasını özendirecek bir hale getirilmelidir. Mekanlar oluşturulurken, engelli bireylerin ihtiyaçları gözetilmeli, onlara uygun öğrenme ortamları oluşturulmalıdır.*
- 10. Halk eğitimi merkezlerinin sorun alanlarından birisi de program geliştirme süreçleri ile ilgilidir. Programlar günümüz koşullarına uygun olarak güncellenmemekte, kimi zaman örgün eğitime göre geliştirilen programların yetişkin eğitiminde de uygulanması*

söz konusu olmaktadır. Oysa ki halk eğitimi kurumları, örgün eğitimin durağan yapısından farklı olarak güncel ihtiyaçlara hızla uyulanabilecek daha dinamik bir yapı geliştirebilirler. Standart programların uygulanmasından farklı olarak yerel koşul ve olanakları göz önünde bulundurarak kurslar açabilirler. Bir başka anlatımla program türleri açısından daha esnek bir yapı kazanabilirler.

11. Halk merkezlerinde giderek artan bir eğilimde merkezlerin norm kadro sayılarının azaltılması, daha fazla sayıda usta öğretici istihdam edilerek halk eğitimi etkinliklerinin usta öğretmenlerle yürütülmek istenmesidir. Halk eğitimi merkezlerinde kadrolu öğretmen, kadrolu usta öğretici ve kadrosuz usta öğretici olmak üzere üç ayrı öğretmen tipi görev yapmaktadır. Her birinin giriş nitelikleri ve özlük hakları birbirinden farklıdır. Esasen halk eğitimi alanında sürekli olmayan eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için geçici süreli usta öğretici çalıştırılması yanlış bir uygulama değildir. Usta öğretmenler yetişkin eğitimi sertifikası olması koşuluyla halk eğitimi etkinliklerinde görev yapabilirler. Ancak usta öğretici istihdam etmekle ilgili sorun geçici istihdamın temel bir istihdam biçimi olarak yaygınlaştırılmak istenmesidir. Öte yandan ihtiyaç olmaması durumunda usta öğretici ya da kadrolu öğretmen istihdam edilerek işlevsel olmayan personelin depo edildiği, yığıldığı kurumlar haline getirilmemelidir. Eğer ihtiyaçlar çerçevesinde usta öğretici istihdam edilecekse ücretleri artırılmalı ve bu süreç bir emek sömürüsüne dönüştürülmemelidir.
12. Cumhuriyetin laik ve bilimsel değerleri ile uygunluk göstermeyen sivil oluşumların halk eğitimi merkezlerinde etkinlik göstermesine izin verilmemeli, toplumun halk eğitimi ihtiyaçları çerçevesinde sivil kuruluşlarla iş birliği yapılacaksa bu Milli Eğitim Bakanlığının gözetimi ve denetimi altında gerçekleştirilmelidir.
13. Demokrasi ve yurttaşlık bilinci, çevre duyarlılığı, toplumsal cinsiyet duyarlılığı gibi insani niteliklerin geliştirilmesinin halk eğitiminde özel bir önemi olduğunu unutmamalıyız. Halk eğitimi merkezleri bu tür duyarlılıkların geliştirilmesinde bir potansiyel oluşturabilirler. Bu halk eğitimi merkezlerinin bir kültür merkezi olarak yapılanması ile ilişkilendirilerek gerçekleştirilebilir. Öte yandan söz konusu edilen konularda eğitici nitelikleri geliştirilerek tüm programlarda bu tür değerlerin içselleştirilmesi sağlanabilir.
14. Halk eğitimi alanında halkın kendileri için sunulan etkinliklere katılım göstermemesinin nedenlerinden birisi de bu tür etkinliklerden haberdar olmamalarıdır. Tanıtım ve duyuru etkinlikleri yeterince yapılmamakta, çoğu zaman kurslar açılıp halkın katılımı beklenmektedir. Kurslara kimlerin katıldığından bağımsız olarak, kurlara katılımın olması yeterli sayılmaktadır. Duyuru faaliyetleri çoğu zaman kursu verecek olan öğretmenler tarafından yapılmakta, bu durum öğretmenler tarafından statü ve saygınlığı azaltan bir süreç olarak algılanmaktadır. Bu konudaki mevzuat değiştirilerek öğretmenlerin bu süreçteki rolü ortadan kaldırılmalıdır. Duyuru ve tanıtım etkinlikleri merkez ve halk

arasındaki mesafeyi ortadan kaldıracak biçimde bütüncül bir sürecin önemli bir parçası olarak ele alınmalı, iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan yararlanılmalı, bu konuda yerel yönetim birimi olarak muhtarlıklarla iş birliği yapılmalıdır.

Sonuç Bildirgesi İçin

Halk eğitimi merkezleri halkın yaşamsal sorunlarına eğitimsel katkılar sunabilen eğitim, üretim, kültür, sanat ve spor merkezi olarak yapılandırılmalıdır. Halk eğitimi merkezleri örgütlenme, eğitim ve öğrenme ve yönetim süreçleri ile örgün eğitimin bir benzeri olma özelliğinden arındırılmalıdır. Halk eğitimi merkezlerinde çalışmak için öğretmenlik sertifikası yeterli görülmemeli, kadrolu öğretmen ve usta öğreticilerin, üniversite sistemi içinde yetişkin eğitimi alanında sertifika almaları sağlanmalıdır. Yetişkin eğitimi alanında yüksek lisans yapmış olanların halk eğitimi merkezlerinde uzman ve yönetici olarak istihdamı özendirilmelidir. Uygulanan programlar toplumun ihtiyaçları doğrultusunda güncellenmeli, tanıtım ve duyuru etkinlikleri yönetsel süreçlerin önemli bir parçası haline getirilmelidir. Halk eğitimi merkezlerinde gerçekleştirilen etkinliklere katılmayanların katılma engelleri analiz edilmeli, bu doğrultuda gerekli önlemler alınmalıdır.

GENEL YÜKSEKÖĞRETİM VE EĞİTİM SEKRETERİMİZİN ÇALIŞTAY KAPANIŞ DEĞERLENDİRMESİ

Sinan Muşlu

Eğitim Sen Genel Yükseköğretim ve Eğitim Sekreteri

Okullarımızda eğitim emekçilerinden alınan görüşler, şubelerimizde oluşturulan komisyonlarda kolektif üretimlerin bir parçası olmuş, oradan süzülerek gelmiş ve merkezi çalıştaya kadar ulaşmıştır. Ayrıca bireysel tebliğler sunan arkadaşlarımız olmuştur. Aylara yayılan bu süreç burada iki gün boyunca yürüttüğümüz atölye çalışmalarıyla birleştirilmiştir. Ortaya konulan emek ve yoğun çalışma temposundan dolayı katılımcı tüm arkadaşlarımızı kutluyorum.

Türkiye’de eğitim sisteminin birçok temel eksikliğe sahip olduğunu bilmekle birlikte, yirmi yıllık AKP iktidarı döneminde tamamen paramparça edildiğini görüyor ve bu durumu her gün birebir yaşıyoruz. Parasız, kamusal, bilimsel, laik, demokratik, anadilinde eğitim savunumuzun ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekolojik bilinçle besleyerek yürüttüğümüz mücadele programının bugün çok daha önemli hale geldiğini görmekteyiz.

Eğitim sistemi daha fazla ticari alana çevrilmiş, özelleştirme süreci hızlanmıştır. Çünkü iktidar eğitime ticari bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu durum parasız ve kamusal eğitim talebimizin önemini gün geçtikçe artırmaktadır.

Müfredat ve ders kitaplarının içeriği bilimden, laiklikten, toplumsal cinsiyet eşitliğinden, ekolojik bakış açısından yoksunlaştırılmaya başlanmıştır. Dogmaların kuşattığı, tek millet tek mezhep bakış açısının hâkim kılındığı bir içeriğe dönüşmüştür. Neredeyse tüm okullarımız imam hatiplere benzetilmiştir. Çünkü iktidar bilime, laikliğe, toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmamaktadır ve ekolojik bilinçle sahip değildir.

Eğitim bileşenleri, eğitim teşkilatlarındaki otoriter ve iktidar yanlısı yaklaşımlar nedeniyle baskı altındadır. Eğitimde yaşanan kadrolaşma eğitim alanındaki otoriterleşmeyi de derinleştirmiştir. Yüz binlerce eğitim emekçisinin KPSS, mülakat ve güvenlik soruşturmalarıyla elendiği ve okul yöneticilerinin bizzat iktidar tarafından belirlendiği göz önüne alındığında, okullarımızda bir özgürlük ortamından ve demokratik yaklaşımlardan bahsetmek mümkün değildir. Aynı antidemokratik tutum kendini yoksul öğrencilere, kız çocuklarına, özel gereksinimli öğrencilerimize karşı yansıtmaktadır. Anadili farklı olan milyonlarca yurttaşımızın ve öğrencimizin bu özgünlükleri görülmek istenmemekte, ayrıca bu antidemokratik tutum milliyetçi yaklaşımlarla güçlendirilmektedir. Çünkü iktidar antidemokratik, otoriter ve tekçidir.

İşte bu koşullar altında yürüttüğümüz çalıştayı, eğitimin tüm kademelerinde temel sorun alanlarına dair çözüm önerileri geliştirme çabası takdir edilecek bir çabadır. Elbette birçok eksikimiz olacaktır. Bu çalışmayı bir ilk olarak görmek ve önümüzdeki yıllarda bu eksikleri gideren ve güncelleyen çalışmalar gerçekleştirmek gereklidir. Bu çalışmayı “Anadilinde Eğitim ve Çok Dilli Eğitim Örnekleri” üzerine yürüteceğimiz bir başka çalıştayla güçlendirmek ve beslemek hedeflerimiz arasındadır.

Eğitim Sen ve sizler var oldukça eğitimin demokratikleşmesinden ve demokratik bir ülke mücadelesinden umut kesilemez. Emegi geçen herkese tekrar teşekkürlerimi ve tebriklerimi iletiyor, sizleri saygıyla selamlıyorum.

EĞİTİM ÇALIŞTAYINDAN FOTOĞRAFLAR

Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

7-8 Ocak 2023

Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

7-8 Ocak 2023

Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

7-8 Ocak 2023

Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştayı

7-8 Ocak 2023

